

Biskop Gunnerus's virksomhed

fornemmelig som botaniker

tilligemed en oversigt over botanikens tilstand i Danmark og Norge indtil hans død

ved Ove Dahl.

Efterat jeg ifjor vaar havde ordnet de botaniske samlinger paa Det kongelige norske videnskabers selskab i Trondhjem, modtog jeg opfordring til i selskabets skrifter at give en oversigt over herbarierne.

Det syntes mig da at kunne være paa sin plads samtidig at give en noget fyldigere fremstilling af videnskabselskabets stifter, biskop Gunnerus's, betydning specielt for botaniken i vort land.

I den anledning fik jeg mig tilstillet Gunnerus's herbarium til fornyet gjennemsyn paa universitetets botaniske musæum. Planterne gjennemgikkes og bestemtes, og alle paa arkene skrevne bemærkninger angaaende, naar og hvor planterne var tagne, anførtes i en katalog, der vedlægges samlingen.

Forat man skal kunne følge Gunnerus under hans botaniseren ved Trondhjem og paa hans visitatsreiser, har jeg i det første af de tilføiede anhang ordnet det indsamlede materiale*) i kronologisk følge efter angivelserne i herbariet og floraen. Hertil har jeg føiet visitatscirculæerne for de aar, hvorfra man har angivelser om, at han har samlet planter.

*) Her er dog ikke medtaget *alger*, *lav* og *moser*, da disse først bør gjennemgaaes af specialister.

Disse circulærer er hentede fra en i stiftsarkivet i Trondhjem opbevaret kopibog, der indeholder Gunnerus's offentlige og private korrespondance 1763—1773.

Fra denne har jeg i andet anhang ogsaa optaget endel breve af naturhistorisk indhold, skrevne af Gunnerus fornemmelig til stiftets prester.

Omvendt skal ogsaa der meddeles endel breve af samme indhold fra presterne til Gunnerus. Originalerne til disse findes (i manuscript) paa Videnskabernes selskab i Trondhjem. Disse anhang vil kunne afgive endel materiale til at illustrere forholdet mellem Gunnerus's biskoppelige og naturvidenskabelige virksomhed. Kopibogen indeholder i det hele ei ubetydeligt stof til bedømmelsen af dette forhold; men jeg har ei her villet inklude mig paa at fælde nogen dom i saa henseende. Jeg har kun i min oversigt over Gunnerus's virksomhed for hvert aar anført saavel hans naturvidenskabelige som theologiske skrifter samt visitatsreiserne, forat man skal kunne se, hvad han til enhver tid fornemmelig har været sysselsat med. Endvidere vil man paa flere steder finde anført hans egen opfatning af naturstudiet.

Forat man ligeledes skal se hans botaniske virksomhed i samtidens lys, har jeg fundet det nødvendigt at ledsage denne afhandling med en oversigt over botanikens tilstand i Danmark og Norge før og samtidig med ham.

Dette arbeide er i en væsentlig grad bleven et uddrag af de anførte kilder, idet jeg tildels har foretrukket at bruge forfatterens egne ord fremfor at forholde mig refererende eller bruge tomme henvisninger. Det kan ogsaa være en fordel at have en del materiale samlet paa et sted, uden at man behøver at slaa efter alle citater, tildels i bøger, der muligens ei haves forhaanden, naar man blot vil skaffe sig en oversigt over Gunnerus's virksomhed og botanikens tilstand i Danmark—Norge før og samtidig med ham.

De vigtigste af de kilder, der er anvendte til fremstillingen af botanikens historie, er følgende:

Chr. Friis Rottbøll: Afhandling om en Deel enten ganske nye eller vel forhen bekjendte, men dog for os rare Planter, som i Island og Grønland ere fundne, tilligemed en kort

- Indledning om Urtelærens Tilstand i Danmark (Kjøbenhavnske Videnskabs Selsk. Skrifter. X. 1766—76. 4. S. 393—468).
- Morten Thrane Brünnich: Historisk Afhandling om Naturvidenskabernes Fremgang under de danske Konger siden Universitetets Stiftelse. Kbh. 1782 Fol.
- Henrik Steffens: Botanikens Skiæbne i Danmark; i hans Oversættelse af Wildenovs Lærebog i Botaniken 1794. S. 349—363.
- Nogle afhandlinger af J. W. Hornemann, specielt: Om Flora Danica (Krøyers naturhistoriske Tidsskrift, Kjøbenhavn 1837. S. 105—137, 417—475).
- Om de danske, norske og holstenske Botanikere og Botanikens Yndere, som have nydt den Ære, at deres Navne ere blevne tillagte Planteslægter til Erindring om dem (ibid. 550—596).
- Didrik Ferdinand Didrichsen: For hundrede Aar siden; smaa Samlinger til et Tidsrum af den danske Botaniks Historie. (Naturhist. Tidsskr., 3 R., 6 Bd. 1869).
- Eug. Warming: Den danske botaniske Literatur fra de ældste Tider til 1880. (Botanisk Tidsskrift XII. S. 42 & 158 flg.)
- Martin Richard Flor: Bidrag til Kundskab om Naturvidenskabernes Fremskridt i Norge. Et Skoleprogram. Christiania 1810. 4.
- Al. Ed. Lindblom: Om O. Sperling og G. Fuiiren samt deras bidrag till Skandinaviens Flora. Lund. 1838. — Særtryk: „Botaniska uppsatser“ af Al. Ed. Lindblom. (p. 46—70) i Physiographiska Sällskapet's Tidsskrift. I. 1837—1838.
- B. Høgrell: Botanikens Historia. Gøteborg 1886.
- Desuden er benyttet skrifter som: Thom. Bartholins Cista Medica, Hafniæ 1662.
- Rasmus Nyerups: Historisk statistisk Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge i ældre og nyere Tider (3 B. 2 D. Kjøbenhavns Universitets Annaler).
- Chr. Molbech: Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskabs Historie 1742—1842, Kbhvn. 1843. Worms og Nyerups literatur-

lexica. Indledningen til E. Pontoppidans: Norges Naturlige Historie (Kbhvn. 1752) og til Jessens: Det Kongerige Norge (I Kbhvn. 1763). N. M. Petersens: Bidrag til den danske Literaturs Historie (2den udg.), P. Hansens: Illustreret Dansk Literaturhistorie.

Til afsnittet om Gunnerus er af trykte kilder fornemmelig benyttet:

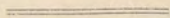
Gunnerus's autobiografi i Worms lexikon.

Hans Vita i Flora Norvegica II præfat.

Einige Lebensumstände und Charakter des kürzlich verstorbenen Bischofs D. Johann Ernst Gunneris (i Neue philosophische Bibliothek. I. Leipzig 1774, p. 124—30.)

Ludvig Daae: Thronhjems Stifts geistlige Historie fra Reformationen til 1814. Thronhjem 1863, p. 174—193. Kap. 12: Dr. Johan Ernst Gunnerus.

De kilder, der ellers kan være benyttede, vil blive anførte paa vedkommende steder.

Kap. 1.

Botanikens tilstand i Danmark og Norge indtil 1750.

Uden her at kunne levere nogen samlet historisk fremstilling af botanikens historie i Danmark og Norge før Gunnerus turde det dog være paa sin plads i korthed at omtale de vigtigste ældste danske og norske botanikere, specielt dem, om hvem det vides at de har samlet planter her i Norge.

Studiet af botaniken, ligesom af naturvidenskaberne i almindelighed, har fra først af haft et praktisk formaal. Den ældste danske botaniske litteratur har derfor som i de fleste andre lande sin oprindelse fra lægevidenskaben, idet de ældste lægebøger indeholder oplysninger om, hvorledes man skal tilberede lægemidler af de „lægende urter“.

Prof. Warming begynder derfor sin fortegnelse over den danske botaniske litteratur med at omtale Henrik Harpestrengs*) *Danske Lægebog* (udgivet 1826 af Chr. Molbech).

Den bekjendte kannik i Lund Kristjern Pedersen udgav 1534 en bog, som handlede om „Urtevand — til at læge alle Sygdomme, samt hvorledes og paa hvad Tiid om Aaret, man skal brænde Vand af de Urter, som voxer her i Riget paa Markerne, i Skove og Urtegaarde“ (Rottbøll l. c. p. 394).

Den første saakaldte „urtebog“ i Danmark udgaves af Henrik Smith (Henricus Faber Malmogius), der i sine yngre aar havde studeret i Wittenberg og senere blev vejermester i Malmø. I aarene 1520—1557 udgav han 4 saakaldte „Urtegaarde“. Den første af disse er benævnt „*En skøn, lystig, ny Urtegaard*,”

*) Død 1224.

prydet med adskillige Urter, som tjene til Sundhed“, *Malmoe 1520* (cfr. N. M. Petersens lith. II p. 90—91). Han døde 1563. Smith nævner, at en lærd adelsmand Claus Urne, provst ved Lunds domkapitel, havde anlagt en botanisk have paa sin gaard Beltebjerg i Skaane, og Smith dedicerer sin anden *Urtegaard* til ham.

Claus Urne

Som de ældste botaniske haver i Europa regnes følgende: Venedig (1533), Padua (1545), Pisa (1547), Königsberg (1551), Florens (1559), Bologna (1568), Leyden (1577), Leipzig (1580), Breslau (1587), Heidelberg (1593), Montpellier (1598), Giessen (1617), Regensburg (1622), Paris og Altorf (1626), Jena (1629), Oxford (1630), Messina og Palermo (1639), Kjøbenhavn (1640), Lille (1644), Amsterdam (1646), Utrecht (1650), Upsala (1657), Berlin (1663), Halle (1666), Kiel (1669).

Videre angaaende de af Smith udgivne lægebøger se N. M. Petersens lith. II 89—96.

Under Fredrik den anden var en lærd doctor Johan Fransen professor ved universitetet. Denne mand skal paa sine reiser have besøgt samtidens berømteste naturkyndige, som Fuchs i Tübingen, Rondelet i Paris og Dalechamp i Leyden. Han døde 1584 (se Bartholin: *Cista Medica* p. 68 flg.)

Johan
Fransen

Som naturkyndig nævnes ogsaa paa den tid Peder Sørensen (Petrus Severinus), født i Ribe 1542, professor allerede 1560, før sit tyvende aar, foretog først en reise til Paris, senere to reiser til Italien, paa hvilke han studerede naturvidenskab og lægekunst, indtil han paa grund af det ry, hvori han stod for sin lærdom, blev indkaldt af Fredrik den anden 1570. Paa hjemveien modtog han doktorgraden i Frankrig. Han døde 1602. Hans vita anføres i Bartholins *Cista Medica* 114 flg.

Peder
Sørensen

Den bekjendte rigsraad Peder Oxe (f. 1520, rigsraad 1542, d. 1575) arbejdede saavel for videnskabernes fremme, som interesserede sig for at skaffe Danmark nyttige produkter saavel af plante- som dyreriget (se Brünnich *Naturvdsck. Fremg.* p. V.)

En stor del af Danmarks adel paa den tid var lærd og ofrede sig enten selv for videnskaben eller understøttede kunster og videnskaber. Det var saaledes ved denne tid, at den berømte Tyge Brahe anstillede sine astronomiske observationer paa øen Hveen.

Henrik Rantzau og lærdom bekendte Henrik Rantzau en ny udgave af *Æmilii Macri poema de virtutibus herbarum* (udg. i Lybeck 1590 og Hamburg 1596).

Johan Domitzier I 1602 udkom i Kjøbenhavn „*En nyttig Plante-Bog. Om mange slags Artige Imper og Poder. Oc hvorledis mand skal sætte allehaande Fruct oc Træ.*” Sto af Johan Domitzier. En latinsk udgave skal allerede være udgivet i Frankfurt 1547. (Stirpium cultura, der af enkelte tilskrives Johan Lonizer (se Steffens Botan. Skiæbne p. 350, Brünnich l. c. p. VI, Warming l. c. 46).

Henrik Høyer i Bergen have levet en læge Henrik Høyer, som ikke alene i Leyden havde stiftet bekendtskab med prof. Clusius (1526—1609, hans *Rariorum plantarum historia* udkom 1601), men ogsaa tilsendt saavel denne som hans kollega Pavius adskillige norske planter med deres beskrivelser, ja endog lagt sig efter kundskab i dyreriget, saaat han tilsendte Pavius fugle fra Færøerne. Clusius nævner ham derfor med berømmelse i sine verker*).

Christian IV, der ivrede meget for at befordre kunster og videnskaber, især saadanne, der kunde have et praktisk formaal, indsaa nødvendigheden af, at der til universitetet knyttedes en botanisk have. Han skjænkede derfor plads til en saadan og tillagde den ogsaa en bolig for den fysiske professor, der skulde forestaa den.**)

*) I denne forbindelse kan nævnes, at Petiver, apotheker i London († 1718) skal have faaet sig tilsendt fra Norge *Splachnum ampullaceum*, samt at Dillenius (1687—1747, prof. i Oxford) fik tilsendt *Saxifraga grønländica* tilligemed grønlandske moser.

**) Haven betroedes først til presten ved Hl. Geists kirke Joen Jacobsen, der-efter til Johan Rasmussen Skomager og efter ham Elias Eisenberger. (Brünnich. Naturv. Fremg. VII).

Her kan ogsaa anføres (efter Nyerups universitetsanalyer p. 58) en bestemmelse i denne konges nye statuter (*novellæ constitutiones*) af 18de mai 1621:

Den øverste *Medicus* skal læse over *praxis*, den ende paa et Aars Tid og saavidt muligt *accomodere praxin ad domestica remedia*. Han skal og følge *herbatim* om Sommeren og beflicte sig paa *in horto medicorum* at have *rariora et exotica simplicia*. Han skal have *adjunctum Pharmacopœum*, hvilken og en Time om Dagen skal lære *pharmacopœa* og *chymica vulgaria et rariora*, som af et velbestilt Apotheke kan fordres.

Rescriptet herom, dateret 30te juli 1600 er aftrykt i Kjøbh. Vid. Selsk. Skr. X p. 463.

Paa denne tid levede den alsidige, berømte Ole Worm (f. 1588 Ole Worm — d. 1654). Han havde paa sine udenlandsreiser samlet mange naturalier*) og vedblev efter sin hjemkomst at forøge sin samling. Han havde nemlig studeret under den berømte Caspar Bauhin (1550—1624), prof. i Basel) og stod i brevvexling**) baade med udlandets berømteste botanikere og reisende urtesamlere i Danmark (Rottbøll).

1621—1624 var Worm professor i fysik og bestyrer af haven, som han ledede med stor dygtighed. Hans naturalkabinet overlodes ved hans død til det kongelige kunstkammer. En planteslægt *Wormia* af familien *Dilleniaceae* er af Rottbøll benævnt efter ham.

Worms musæum, der bestod af de mest forskelligartede samlinger, var tilgængeligt for publikum og blev snart en af Kjøbenhavns største seværdigheder. Det besøgte baade af indenlandske og udenlandske stormænd og voxede stadig ved gaver saavel af zoologiske og ethnografiske som af arkæologiske gjenstande. Efter Worms død udkom det illustrerede pragtverk *Musæum Wormianum*, hvorpaa han selv i mange aar havde arbeidet, udgivet af hans søn Villum Worm***) 1655 (trykt i Leyden). Om en naturhistorisk afhandling af Ole Worm skal tales i næste kap.

Musæum
Wormianum

Men Ole Worm har ogsaa indlagt sig fortjeneste af naturvidenskaberne derved, at han har anbefalet de mænd, som nu begyndte at foretage botaniske reiser i Danmark og Norge.

Det var først i begyndelsen af det 17de aarhundrede, at man her begyndte at indsamle og bestemme planter.

*) Collegi in peregrinationibus meis ac indies ex Indiis aliisque locis remissimis ad me adferuntur varia terrarum, lapidum, metallorum, vegetabilium, animalium species — Worm. Epist. I. pag. 332.

**) Se Brünnich I. c. p. X.

***) F. 1663, student 1650, reiste udenlands i 11 aar og blev 1657 dr. med. i Padua. 1662 blev han professor i experimentalphysik, siden i medicin; derefter kongelig bibliothekar og historiograph. 1690 justitiarius i høieste ret; død 1704.

Joachim
Burser

De første, der har botaniseret i Danmark og Norge, er Joachim Burser, Jørgen Fuiren og Otto Sperling.

Den første, der var fra Lausitz, gjorde i sine yngre aar de vidtløftigste og møisommeligste reiser til forskjellige lande „for at sanke og skrabe alle planter sammen, som han kunde overkomme“ (Rottbøll). Han stod i venskabelig brevvexling med samtidens største botanikere, Caspar Bauhin (professor i Basel, 1550—1624), og indsendte til denne „mangfoldige rare planter“, hvorved han fik del i dennes *Pinax et Prodromus theatri botanici*. Han blev 1625 prof. i medicin og fysik ved Sorø akademi og havde her en have, hvor han opelskede sjeldne planter (Brünnich. l. c. X).

Med Ole Worm stod Burser i et fortroligt venskabsforhold (se Epist. Worm. I. 464). Han var flittig til at samle planter, saaat han efterlod sig et stort herbarium bestaaende af danske planter foruden 30 store bøger, indeholdende, hvad han havde samlet udenlands og ordnet efter Bauhins Pinax.

Dette herbarium kom siden til Sverige, hvor det opbevaredes paa bibliotheket i Upsala. Ved hjælp af dette kunde Linné siden bestemme mange tvivlsomme planter i Bauhins verker.

En planteslægt *Bursera* (blandt *Terebinthaceæ*) er af Jacquin benævnt efter ham.

Jørgen Fuiren

Georg eller Jørgen Fuiren*) blev født i Kjøbenhavn 31 mai 1581. I sin ungdom studerede han ved universiteterne i Wittenberg, Rostock og Leyden, hvorefter han foretog reiser i Tyskland, Frankrig, England og Italien. Navnlige fortsatte han sine studier i det sidste land i Padua, men fuldendte dem i Basel, hvor han 20 aug. 1606 blev promoveret til dr. med. Efter endnu i 3 aar at have reist omkring i Tyskland og Nederlandene kom han 1610 tilbage til Kjøbenhavn, hvor han nu nedsatte sig som praktiserende læge. Her egtede han 1613 Margarete Fincke, datter af professor i medicin, Thomas Fincke (se nedenfor p. 124).

Efter forslag af kansleren Christian Friis fik Fuiren af Christian IV det hverv at bereise de danske lande for at samle og

*) Til afsnittet om Fuiren og Sperling er hovedsagelig benyttet Al. Ed. Lindbloms afhandling (i Botaniska upsatser — Lund 1838 — særtryk af Physiografiska Sällskapet's Tidsskrift) med eftersyn i de der anførte kilder.

undersøge de der forekommende planter. Muligt er det ogsaa, at Ole Worm, hvis svoger han var, har anbefalet ham hos kongen til at foretage denne reise (se Brünnich. I. c. p. VII). I aarene 1622 og 1623 bereiste Fuiren Jylland, Skaane, Halland, Blekinge og Gottland, en altfor vidtløftig strækning til at kunne oversees og gennemgaaes tilbørlig i en saa kort tid (Rottbøll I. c.) I det sidste aar havde han til ledsager Otto Sperling, som det foregaaende aar, medens Fuiren undersøgte Jylland, havde botaniseret i Norge.

Fuirens og Sperlings reiser.

Paa disse reiser skal han ifølge hans levnetsbeskrivelse i *Cista Medica* *) have fundet og beskrevet et stort antal planter, som man ei skulde tro fandtes i disse lande.

Fuiren døde i Kjøbenhavn 28 nov. 1628.

Rottbøll har efter ham benævnt en slægt blandt *Cyperaceerne* *Fuirena*.

Hans ledsager Otto Sperlings liv er rigt paa omskiftelser. Otto Sperling

Han er født 30 decbr. 1602 i Hamburg, hvor hans fader var rektor ved en skole. Han studerede først i Greifswald, derefter i Leyden. Paa det sidste sted, hvor han ogsaa en tid havde ansættelse paa et apothek, benyttede han aftentimerne til at besøge universitetets botaniske have. Efter at være vendt tilbage til Hamburg besluttede han at drage til Danmark og kom 1622 til Kjøbenhavn. Her stiftede han bekjendtskab med professorerne Thomas Fincke, Caspar Bartholin og Ole Worm, samt med Jørgen Fuiren. Efter deres anbefaling blev han udseet til at ledsage kong Christian IV paa dennes reise til Norge 1622.

Reisen gjaldt først Bergen, og Worm gav ham et anbefalingsbrev til den derværende biskop Nils Paaske **) (død 1636). I Bergen blev han tillige kjendt med rigskansleren Jens Bjelke, hvem han medfulgte til dennes hjem. Fra Bergen reiste de tilsøs til Stavanger, hvorfra de drog over fjeldene til Listerlandet, hvorpaa de steg ombord i Bjelkes fartøi og seilede i tre dage, indtil de naaede dennes hjem Onsøgaard.

*) p. 272—276, — I. c. p. 275 tanta etiam dexteritate et fidelitate expeditum, ut peragratis plerisque Regni hujus provinciis et insulis, magnum numerum optimarum herbarum collegerit et discripserit, quas in nostris oris reperiri vix credidissemus.

*) Rottbøll I. c.

Derpaa besøgte Sperling Oslo og reiste om høsten tilbake til Kjøbenhavn og derfra til Hamburg.

Her modtog han imidlertid brev fra Fuiren med tilbud om straks at ledsage denne paa hans botaniske reise. Sperling modtog tilbudet, og de bereiste sammen Skaane, Halland og Blekinge, hvorpaa de vendte tilbake til Kjøbenhavn og satte derpaa over til Gottland

Efter at være vendt tilbake fra denne reise, drog Sperling hjem igjen til Hamburg og tiltraadte 1624 en reise til Padua for at fuldende sine studier. Han tog veien over Nürnberg og Augsburg, hvorifra han tilfods med ranselen paa ryggen vandrede gjennom Tyrol. I Padua blev han immatrikulert som student. Her lagde han sig spesielt efter medicin og botanik. Johannes Prevotius var her forstander for den botaniske have, som Sperling flittig besøgte, og han indhentede hos forstanderen oplysning om de derværende planter. I Italien besøgte han desuden Venedig, Florens, Neapel og Rom. En venetiansk adelsmand ved navn Nicolo Contarini eiede en botanisk have i nærheten af Venedig og ønskede at faa en botanisk studerende til at føre opsyn med den. Professoren i anatomi og kirurgi i Padua, Adrian Spigel*), anbefalede Sperling, der blev antaget til denne post, hvorfor han fik i løn 100 ungarske dukater. Sperling var dengang kun 24 aar gammel; men ved at foretage botaniske excursionser og at korrespondere med udenlandske botanikere bragte han haven i en ypperlig stand. Contarini benævnte ham derfor i Th. Bartholins paahør (se *Cista Medica* p. 473), „den anden Plinius“. Da han efter et aars forløb ifølge faderens ønske skulde reise hjem, maatte han love Contarini saa snart som muligt at vende tilbake til ham.

I Padua blev han 1627 promovert til doctor medicinæ, hvorefter han over Lyon, Genf, Basel, Strasburg, Nürnberg og Leipzig drog tilbake til Hamburg, hvor han en tid praktiserede som læge. Han besluttede derpaa efter det løfte, han havde givet, at drage tilbake til Contarini og at lægge reisen over England til Paris og derfra videre gjennom Frankrig; men det skib, der skulde føre ham fra Rotterdam til England, blev paa grund af* storm drevet

*) 1578—1626, professor i Padua —: Isagoge in rem herbariam 1606.

ind mod den norske kyst og løb ind til Drammen. Herfra aflagde Sperling Bjelke et besøg. Denne overtalte ham til at slaa sig ned som læge i Norge og nedsætte sig i Trondhjem. Men da han i denne hensigt begav sig til Kristiania for derfra at reise nordover, fraraadede statholderen Jens Juel ham at slaa sig ned som læge i Trondhjem, da „de der aldrig har havt nogen doctor og ikke ved, hvad medicin er; naar de faar skjørbug, kurere de sig med Rostocker- og Lybskt øl, mjød og sine moltebær“. Derimod foreslog Juel ham i stedet at reise til Bergen, hvor man var vant til at have en doctor, og hvor der fandtes to apotheker, specielt da den der hidtil levende læge, Dr. Paulus Andreae, nylig var død. Paa grund heraf begav Sperling sig til Bergen. Underveis botaniserede han. I en myr, som han passerede, fandt han en meget vakker birk, der krøb langs jorden, og da han ei fandt den beskrevet tidligere, kaldte han den *Chamae-betula repens Norvegica* (*Betula nana* L.) I Valdres var han en dag over hos en prest, der viste ham venlighed. Nogle af de planter, som han fandt paa reisen, var *Valeriana græca* (*Valeriana officinalis* L.), *Pilosella flammea* (*Hieracium aurantiacum* L.) samt nogle sjeldne former af *Sedum* og *Cotyledon* (*Saxifraga Cotyledon* og andre arter af *Saxifraga*), *Cistum coridis folio Clussii* (*Andromeda hypnoides* L.?) „et slags *Angelica* med mindre blade end sedvanligt og med langt delicatesere saft end den sedvanlige art“ (*Angelica Archangelica* L. (*litoralis* Fr.?), *Argemone lutea* (*Potentilla maculata* Pourr.), *Acetosa rotundifolia* (*Oxyria reniformis* Hook), som han førte med sig til Bergen og plantede der.

Ved ankomsten til Bergen modtog han underretning om, at der allerede var udnævnt en ny læge der, men at denne ei var ankommen, hvorfor han forblev der, især da han opnaaede en god praksis. Han reiste 1630 over til Kjøbenhavn og Hamburg og giftede sig i Roskilde med en enke efter den før nævnte Paulus Andreae, efterat han i forveien var bleven udnævnt til provincial-læge i Bergen, hvor den ny ansatte læge ei kunde trives.

Under herredagen i Bergen 1631 blev imidlertid Sperling af den nye statholder Kristoffer Urne overtalt til at flytte til Kristiania, hvilket han gjorde næste aar. Han besøgte imidlertid Kongs-

berg og Hedemarken, ja ogsaa Bohus, hvorhen han blev kaldt at den derværende guvernør Corfitz Ulfeld, der var syg. Denne reise kan betegnes som aarsagen til Sperlings senere skjæbne. Da det ei vilde gaa for ham i Kristiania, drog han 1634 til Danmark, hvor han nedsatte sig paa Jerløse, 1 mil fra Holbek paa Sjælland. Efter at han et par aar havde opholdt sig her, blev han paa Ulfelds anbefaling, men næsten mod sin egen vilje 1637 udnævnt til læge ved børnehuset og i det følgende aar til kongelig botaniker og inspektør for den kongelige have paa Rosenborg i Kjøbenhavn*). Haven bragte han i god stand, da han korresponderede med udenlandske botanikere om at faa sig tilsendt frø.

Han skal efter Ole Worms udsagn have været noget paa- holdende paa sine planter, modtog gjerne, hvad der blev ham bragt af andre, men overlod end ikke til sine bedste venner noget uden vederlag (Worm. Epist. II. p. 873 & 907).

En beskrivelse af haven har han leveret i sin: *Hortus Christianæus seu Catalogus plantarum quibus Ser. Princ. Christiani IV, Daniæ et Norvegiæ Regis viridarium Hafniense anno 1642 et superiore præfecto ejusdem Othone Sperlingio adornatum sit. Havnæ 1642. 8vo* (ligeledes optaget i Simonis Paulli: *viridaria varia. Havnæ 1653, 8vo*) samt i: *Appendix seu Catalogus plantarum indigenarum in Regiæ Majestatis Viridarium Hafniense anno 1645 translatarum, præfecto ejusdem horti D. Othone Sperlingio.* (Bartholins *Cista Medica* p. 462—472). I den første fortegnelse opføres 1519 numre, i den sidste 377. En stor del af disse er dog ikke indfødte danske planter.

1640 havde imidlertid Sperling fulgt Hannibal Sehested paa dennes ambassade til Spanien. De steg iland ved Corunna, hvor Sperling stiftede bekjendtskab med derværende lærde. I begyndelsen af 1641 reiste Sperling fra Madrid til Cadix og videre tilbage over Hamburg til Kjøbenhavn. Her fandt han saavel haven som drivhuset aldeles forfaldent, saaat det kostede ham meget besvær atter at sætte alt istand. 1641 blev Sperling stadsphysicus i Kjøbenhavn. Han fulgte derefter Ulfeld paa dennes reise til

*) Se den hos Rottbøll (l. c. p. 465) 7. juni a. 1638 udstedte kongelige forordning.

England, Holland og Paris. Da Ulfeld efter freden til Brømsebro kom i unaade, mistede ogsaa Sperling sin stilling som læge ved børnehuset og hofbotanicus,*) ligesom ogsaa sit stadsphysicat. Det var dog først efter Fredrik den 3djes tronbestigelse 1648, at Ulfeld og han blev gjenstand for unaade og forfølgelse.

Efterat Ulfeld var flygtet fra Danmark, forlod ogsaa Sperling 1652 dette land og flyttede til Amsterdam, hvor han praktiserede, indtil han modtog kaldelse fra Ulfeld, der laa syg i Stockholm, hvorhen Sperling reiste 1653. Det følgende aar drog han til Hamburg, hvor han for det meste opholdt sig, indtil han 1664 blev arresteret i Altona, hvorhen han var bleven lokket under paa-skud af, at han skulde tilse en syg. Han blev ført som fange til Kjøbenhavn, hvor han blev anklaget for sit forhold til Ulfeld og sat i kastelet, hvor han døde 1681. — Et uddrag af Sperlings autobiografi findes i Nyerups Nye Samlinger til den Danske Historie 3 Bind. Kbhvn. 1794. (p. 197—266). En fortegnelse over de planter, der blev fundne paa Fuirens og Sperlings botaniske reiser, er indtagen i Bartholins: *Cista Medica*, Havnæ 1663 p. 278—293. Først anføres her p. 278—284: *Plantarum quæ circa Nidrosiam reperiuntur nomina*, (174 planter), dernæst p. 284—287: *Plantæ itineris Blekingensis* (46 planter), og p. 287—290: *Plantæ itineris Gothici* (49 planter), samt tilslut p. 290—293: *Plantæ itineris Scanici* (62 planter).

I den første fortegnelse er planterne alfabetisk ordnede og endel kun betegnede med et enkelt navn, hvorfor det bliver vanskeligt at bestemme, hvilken art der menes. I de øvrige er planterne anførte i den orden, hvori de er bleven fundne, saaat man af de for planterne anførte voxesteder kan opkonstruere botanikernes reise (se Lindblom l. c. 54). Planternes navne er ogsaa for disse reisers vedkommende betegnede med flere ord, saaat de lettere lader sig bestemme.

*) Om den kommission, der blev nedsat til at undersøge Sperlings forhold ved børnehuset og haven, se de hos Rottbøll (Kjøbh. Vidsk. Selsk. Skr. X. p. 466—468) optagne dokumenter undertegnede november 1644 — januar 1645.

Hvad selve reiserne angaar, maa det ansees for sikkert, at Fuiren og Sperling har bereist Halland, Skaane, Blekinge og Gottland ifølge med hinanden.

Derimod er det meget tvivlsomt, hvorvidt Fuiren har botaniseret i Norge. At der over plantefortegnelsen staar: „*Index plantarum indigenarum, quas in itinere suo observavit D. Georgius Fuiren*“ og lige umiddelbart derefter — *Plantarum quæ circa Nidrosiam reperiuntur nomina* —, uden at Sperlings navn nævnes, antager Rottbøll er begrundet deri, at Sperling som en ganske ung mand paa 20—21 aar kun har været lærling under Fuiren.

Da fortegnelsen blev optagen i *Cista Medica* efter Fuirens død, og efterat Sperling havde forladt Danmark som landflygtig, kan man maaske deraf let forklare den omstændighed, at fortegnelsen for samtlige reisere vedkommende tillagdes Fuiren, der havde faaet det hverv at undersøge landenes flora, uden at Sperlings navn udtrykkelig nævnes ved de paa Norgesreisen fundne planter.

Her skal kun gennemgaaes den første plantefortegnelse, der vedrører Norge (*Plantarum, quæ circa Nidrosiam reperiuntur nomina* — *Cista Medica* 278—284). Nomenclaturen bestaar her i regelen af et navn, sjeldnere er den binær eller udtrykkes ved en kortere beskrivelse af planten.

Hos de ældste græske og romerske forfattere anvendes kun ét navn, der i regelen svarer til det nuværende slægtsnavn — saaledes hos Homer ὄρῶς (en egeart), φηγός (fagus, en bøgeart), λωτός (*lotus*, navn paa forskjellige planter, deriblandt en kløverart), κρόκος (*crocus* — safran), ὑάκινθος (*hyacinthus* — hyacint).

Hos Dioscorides, der ca. 50 efter Christus skrev: Περὰ ὅλης ἰατρικῆς, forekommer navne som: ἀνεμώνη (*anemone*), ἀρτεμισία (*artemisia*), κυνόγλωσσον (*cynoglossum* — hundetunge), ἱεράκιον (*hieracium*), τρίφυλλον (*trifolium*).

Af eksempler paa plantenavne hos Plinius (23—79 eft. Chr. *naturæ historiarum libri XXXVII*) kan nævnes: *Alnus*, *Allium*, *Fragaria*, *Juncus*, *Pinus*, *Scirpus*, *Rumex*, *Salix*, *Vaccinium*, *Viola*, *Vicia*, *Urtica* — navne, der alle nu benyttes som slægtsnavne.

Anvendelsen af et enkelt navn er ogsaa det almindeligste hos de ældste botanikere i den nyere tid (i 16de og 17de aarh.) f. ex.

hos L. Fuchs (1501—1566, prof. i Tübingen): *Historia stirpium* (1542). *Sium* (*Veronica Beccabunga* L.), *Centummorbia* (*Lysimachia Nummularia* L.). De forskellige arter inden en og samme slægt betegnes ofte ved at sætte et talord til slægtsnavnet f. ex. *Geranium* VI = *Geranium sanguineum* — cfr. Høgrell Bot. Hist. p. 21. Hos brødrene Bauhin (Johan Bauhin 1541—1616, læge i Basel: *Historia universalis plantarum*, udgivet efter hans død 1660; Caspar Bauhin, prof. i Basel, 1550—1624: *Fytopinax* 1596, *Prodromus theatri botanici* 1620, *Pinax* 1623 — hans hovedverk) forekommer saavel et enkelt navn, som binær nomenclatur (∴ 2 navne: slægts og artsnavn), men ogsaa kortere eller længere beskrivelser som betegnelsesmaader for plantearten f. ex: *Cicuta major* Bauh. = *Conium maculatum* L.

Solanum tuberosum Bauh. = L.

Gramen thyphoides asperrimum = *Phleum pratense* L.

Rosa sylvestris vulgaris flore odorato incarnato = *Rosa canina* L.

Disse lange omskrivende benævnelser var de almindelige lige før Linnés optræden.

Ved siden heraf kan nævnes betegnelsesmaader, der nærmest er at anse som latiniseringen af folkespsøgets navne: f. ex. *Regina prati* (Dodonæus*), Simon Paulli — engdronning, Wiesenkönigin (Oldenburg) = *Spiræa Ulmaria* L., *Dens Leonis* (Bauh. Pin. 126), løvetand (Löwenzahn), *Bursa pastoris*, hyrdetaske, benævnelse paa flere kortskulpede blandt crucifererne (*Tetradynamia Siliquosa*) f. ex. i Bauhins *Pinax* paa arter af slægten *Draba*: *Draba hirta* L. = *Bursa pastoris alpina hirsuta*; *Draba verna* = *Bursa pastoris minor*, *lcculo longo*; men uden noget nærmere tillæg bruges det almindeligvis som navn paa *Thlaspi Bursa pastoris* L. f. ex. hos Fuchs. Hist. 611, — hos Bauhin: *Bursa pastoris major*, *folio sinuato* (Pin. 108). Det almindelige norske navn paa den sidste plante er hyrdetaske — tysk: Hirtentasche.

Trinitatis herba, Fuchs: „Dreifaltigkeitsblume“ (da kronbladene kan være himmelbla, violette og guldgule — cfr. Schübelers Viridar. Norge. II 351).

*) 1517—1586, prof. i Leyden.

En del af de ældste binære nomenclaturer har samme oprindelse — f. ex.:

Trifolium acetosum, (Bauh. Pin. 330) „Sauerklee“ = *Oxalis Acetosella* L.

Trifolium aquaticum (*T. palustre*, Bauh. Pin. 327) „Sumpfklee“ „Wasserdreiblatt“ = *Menyanthes trifoliata* L.

Trifolium pratense = L. „Ackerklee“ — „engkløver“.

Lignende tillæg (*silvestris*, *palustris*, *alpestris* etc.) — hentede fra voxestederne — eller *major*, *minor* etc, fra planternes ydre er de almindeligste i den ældste binære nomenclatur.

Da Sperling efter den anførte levnetsbeskrivelse ikke skal have været i Trondhjem, anser Lindblom det for tvivlsomt, at planterne er samlede der, men formoder, at de er fundne i Bergens omegn, og at ordet *Nidrosiam* er indkommet ved en feiltagelse i den saa længe efter reisen i (*ista Medica* optagne fortegnelse *).

Flere af planterne findes heller ikke ved Trondhjem, men derfor behøver de ikke alle at være samlede i Bergens omegn, hvor ogsaa enkelte af dem ialfald er meget sjældne. Det er rimeligst at antage, at fortegnelsen omfatter planter, bemærkede af Sperling overhovedet i Norge, endel rimeligvis i Christiania stift, hvor jo ogsaa Sperling opholdt sig en tid.

Da dette er den første fortegnelse over norske planter, der haves, turde det være af interesse at anføre den og, saavidt muligt, overføre navnene til de linnéiske **). Dyrkede planter er betegnede ved †, planter, hvis forekomst ved Trondhjem er tvivlsom, med*).

Navnene i fortegnelsen.	Linnés navne:
<i>Abies</i>	= Pinus Abies.
<i>Absinthium</i>	= Artemisia Absinthium *
<i>Acetosa</i>	= Rumex Acetosa
<i>Alchemilla</i>	= Alchemilla vulgaris
<i>Agaricum</i>	= Agarici species

*) At Trondhjem (*Nidrosia*) er nævnt, kan vel forklares deraf, at Sperling først tænkte at slaa sig ned som læge der, og at man har troet, at han virkelig har været der.

**) Dette var allerede gjort, før jeg fik Lindbloms afhandling at se, for de vildtvoksende planters vedkommende.

- Allium sativum* = *Allium sativum* †
Allium caninum = *Allium oleraceum* s. *arenarium* (cfr. Lindblom:
 maaske *Hyacinthus racemosus* †)
Allium ursinum = *Allium ursinum*
Ambarvalis flos = *Polygala vulgaris*
Anagallis aquatica = *Veronica Beccabunga*
Angelica = *Angelica Archangelica* (s. *littoralis* — Lindblom —
 cfr. pag. 113)
Artemisia alba & rubra = *Artemisia vulgaris*
Aquilegia = *Aquilegia vulgaris*
Argentina = *Potentilla anserina*
Asperugo = *Asperugo procumbens*
Atriplex silvestris = *Atriplex patula*
Barba hirci (cfr. „bukkeskjeg“) = *Tragopogon pratense*
Bellis minor = *Bellis perennis* †?
Betula = *Betula alba*
Bifolium = *Ophrys ovata* (Lindblom) s. *Orchis bifolia*? —
 potius *Convallaria bifolia* L.
Branca ursina }
 (cfr. t.: *Bärentatse*) } = *Heracleum Sphondylium*
 d.: *bjørnelab*) }
Brunella = *Prunella vulgaris*
Brassica = *Brassicæ species* (an *oleracea*? † Lindblom)
Betonica serpens = *Veronica officinalis*
Bruscus = *Ilex Aquifolium*? (Lindblom)*
Borago = *Borago officinalis* † (Lindblom)
Buglossa = *Anchusa officinalis* (Lindblom) — an *Lysopsis arven-*
sis? (cfr. Bauh. Pin. 257: *B. minus sylvestre* = *Lycopsis*
arvensis; Pin. 256: *B. angustifolium majus* = *Anchusa offic-*
*inalis**)
Buphthalmus = *Matricaria inodora*? *Anthemis tinctoria*? (Lindblom)
Bursa pastōris major = *Thlaspi Bursa pastoris* (se ovenfor)
 — *minor* = *Draba verna* „ „
Calendula = *Calendula officinalis* † (Lindblom)
Caltha Virgīlii = *Caltha palustris*
Camomilla vulgaris = *Matricaria Chamomilla*

- Campanula silvestris flore cæruleo* = *Campanula rotundifolia*
(Lindblom)
- Cannabis* = *Cannabis sativa* †
- Carduus Mariæ* = *Carduus Marianus* †
(cfr. „Mariatistel“)
- Carduus Fullonum* = *Dipsacus Fullonum* †
(„cardebolle“)
- Carex* = *Caricis* species
- Carvi* = *Carum Carvi*
- Centumnodia* = *Polygonum aviculare*
- Cerasus* = *Prunus Cerasus* †
- Cerefolium* = *Scandix Cerefolium* † (Lindblom)?
- Cerviboletus* = *Boletus*
- Chamædryas* = *Veronica Chamædryas*
- Chamæmorus Norwagica, vulgo*
Moltebær = *Rubus Chamæmorus*
- Chamæmorus altera, vulgo*
Tyttebær = *Vaccinium Vitis idæa*
- Chelidonium majus* = *Chelidonium majus* *
- Chelidonium minus* = *Ranunculus Ficaria*
- Chrysanthemum* = *Chrysanthemi* species (Chr. segetum Lindblom)
- Cicutaria* = *Chærophyllum silvestre*
- Coccus Gnidius* = *Daphne Mezereum* (Lindblom)
- Cochlearia* = *Cochlearia officinalis*
- Consolida regalis* = *Delphinium Consolida* †
- Convolvulus major*
flore albo = *Convolvulus sepium*
minor
sine flore = *Convolvulus arvensis* (Lindblom)
an *Polygonum Convolvulus*?
- Cyanus flore cæruleo* = *Centaurea Cyanus*
- Cynoglosson* = *Cynoglossum officinale* *
- Dens Leonis* = *Leontodon Taraxacum*
(„løvetand“)
- Digitalis flore albo* = *Digitalis purpurea* (Lindblom)?
- Digitalis flore purpureo* = *Digitalis purpurea*

- Endivia sativa* = Cichorium Intybus *
 (Cichorium Endivia, Lindblom)
- *silvestris* = Sonchus oleraceus (Lindblom)
- Erula campana* = Inula Helenium * (†)
- Eruca* = Barbareæ species (Lindblom)
- Esula* = Euphorbia Helioscopia
- Euphrasia* = Euphrasia officinalis
- Filix* = Filicis species
- Flos Tunitanus minor* = Tagetes patula † (Lindblom)
- Fraxinus* = Fraxinus excelsior (†)
- Fumaria* = Fumaria officinalis
- Fragaria* = Fragaria vesca
- Gallion* = Galii species — Galium verum (Lindblom)
- Gariophyllata* = Geum urbanum
- Gentiana* = Gentiana purpurea *
- Geranium Fuchsii* = Geranium Robertianum (Lindblom)
 (Geranium III Fuchs. hist. 206)
- Græmen Parnassi flore albo* = Parnassia palustris
- Hepatica nobilis* = Anemone Hepatica
- Heptaphyllon* = Alchemilla alpina? (Lindblom)
- Herba paralysis* = Primula veris
- *trinitatis* = Viola tricolor
 (se ovenfor!)
- Hippuris* = Equiseti species (Hippuris vulgaris?)
- Hyoscyamus* = Hyoscyamus niger (*)
- Hypericon* = Hyperici species (H. perforatum Lindblom)
- Hyssopus* = Hyssopus officinalis †
- Juniperus* = Juniperus communis
- Lactuca* = Lactuca sativa † (Lindblom)
- Lappa major* } = Arctium Lappa
 — *minor* }
- Lapathum acutum* = Rumicis species
- Lavandula* = Lavendula spica † (Lindblom)
- Levisticum* = Ligusticum Levisticum † (Lindblom)
- Lilium silvestre* = Liliacearum generis species?
 — *convallium* = Convallaria majalis

- Linum* = *Linum usitatissimum* †
Lolium = *Lolii* species (*L. temulentum* Lindblom)
Lunaria = *Botrychium Lunaria*
Lupulus = *Humulus Lupulus*
Lychnis silvestris = *Lychnis dioica* (= *Melandrium silvestre* Roehl)
Majorana = *Origanum Majorana* †
Manus Christi
 (norsk „marihaand“)
 (tysk „Christhand“) = *Orchis maculata*
Martagon = *Lilium Martagon* †
Matricaria = *Pyrethrum Parthenium* † (Lindblom)
Mentha crispa = *Mentha crispa* †
Menthastrum = *Menthae* species (an *arvensis*? *M. aquatica* * Lindblom)
Millefolium pratense = *Achillea Millefolium*
 — *aquaticum* = *Myriophyllum alterniflorum* D. C.
 (*M. spicatum* — seu *Ranunculus aquatilis* Lindblom)
Mollugo = *Galium Mollugo* (*Galium boreale* Lindblom)
Morsus diaboli = *Scabiosa Succisa*
 (cfr. „djævlebid“, t. „Teufelsabbiss“)
Morsus gallinae = *Stellaria media*
 (d. hønsebid — t. Hühnerbiss)
Muscus arboreus = *Usnea barbata* (Lindblom)
Napus = *Brassica Napus* †
Nasturtium hortense = *Lepidium sativum*? † (Lindblom)
Narcissus flore albo = *Narcissus poeticus* †
 — *Pseudo Narcissus* = — pseudo-Narcissus †
Nummularia = *Linnæa borealis*?
Nymphæa = *Nymphææ* species.
Orobus = *Orobi* species (*Orobus vernus*? Lindblom)
Pæonia = *Pæonia officinalis* † (Lindblom)
Papaver = *Papaver somniferum* †
Pastinaca = *Pastinaca sativa* †
Pentaphyllum = *Potentillæ* species (*P. alpestris* Lindblom,
 = *maculata* Pourr).
Perfoliata = *Bupleuron rotundifolium* †

Trifolium acetosum { se = Oxalis Acetosella
 — *aquaticum* { oven- = Menyanthes trifoliata.
 for
 — *corniculatum* = Lotus corniculatus
 — *pratense* = Trifolium pratense

Tussilago = Tussilago Farfara

Typha aquatica = Typha latifolia (s. angustifolia ?)*

Valeriana major { = Valeriana officinalis
 — *minor* }

Verbascum latifolium = Verbascus Thapsus

— *angustifolium* = Verbasci species († ?)

Vinca per vinca = Vinca minor

Viola mortua flore cæruleo = Viola canina

— „ — *flore luteo* = — biflora

Unifolium = Convallaria bifolia ?

Uva lupina

Vahl har opkaldt en planteslægt *Sperlingia* af familien *Con-
 tortæ* efter ham.

Saa vel Jørgen Fuiren som Ole Worm og den især som anatom
 bekendte Caspar Bartholin (1585—1629) var svigersønner af
 dr. Thomas Finke *) (f. 1561), der under sin lange virksomhed
 som professor ved universitetet (helt fra 1590—1656) virkede meget
 for videnskabernes fremme. Han overlevede sine svigersønner;

Henrik Fuiren men hans dattersøn Henrik Fuiren (f. 1614) havde i 14 aar
 studeret ved udenlandske universiteter, tildels sammen med sin fætter,
 den senere saa bekendte Thomas Bartholin (se p. 128), og
 havde samlet sig en stor naturaliesamling og et righoldigt bibliotek.
 Som ugift bestemte Henrik Fuiren sig for at testamentere disse
 samlinger til universitetet. Dette har vistnok staaet i forbindelse
 med, at dr. Finkes arvinger ved dennes død skjænkede 1000 rigs-
 daler til at indrette et lokale for en naturaliesamling. Denne kom i
 stand aaret efter Finkes død, 1657. Inscriptionen paa dette natu-
 ralmuseum er gjengivet hos Brünnich (l. c. XIV). Henrik Fuiren
 døde 1659. Broderen Thomas Fuiren (1616—1673) skrev en
 fortegnelse over hans samling. Denne indeholdt baade en paa
 den tid næsten enestaaende naturaliesamling bestaaende af en

*) Finkes vita findes i Bartholins *Cista medica*, (584—590).

mængde sjeldne dyr og mineralier, og desuden et bibliothek, der foruden de mest bekendte medicinske bøger omfattede en fuldkommen samling af samtidens naturhistoriske literatur. Thomas Fuiren forøgede dette bibliothek, saaat hele samlingen bestod af 1025 bind (se Brünnich l. c. XV.)

Som den botaniske literaturs fader ansees ialmindelighed Simon Paulli. Denne blev født i Rostock $\frac{6}{4}$ 1603, blev student 1621, reiste udenlands paa bekostning af Fredrik den andens enke, hos hvem hans fader blev livlæge, og kom tilbage 1625. Efter at have været hovmester hos unge adelsmænd ved Sorø akademi reiste han atter udenlands og blev dr. med. 1630 i Wittenberg. Efter at have praktiseret i Lübeck blev han 1631 prof. medicinæ i Rostock; 1639—1648 var han professor anatomiae, chirurgiæ et botanices i Kjøbenhavn. 1650 blev han hofmedicus og 1656 kgl. livmedicus. Han døde i Kjøbenhavn $\frac{23}{4}$ 1680. Linné opkaldte efter ham en slægt: *Parullinia* af familien *Sapindaceæ*. „Som professor i anatomi, chirurgi og botanik var han den første, der i Kjøbenhavn holdt offentlige forelæsninger over disse videnskaber. Han fik opbygget et *theatrum anatomicum*, som han prydede med tvende benskrog af mennesker og otte af dyr, som kunstig vare tillavede og blegede. Dog synes han især at have havt lyst til plantevidenskaben, da han anførte de studerende, undertiden mere end hundrede i tallet omkring i marken, mange mile tilfods, hver ottende eller fjortende dag om sommeren, ei alene, medens han var professor; men ogsaa, efterat han havde taget afsked fra akademiet og var bleven livmedicus hos Fredrik III, blev han ikke desto mindre ved 17 aar, og havde hans fødder kunnet bære ham længere og kræfterne villet tillade det, havde han endda ikke op-hørt. Men som han ved et ulykkeligt feiltrin, paa klipperne ved Christiania, nær havde sat livet til, fornåm han, at han ikke mere kunde stole paa sine ben, og da han ikke holdt det anstændigt for en botanicus at kjøre, afsagde han sig ved et offentligt indbydelsesskrift 1665 fra disse øvelser; dog gav han de lærebegerlige fri adgang til sig i sit hus, hver torsdag eftermiddag fra 1 til 3, for at undervise dem om de planter, som han onsdagen forhen vilde de skulde opsøge i marken“ (Rottbøll).

Hans hovedverk er: „*Flora Danica, det er Dansk Urtebog; udi hvilcken efter Christiani IV skriftlige Befaling* *) til *Facultatem medicam udi det Kongelig Universiteet Kjøbenhafn, icke alleeniste zijrligste Figurer andragis, Men endocsa Lægedomme til alle Siugdomme gafnlige, korteligen og klarligen antegnis: Saa at den er baade en Urtebog oc Lægebog*“. Kbh. 1648. 4.

Dette er første gang, at *Flora* anvendes som titel i den botaniske literatur. I bogen, der er inddelt efter de 4 aastider, omtales henved 400 planter, der ansueliggjøres ved omtrent lige mange afbildninger. Ved enhver plante anføres dens navn paa dansk, tysk og latin, blomstringstiden og voxestedet. Planternes ydre er udførlig beskrevet, og tilslut angives deres egenskaber og anvendelse i medicinen. For sin tid maa denne flora ansees for et rent pragtverk; men den har mere medicinsk end egentlig botanisk interesse. Desuden kan af hans skrifter nævnes: „*Quadripartitum botanicum de simplicium medicamentorum facultatibus*“ (edit. I Rostock 1639), der ligesom det foregaaende verk er inddelt efter aastiderne.

Han har tillige leveret en fortegnelse over endel af de da-værende botaniske haver: *Viridaria varia regi. et academica publica. Hafniæ 1653. 12 mo.*

Simon Paulli ivrede baade i tale og skrift mod brugen af de indførte nydelsesmidler af planteriget: *tobak* og *the*. Om den første mente han, at røgen kunde stige op til hjernen og have en skadelig virkning paa denne; theplanten vilde han bevise er den samme som vor *pors*: *Myrica Gale*. (*Commentarius de abusu Tabacci Americanorum veteri, et herbæ Thee Asiaticorum in Europa novo, quæ est — — Danice Porss — — dicta. — Argentorati 1665. 4.*) Der fortælles ogsaa, at da kong Fredrik den tredje, hvis livlæge han var, engang besøgte ham, og han i en latinsk tale ivrede mod the-drikning, kongen da svarede: „Credo The (te) non esse sanum“. (Hornemann, Krøyers Nath. tidsskr. p. 557). Simon Paullis biografi findes i Østs „Archiv“ X. 1828 (skrevet af prof. J. Rørby, pseudonym: J. Herb).

*) I et brev af 25 juli 1645 (anført i fortalen til urtebogen). *Simon Paulli* benyttede en elev af sig, Nils Knopf, til oversættelsen fra latin til dansk, hvilket sprog han som udlænding ei var ganske mægtig.

Rottbøll slutter sin omtale af ham saaledes: „Da han har vist saa stor flid og driftighed ei alene ved at udarbejde saa mange skrifter, men endog ved at undervise og anføre sine muntre folk i marken til sin høje alderdom, da han ved denne sin ild og fyrighed i Rostock har dannet en Margrav,*⁾ og her hos os en Borch og formodentlig Kylling med i denne videnskab, saa fortjener han, uagtet sine fejl, at vi ærer ham som videnskabens stifter hos os“.

S. Paulli efterfulgtes som professor i medicin og botanik af Thomas Bartholin (f. i Kjøbenhavn ^{20/10} 1616, d. i Hagedstød ^{4/12} 1680). Denne var vistnok hovedsagelig anatom, men bidrog dog meget til botanikens — og i det hele naturvidenskabernes — fremme ved sin ovenfor anførte *Cista Medica (Hafniæ 1662)*, der indeholder mange efterretninger om danske (og norske) planter, og sine: *De medicina Danorum domestica dissertationes (Hafniæ 1666)*, hvor planternes egenskaber og lægekræfter omtales. Størst betydning for litteraturen har dog grundlæggelsen af det første videnskabelige tidsskrift i Danmark: *Acta medica et Philosophica Hafniensia*, hvori der forekommer mange afhandlinger eller meddelelser paa naturvidenskabens omraade (Bartholin udgav 5 bind: 1671—1679) — saaledes: *Pisa Norwagica* (II. 57—58) — *Plantæ noctu odoratæ* (II. 59—61). *De gramine Ossifrago D. Simon Paulli et Th. Bartholini* (II. 126—135).

Thomas
Bartholin

Slægten *Bartholinia* af familien *Orchidææ* er af Robert Brown benævnt efter ham.

Bartholin efterfulgtes af den berømte naturforsker Ole Borch (født i Sønderbork i Ribe stift ^{7/4} 1626, 1660 prof. philologiæ et chemico-botanicus, 1660—66 opholdt han sig i udlandet, blev dr. med. i Anjou; døde ^{13/10} 1690).

Ole Borch

Han foretog hyppig botaniske ekskursioner med de studerende i Kjøbenhavns omegn for at lære dem den indenlandske flora at kjende; dog gjennemgik han fornemmelig de planter, der havde lægevidenskabelig betydning. — En meget morsom tegning af Ole

*) G. Marcgraf fra Liebstadt i Meisen (1610—1644) reiste 1636—1641 i Brasilien og døde under en senere foretagen reise til Afrika. Paa sine reiser samlede han en mængde planter (Högrel I. c. 28, 32).

Borch paa botanisk excursion*) med de studerende findes i Holger Jacobæus's dagbog (i manusc. paa det St. Kgl. Bibl. i Kbhvn.), gjengivet i faksimile i P. Hansens danske illustr. literaturhistorie p. 350. Hans grundige botaniske kundskaber sees fornemmelig af hans: *Oratio de experimentis botanicis, 1675, habita* samt hans: *de lingua pharmacopœorum*. Bekjendt er han ogsaa som stifter af *Collegium Medicum* (Borchs Colligium 1689). Adamsen har opkaldt et planteslægt *Borrichia* af familien *Symanthereæ* efter ham.

Rottbøll nævner, at en Andreas Borch, der siden blev lector i Trondhjem, i Ole Borchs hus, hvor han længe opholdt sig, gjorde saadan fremgang i urtelæren, at han blev en botanisk apostel i Norge og forskaffede en del af sine unge disciple ved at føre dem i marken en temmelig kundskab om deres fædrenelands planter. Denne efterretning tilføier Rottbøll, at han har fra Suhm, der igjen skal have den fra indvaanerne i Trondhjem. Ifølge Nyerups og Krafts litl. blev Anders Borch født $\frac{4}{1}$ 1664 i Romsdalen, hvor hans fader Iver Andersen var foged. Hans rette navn var Iversen, men da han var en klient af Ole Borch, antog han hans navn. Han var først vicerektor og blev 1690 virkelig rector ved skolen i Trondhjem. 1688 blev han magister; døde 1709.

Griffenfeldt ivrede for at fremme kundskaben om Norges naturlige beskaffenhed og udvirkede en kongelig befaling, hvorefter alle læger i kongens riger og lande skulde indberette til det medicinske facultet det merkværdige i naturhistorien.

Peder Kylling.

Den næste, der fortjener at nævnes, er Peder Kylling (f. i Assens c. 1640, student 1660, blev kongelig botanicus med 300 rdlr. i løn 1682, levede fra 1680 til sin død 1696 som alumnus paa Valkendorfs kollegium). Denne ofrede sig i modsætning til de foregaaende udelukkende for botaniken. Hornemann anser ham „uden tvivl for at være den grundigste, ivrigste og mest erfarne af botanikerne i Danmark indtil Rottbølls tidsalder“.

Han har skrevet: „*Gyldenlund seu Catalogus Latino — Danicus plantarum CCCC IIII quibus Clem. Regis hæreditarij Christiani Vti lucus, aureus dictus, naturæ foetura adornatus*

*) Blandt eleverne sees P. Kylling.

est⁴. Hafn. 1684. 8, samt „*Viridarium Danicum, sive Catalogus trilinguis Latino — Danico — Germanicus plantarum indigenarum in Dania observatarum, quarum cuique suus est additus locus, quo imprimis nascatur; nec non cuius suum assignatum est tempus, quando quævis florescat*“. Hafn. 1688. 4. Rottbøll benævnte en slægt *Kyllingia* af familien *Cyperaceae* efter ham. Kyllings angivelser af planternes voxesteder skal være saa paalidelige, siger Hornemann, at man endnu finder mange af de af ham anførte planter der, hvor han har fundet dem for 150 aar siden. Botanikeren Tycho Holm skrev under Linnés præsidium en commentar over Kyllings viridarium i *Prodromus floræ danicæ Ups.* 1757. 4, hvori benævnelserne er henførte til de linnéiske. Rottbøll slutter sin omtale af ham med følgende ord: „Hans indgetogne og stille levemaade, hans enlige stand, lange studentlevnet, og særdeles hengivenhed til at sysle i haven og støve omkring i marken, have efter anseende forvoldt, at man har holdt ham for en sær og egen person, hvilket ikke alene adskillige smaa historier, men endog tvende skjjemtsomme i trykken udgivne gravskrifter synes at tilkjendegive“.

Løvrigt er der i denne tid kun faa fremragende botanikere i Danmark; det var især lægevidenskaben, specielt anatomien, der studeredes. Foruden Bartholinerne og Simon Paulli opnaaede Nils Stensen (Nicolai Steno) stor berømmelse som anatom. Han blev født i Kjøbenhavn, studerede i hjemmet anatomi under Simon Paulli og Thomas Bartholin, drog 1660 udenlands og fortsatte sine anatomiske studier i Holland, Frankrig og Italien, hvorpaa han 1772 blev hjemkaldt paa Griffenfeldts opfordring og udnævnt til professor i anatomi, en stilling, som han imidlertid opgav allerede 1674, da han allerede 1667 paa sin udenlandsrejse var gaaet over til katolicismen og nu lod han sig indvie til prest. Han døde som biskop og apostolisk vikar i Schwerin 1686, (hans biografi er skrevet af J. Wichfeld i Historisk Tidsskr. 3. R. 4 B.)

Nils Stensen

En søn af Thomas Bartholin, Kaspar Bartholin (f. 1655 d. 1738), blev professor i anatomi 1674, holdt forelæsninger over anatomi og fysik og blev dr. med. 1678. Han har dog ogsaa be-

Kaspar Bartholin

skjæftiget sig med planteanatomien, hvilket kan sees af hans verk *Anatome plantarum* 1676.

Oligenes
Jacobæus. Samtidig med ham levede ogsaa den især som zoolog bekendte Oligerus Jacobæus (f. 1650 — d. 1701), prof. i medicin 1680.

Mest bekendt er han maaske ved sin beskrivelse *) af den kongelige natural- og kunstsamling, der under Kristian den 5te fik et nyt lokale (se Brünnich l. c. XVII—XIX). I *Acta Hafn.* III 37 forekommer af ham: *De plantarum seminibus Indicis. Epistola* (13. Nov. 1674).

Johan Adolph
Jacobæus

En søn af Oligerus Jacobæus, Johan Adolph Jacobæus, der „1726 kom hjem fra Engelland efter 5 Aars Reyse“ — (se Bruun. D. Saml. 3. p. 249) har skrevet en afhandling med titelen: *Johannis Adolphi Jacobæi, Oligeri fil. e regia societate Londinensi de plantarum structura et vegetatione schedion — Havn. 1727. 8. 27 p. præf.* — Dette er „vistnok første gang, at almindelige planteanatomiske forhold omtales hos os med en ikke ringe grad af sikkerhed“ (Didrichsen l. c. 83).

Jacobi Jaco-
bæi

At ogsaa en anden søn af Oligerus Jacobæus har beskæftiget sig med botaniken, kan sees af inscriptionen paa titelbladet i det i min *Oversigt over de botaniske samlinger paa Det kgl. norske vidensk. selskab i Trondhjem* omtalte gamle herbarum: *D. Oligeri carmen in herbarium vivum filii dilectissimi Jacobi Jacobæi, simili huic adornatum exemplari, et plantis Daniæ nostræ inquilinis refertum, collectore Joachimo Hallingio — 1694.*

Joachim (Jok-
kum) Halling

Angaaende denne Joachim Haling (f. 1668 — d. 1737) skal hidsættes, hvad Didrichsen (l. c. 85—86) citerer af Bruuns Danske Samlinger: „Da Hand paa adskillige Maader havde gjort sig bekendt ved Academiet, velyndet af alle Professoribus og flere højere Befordrere, begyndte Hand at søge adskillige Embeder, særdeles Rectorater,“ (han concurrerede endogsaa med Hans Gram) „saavel som og Prestekald, da han havde gjort sig ad utrumque paratus, men Lykken var ham bestandig imod, og muelig, De, som

*) *Museum Regium Hafn.* 1696 fol. og *Auctarium Musei Regii ibid.* 1699 fol.

skulle være Hands Befordrere, ville selv ikke miste Ham. Dette merkede Jochum Halling, og derfor uden mange Omstændigheder, med sit Testimonio publico paatog sig en Udenlands Reyse paa sin egen Pung; for videre at excolere det Botaniske Studium, hvortil Hand havde lagt en goed Grund, saa vel Theoretice som Practice hos sin i Urte-Læren kyndige Patron, Dr. Holger Jacobæus. Og efter adskillige Omsvøb i Tydskland, hvor Hand, naar Tiid gaves, daglig Botanicerede og consulerede Lærde, hvis Navne nu ere udslættede af Hukommelsen, blev af sine Venner forskrevet til Lundæ Academie i Schaane, der furtsatte Hand sit Scopum, og efter et Aars Forløb bragte sig i saadan Agt og Anseelse; at Ham blev lovet et Professorat ved given Vacance, saa Hand for den Tiid tænkte ikkun lidet paa sit Fæderneland. Imidlertid kunde de Herrer Professores ved Kjøbenhavns Akademi dog ikke ganske glemme den gamle Discipel.“ (Man tilbød ham Degnskabet for Taarnby, som han modtog 1704).

„At Jochum Halling forstod Botaniquen nægtede ingen Urte-Kyndig i Hands Tiid. Peder Kylling, som var Botanicus Regius, tilstoed skriftlig, at Hand, endog i sine Studenter-Dage, vidste lige saa meget som Hand selv. Men et sær prægtig Vidnesbyrd, af lagde Etatsraad Buchwalt om Ham, da Hand paa Consistorio, læste publice 1733 — og Jochum Halling, som en gammel Mand, kom ind paa Lectien; befalede Buchvalt Pedellen, at sætte en Stool ved Siden af sig selv, for Ham; slap derpaa alting; og begyndte at holde en Lov-Tale for Auditorium over denne Mand; og igjentog, iblandt andre Berømmelser, meere end Eengang: at Hand var Optimus his temporibus Botanicus. Da Talen var til Ende, opstoed Joachim Halling, og holdt extempore en Latinsk contra Oration: Hvorudi Hand bluedes over slig ufortjent Berømmelse, kjendte sin egen Uværdighed, var kommet for at lære; og derhos opløftede efter Fortjeneste Etatzraadens meriter. Derpaa var Timen ude, Studenterne bleve fornøiede ved at paahøre disse uventelige Lovtaler, og forglemte ikke at distinqvere ved Deres sædvanlige critiqver. Blandt Andet efterlod han i Manuscript *Georgica Danica* (nu paa det St. Kgl. Bibl.) og et *herbarium vivum* (1776) ved Tidens Længde noget bedærvet.“

Hvorledes det omtalte herbarium, der er samlet omtrent aar 1700 under Oligerus Jacobæus's veiledning, er kommet til Trondhjem, ved jeg ikke. Muligt er det, at det er kommet i Gunnerus's eie sammen med Niels Henrik Tyrholms*) samling.

Magnus
Halling.

At en søn af denne Halling ligeledes har beskjeftiget sig med botaniken, kan sees af det hos Didrichsen l. c 83 anførte: *Magnus Halling, Joach. fil., theses botanicæ, resp. Severino Sevel (Coll. Valkend) 4. Sept. 1733. 4to.* Knap 3 sider. „Nogle faa, men ret forstandige Sætninger“ (Didrichsen).

Af egentlig botaniske forfattere i første halvdel af 18de aarhundre findes der kun faa:

Villum Worm. Af universitetets lektionskatalog sees, at Villum Worm læste *de natura simplicium*; men han har ei efterladt sig noget i den botaniske literatur.

Georg Fredrik
Frankenau.

Ligesaa lidt er dette tilfældet med Georg Fredrik de Frankenau (f. i Strasburg 1669, prof. i medicin 1708, d. 1732). Han meddelte kun (ifølge universitetsjournalen) de medicinske studerende ved universitetet om sommeren kundskab om planter (1709—12, 1714 og 1716—1718).

I 1733 indkaldtes til Danmark som prof. i medicin Georg Detharding (f. 1671 i Stralsund, prof. med. i Rostock). Han har skrevet *Fundamenta scientiæ naturalis (etc.) in usum Auditorum. Hafniæ 1735*, der paa engang er naturfilosofii, naturkundskab og anthropologi. — Om hans afhandling „*De vermibus in Norvegia nuper visis 1742*“ skal tales senere. — Han døde som prof. i medicin 1747.

Frans
Mygind.

Da Detharding 1734 disputerede „de podagra“, skal en student Frans Mygind (prestesøn fra Jylland, f. 1710, student fra Aalborg 1729) ex auditorio have opponeret derimod, men ved sine „uhøviske gebærder og udtryk“ paadraget sig relegation fra universitetet. Mygind drog udenlands og opholdt sig først i Leyden, senere i Paris, og uagtet hans ansøgning om tilbagekaldelse anbe-

*) Prest ved Fredriks hospital, senere i Norge; d. som sogneprest til Bragernes 1766 (se min *Oversigt over Det kgl. norske vidsk.selsk.s bot. saml.* p. 82).

faledes af universitetspatronen Iver Rosenkrantz, overholdt historiet dog sin strenge dom. Han besluttede da ei mere at gjense sit fædreland og modtog 1736 et tilbud om ansættelse i Petersborg som adjunkt i chemi. I 1741 blev han ansat i Wien som „Embedsmand i Cameralfaget og siden i Commerzdirectoriet og udnævnt til keiserlig Hofraad“. I Wien studerede han især botanik under den berømte botaniker, baron Jacquin *). Han udgav ikke selv noget botanisk arbejde, men meddelte sine undersøgelser, der for det meste angik Østerriges flora, til Jacquin, Schreber **) og Scopoli ***), som bekendtgjorde dem, efter hans eget ønske, uden navn. Han døde 1739. Sit betydelige herbarium skjenkede han til universitetet i Pest. Conferentsraad Werlauf har i 1834 udgivet: „Biografiske Efterretninger om Botanikeren Frans Mygind“. Jacquin hædrede ham ved at opkalde planteslægten *Mygindia* af familien *Rhamnaceæ* efter ham.

Denne botanikers virksomhed gik altsaa tabt for Danmark.

De, der i dette tidsrum (1720—1763) læste over botanik ved universitetet, var: den ældre og yngre Buchwald.

Johannes de Buchwald (f. 1658, barber, senere livmedicus hos kronprins Fredrik 4, 1717—38 prof. med., d. 1738), der skrev et verk: *Specimen medico — practico botanicum etc. 4. Havniæ 1720*. (I det expl., der forefindes paa det kgl. bibl. i Kjøbenhavn, har han selv fastklæbet tørrede exemplarer af de omhandlede planter).

Hans verk blev oversat paa tysk af sønnen Balthasar Johannes de Buchwald (f. 1697, prof. med. fra 1739, d. 1763), der læste over botanik ved universitetet 1740—1763 (se Didrichsens: For hundrede Aar siden, p. 57). Under den ældre Johannes

*) N. J. Jacquin (1727—1817), professor i Wien: *Enumeratio stirpium 1762, Flora austriaca 1773—78*.

**) J. C. D. v. Schreber (1739—1810, professor i Erlangen) udgav et oplag af Linnés genera plantarum, samt skrev blandt andet om græs og klover samt om Grønlands planter.

**) J. A. Scopoli, (1723—1788), professor i Pavia, uddannede plantebeskrivelserne efter Linnés metode.

Endvidere skal Mygind have meddelt prof. i Göttingen Schrader (1767—1836) mange bidrag til hans verk om græsarterne.

Buchwald hjemsøgte Kjøbenhavn 1728 af en ildebrand, der ødelagde universitetets bibliotek og naturalsamlinger: „Her laae de sørgeligen forbrændte Levninger af Finckes Efterminde og Fuirernes Gaver tilsammenstyrtede; Universitetets Natural-Theater og det Anatomiske Huus vare ikke mere til. Borchs efterladte Kunstsamling og naturlige Mærkværdigheder vare fortærede af Luen eller deres ilde tilredte Levninger begravne i Ruinerne“ (Brünnich l. c. p. XX). Dog begyndte man at samle naturalier til et nyt natural- og kunstkammer, der kom istand 1740. (Inskriptionen paa den tavle, der ved denne anledning ophængtes deri, er aftrykt hos Brünnich, l. c. XXI): „*En Phœnicem ex cineribus repullascentem, in quos vorax flamma eum cum ceteris universitatis hujus ornamentis IV. Calend. Novembris MDCCXXVIII redegerat etc.*“ Men interessen for at indsamle naturalier svækkedes ved dette tab.

Hertil kommer, at hverken den ældre eller yngre Buchwald synes at have været synderlig kyndige botanikere. Den ældre Buchwald, der havde været barber,*) skal i sin ungdom have lært at kjende Ole Borch, Simon Paulli, Kylling og Tournefort (se Didrichsen l. c. 58 og de der anførte steder); men dette sporer man intet til i hans *Specimen medico-practico-botanicum*, der er alfabetsk ordnet og er forsynet med nomenclatur, overensstemmende med Bauhins verker. Om ham og hans søn siger Hornemann (i Krøyers Tidsskr. I. p. 566) ved sin omtale af Rottbøll: „B. J. Buchwald havde just da succederet sin Fader, J. B. Buchwald, som Professor i Botaniken, og ligesom Faderen ved sit Skrift: *Specimen etc.* — 1720, 4. havde viist, at han ikke var trængt dybt ind i denne videnskab, saaledes viiste Sønnen, ved sin Oversættelse deraf paa Tydsk (ibid. 1721. 8.), at han ikke var gaaet videre.“ Angaaende de vedfødte tørrede planter (cfr. ovfr.) indrømmer han, at „denne Veiledning kunde være god, men kun under den Forudsætning, at Planten var godt tørret, fast paaheftet og rigtig bestemt; men ingen af Delene ere iagttagne med dette Skrift, og Bogen var kun af Varighed, fordi den var maadelig, det vil sige, fordi den ikke blev brugt. Planter af forskjellig Art findes

*) Efter forbogstaverne i hans navn har man ment, at han har været forbilledet til Høibergs Jens Blok. (Se Didrichsen l. c. 58).

under samme Navn i de forskjellige Exemplarer af Bogen, og man seer snart, at hverken Fader eller Søn kiendte de Planter, som de beskrev og præparerede maadeligt. Man kan derfor ikke engang stole paa deres Angivelse af Planternes Voxesteder, hvorved Skriftet, dersom det var paalideligt, kunde have været til Nytte.“ Didrichsen formoder dog, at Hornemann ei har seet noget med opklæbede planter forsynet exemplar af den tyske udgave, da specielt exemplarer af den art synes at have været en stor sjældenhed.

Sønnens tyske udgave skal ei have været en blot og bar oversættelse af faderens bog, men indeholde baade forandringer og tillæg. Didrichsen anfører tillige den meget vidtløftige titel paa denne udgave (l. c. 59—60).

Den ældre Buchwald var ogsaa, da han blev ansat som medicinsk professor, 60 aar gammel, og hans private forelæsninger for „*curiosi*“ over de danske planter, specielt dem, der anvendes i medicinen, og deres rette brug har vistnok ikke været af nogen betydning. Han har dog ivret for at faa universitetets botaniske have adskilt fra „lysthaven“ (se de af Didrichsen l. c. 61—65 anførte dokumenter).

Den yngre Buchwald, der holdt forelæsninger over botanik lige fra 1740 til 1763 (se Didrichsen l. c. 57), har vistnok haft større botaniske kundskaber, ligesom han ogsaa var medlem af videnskabernes selskab og i den anledning omtales som den, der „især maatte tage sig af den naturhistoriske Del af de indsendte Bemærkninger og Samlinger; og man seer, at han var temmelig flittig i at meddele sine Bemærkninger derover.“ (Se selskabets historie ved Molbech p. 62—63).

Buchwalds bemærkninger eller foredrag vedrørende indsendte planter findes i „Kjøbenhavns nye Tidender om lærde og curiøse Sager“ (for aarene 1753. p. 361*); 1754. p. 11—12, 1755. p. 58, aftrykte hos Didrichsen l. c. p. 67—70).

Disse artikler røber ikke nogen synderlig botanisk indsigt, tvertimod synes han at staa tilbage for de ældre botanikere. Karakteristisk er den anonyme „Recension af Gmelins *Flora Sibi-*

*) Naturalier fra Olufsens og Paulsens Islandsreise.

rica. Tom. II“, der er aftrykt hos Didrichsen (l. c. p. 70 — efter Kbh. nye Tidender 1753. p. 405), og af denne tillægges Buchwald. Her søger han med en afmægtig harme at protestere mod de synsmaader og anordninger inden botaniken, der var fremkaldte ved Linné, uden at dog denne udtrykkelig nævnes ved navn. En af hans ytringer skal her citeres: „Hvad for Tyranie er det ikke, naar lærde Mænd efter egne bestemte Satzer vil nøde andre Lærde, der er vandte til andre forstandigere og ældre Classificationer paa Urterne, at forlade de indførte Navne paa Planterne, og paa en Gang at ophæve all Connexion at tænke paa Forfædrenes Maade. Inden kort Tid skal man neppe kunde vide, hvad deres Meriter, der først have paafulden at classificere Urterne, have været, og en eneste lærd Mands overmaade store Anseelse, formørker mange andres Meriter, ved hvilke de forrige Secula have haft lustre.“

Det er derfor, hvad ogsaa Didrichsen paa det anførte sted fremholder, neppe rigtigt, naar N. M. Petersen i sin literaturhistorie (V. 2, 12) i anledning af naturvidenskabernes opsving i Danmark ved midten af aarhundredet siger, at „den første bevægelse udgik fra den medicinske prof. Buchwald.“ Det var nok snarere, som vi senere skal se, fra andre, at dette første stød til fremgang for det botaniske studium udgik.

Det kan vistnok neppe negtes, at det var daarligt fat med det botaniske studium paa den tid, og betragter vi overhovedet tiden efter Kyllings død 1696, maa det erkjendes, at det naturhistoriske studium ei blot stod stille, men snarere var i afgang. Hvad de danske botanikere skrev i den første halvdel af 18de aarh., er gjennemgaaende af meget magert indhold. (Se literaturfortegnelsen hos Warming l. c. 53—59. og Didrichsen l. c. 57 og 83—85). Didrichsen bemærker, at man var i Italien kommen længere i det 15de aarhundrede end i Danmark paa den tid. Christian den 6te synes neppe at have haft nogen synderlig interesse for naturvidenskaberne. En af de faa mænd, der under dennes regjering havde et aabent blik for videnskabelighed i det hele, var Jens Gram.

Denne var nemlig en mand, der uden egentlig at være nogen naturforsker havde et aabent blik for, at naturvidenskaberne i Danmark ikke havde den plads, som de burde have, baade paa

grund af deres videnskabelige betydning i og for sig selv og paa grund af den nytte, kundskab i dem havde for enhver slags udvikling. *) Han havde været med at udarbejde universitetsfundatsen af 31. mars 1732. Denne kom dog ikke til at virke til naturvidenskabernes fremme. Ikke fuldt to aar efter fundatsens kundgjørelse erklærer han i et brev til den norske statholder Chr. Rantzau: „Vel har den nye Kgl. Foundation for Universitetet promitteret, at philosophia naturalis og physica experimentalis skulle flittigen af den ene Medico eller Mathematico professeres. Men, her er, Gud bedre det, kun lidet Tegn dertil Buchwald kiende Alle; og den anden Medicus Detharding, som vi fik fra Rostock, var en stor Mand derude, men sandelig intet Miraculum her. Hans anatomiske Lectier for Barbererne lover og ingen store Ting om hans Physica experimentalis.“ I en forestilling af ham (1741) i anledning af de forskjellige fakulteters forelæsninger udtaler han, at theologerne ogsaa kunde have godt af at høre andre end theologiske forelæsninger. Her heder det i denne forbindelse: „saa ved man jo ogsaa: ey alene hvor smukt og priseligt for Nationen det er, men ogsaa hvor nyttigt for den almindelige Oeconomij at mange med Tiden kunde findes, som, endskjøndt ikke Medic, eller Mathematici af profession, dog hafde teinture af bem.te ypperlige Sciencer, som de siden kunde applicere deels i deres Embeds Forretninger, deels til lærde og nyttige Observationer in re physica patriæ, re Medica, Botanica, Anatomica og hundrede Slags Forbedringer i Kunster og Videnskaber at paatencke, paa den Maade som de Svenske saavel som andre Nationer hafver begyndt.

Jens Gram ansees ogsaa for at være den egentlige stifter af det danske videnskabselskab Efterat nemlig denne sammen med J. L. Holstein og Erik Pontoppidan havde deltaget i en kommission til at ordne og beskrive den kongelige mynt- og medaille-samling (1739—1742), fandt han, at kommissionens arbeide kunde udstrækkes til andre, dermed beslægtede gjenstande. Han foreslog derfor oprettelsen af et *Societas Antiquitatum et Historiarum Patriæ*, der ikke blot skulde sysselsætte sig med „nordiske Antiquiteter, men

*) cfr. Didrichsen l. c. p. 78 flg.

tillige med hele den nordiske Historie i Særdeleshed, hvad Danmark og Norge og derunder liggende Lande angaar“. Den 13de november 1742 samledes Gram og Pontoppidan tilligemed ministeren i geheimeraad Holsteins hus. Gram havde indgivet sit forslag til Holstein, og denne havde meddelt det til Christian VI. Holstein meddelte nu, at „Kongen gjerne saae, at et saadant lærd Societet blev oprettet, og allerede havde givet naadigste Approbation til det af Justitsraad Gram indgivne Forslag“. Man blev nu enig om at udvide planen for foreningen saaledes, at den ikke skulde binde sig til nogen bestemt videnskab, men at selskabets formaal skulde være at behandle alle videnskaber overhovedet. I det næste møde 21. november blev det bestemt, at man blandt emner, der skulde være gjenstand for selskabets virksomhed, ogsaa skulde optage alt, hvad der hører til Danmarks og Norges naturhistorie. Den 11. januar 1743 fik selskabet kongelig confirmation som kongeligt selskab og løfte om kongelig beskyttelse.

I det kongelige reskript heder det, at selskabet skulde „lægge sig efter saadanne lærde og nyttige Materier, hvilke I kunde skjønne at være Os lil Behag, Fædrelandet og Nationen til Ære, og Videnskaberne til Illustration og Forbedring“. Deriblandt nævnes da først og fremst landets historie, geografi og sprogene. „Dernæst“, heder det, „maa I og have i Tanker, til samme Societet at invitere dem, som udi *Historia naturali*, samt udi de medicinske, mathematiske og mechaniske Videnskaber vidste at fremføre nogle mærkelige Inventa, der kunde agtes værd at meddeles Publico, og tiene saavel til bemeldte Videnskabers Forøgelse som til Auctorum Roes og Berømmelse.“ Selskabets virksomhed i den første periode indtil Grams død 1748 var ikke synderlig udstrakt og omfattede især mynt- og medaljeværkets forberedelse. Nogen betydning for naturvidenskaben har saaledes ikke videnskabsselskabet i denne tid.

Det var først i Fredrik den 5tes regjering (konge 1546), at styrelsen greb initiativet til at fremme det botaniske studium.

Men stod det daarligt til med undersøgelsen af den danske flora, saa var dette, som rimeligt kunde være, i endnu høiere grad tilfældet med Norges. De skatte, dette land skjulte i sine bjerge, dale, vande og i havet rundt kysterne, var saa godt som ukjendte.

De fremragende danske botanikere i tidsrummet før 1700 var jo knyttede til Danmark, og kun meget faa af dem (f. ex. Sperling) gjorde kortvarige reiser i Norge. Af forfattere, der i tiden nærmest før 1700 skrev om norske planter, anføres hos Warming kun:

Kristian Gartner: *Horticultura eller Undervisning, hvorledes Lyst-, Urte-, Frugt- og Kjøkkenhauger i de nordiske Lande, især her nordenfjelds, best kan bevares. Kbh. 1694. Trundhjem 1692.*

Kristian
Gartner

Johan Friedrich Marschalck: *De Gramine Ossifrago Appendix — Ex epistola Illustri et Magnifici Cancellarii Norwegiæ Johannis Friderici Marschalck — Bergis scripta ad D. Simonem Paulli Medicum Regium (Acta Hafn. II. 232.)*

Johan
Friedrich
Marschalck

I begyndelsen af det 18de aarhundrede omtales:

Joachim Irgens, (f. 1644 i Itsehoe, studerede i Holland og ved tyske universiteter, blev 1676 dr. med. i Kjøbenhavn, var læge i Trondhjem fra 1676 og i Christiania fra 1712, døde 1725), af hvem der i manuscript i den botaniske haves bibliotek i Kjøbenhavn findes: *Catalogus plantarum Norwegicarum et præpripriis Nidrosiensium. 1704. 4.*

Joachim
Irgens

Henrich Løchstor (f. i Christiania 1713, dr. med., læge i Bergen fra 1740, d. 1747), der foruden en: *Dissertatio de Nicotiana vera ejusque præparatione et usu medico. 17. Jun. 1738. 4.* (12 sider) — har skrevet en afhandling: *De medicamentis Norwegiæ sufficientibus 10. Marts 1740.*

Henrich
Løchstor

Fra samme tid er ogsaa de af Gunnerus's omgangsvener: Robert Stephan Henrici (f. i Helsingør 1718, dr. med. 1748, fysikus i Thronhjem, d. 1781) forfattede: *Animadversiones quædam de laude et præstantia vegetabilium. Hafniæ 1740. 4to. 12 p.* Denne, der uden tvivl har været en flink samler og indsigtfuld botaniker, der fulgte med sin tid, skal nærmere omtales under Gunnerus.

Robert
Stephan
Henrici

Det er dog ikke blandt lægevidenskabelig uddannede mænd, at man skal søge banebryderne for den norske botanik, ligesaa lidt som den egentlige kilde til den norske naturhistoriske literatur er at søge i lægebøgerne.

Det er fornemmelig den norske prestestand, der her har gaaet foran, idet flere af presterne forfattede topografiske eller

physisk-økonomiske skrifter, der nærmest angik deres distrikt, og føiede dertil et naturhistorisk anhang, hvori dettes dyr, planter og stenarter opregnedes.

Det vil derfor være nødvendigt at se lidt paa denne litteraturrens udvikling, før vi fortsætter fremstillingen af den botaniske litteraturs udvikling i Danmark—Norge.

Kap. 2.

Topografisk litteratur, indeholdende meddelelser om norske naturalier*), indtil 1750.

Vor ældste norske saavel prosaiske som poetiske litteratur indeholder ikke saa faa oplysninger angaaende landets naturforholde og de tre naturriger. Saaledes omtales i vort gamle Kongespei (*Speculum regale*) endel forunderlige dyrearter, specielt havuhyrer saasom hvalfiske.

I denne forbindelse kan ogsaa nævnes den hos Brünnich (l. c. p. III) omtalte: *Others Reise fra Norge til Slesvig* (anført i *Spelmanni Vita Alfredi*). Other, der hørte hjemme paa Helgeland i Norge, skal paa angelsachsisk have beskrevet sin reise (c. 880—890) for kong Alfred den store og deri nævnt „rensdyr og rossmarus, af hvis hud gjordes tauge.“

Vi vender os dog til den senere litteratur (fra det 16de aarh. af). For sammenligningens skyld skal der tillige (etter Jessen: *Det Kongerige Norge*. Kbhvn. 1763. I) anføres nogle udlændingers topografiske meddelelser eller reisebeskrivelser om Norge. Hvad disse sidste indeholder af naturhistorisk interesse, er dog for

*) Her medtages ikke skrifter, der vedrører mineralogien eller bjergverkerne i Norge.

det meste kun curiosa („mirabilia“), hvortil tidens overtro og lysten til at udstyre beskrivelserne med eventyrlige træk har været medvirkende.

Blandt de første, der her skal nævnes, er den bekjendte oversætter af Snorre Sturlassøn, Peter Claussøn (Friis) (født 1545, fra 1566 til sin død 1614 prest i Undal i Christianssands stift), der skrev en „*Norriges og omliggende Øers sandfærdige Bescriffuelse*“ (se E. I. Jessen: Det Kongerige Norge, Kjøbenhavn 1763. I. 101—104), udgivet først 1632*) i Kjøbenhavn. Pontoppidan siger om dette verk i fortalen til sin Norges naturlige Historie „Det giver temmelig god Efterretning om Landets og hver Provintzes Strækning, Afdeeling, Fogderiernes og Sogdenes Navne. Her og der findes ogsaa lidet af det, som rører Landets Natur og Egenskab, men saare lidet, da det ikke heller var hans Forsæt.“ Desuden skal han have skrevet en *Physica Norvegia* (norsk Naturhistorie), „men da den blev sendt til Kjøbenhavn at blive approberet, kom den ikke videre.“ (Jens Spidbergs brev til Pontoppidan. Pontopp. I. c.).

Peder
Claussøn

Om dette sidste manuskript taler forresten Pontoppidan selv i fortalen til sin naturhistorie: „Beklageligt er det, at de Norske Dyrs Historie, som velbemeldte Hr. Peder Clausen Undal skal have skrevet for længe siden in Mss. er omkommen, og det efter en god Mands mundtlige Beretning, saaledes, at, da Auctor havde sendt den til sin Ven Doct. O. Worm i Kjøbenhavn, for at emendes efter denne store Phycici Indsigt, og omsider til Trykken befordres, laae den hos ham indtil hans Død, kom dernæst i D. Th. Bartholini Hænder, og blev af denne taget ud paa hans Gaard, Hagedsted i Siælland, hvor den ulykkelige Ilde-Brand, som fortærede saa mange andre gode skrevne og trykte Bøger, ogsaa ødelagde dette Mss.“ I en note siger Pontopp. sammesteds: „Det siunes dog ikke at have været noget udførligt eller til Ende bragt; thi saaledes nævnes det af Wormio in Tract. de Mure Norvagio p.

*) Haandskriftet til Norges Beskrivelse blev af biskop Wegner i Stavanger sendt til kantsleren Christian Friis. Worm maa have havt del i udgivelsen. N. M. Petersen lith. IV. 32. Mere herom i tillægget til dette kap.

3: Petri Undalini fragmenta historiae animalium Norv. Mss. quæ penes me sunt.

Christopher
Steinkuhl

I forbindelse med Peder Claussen maa nævnes Christopher Steinkuhl (dr. juris og auditor ved et tysk nationalregiment), der har skrevet en noget fri oversættelse af Peder Clausens Norges Beskrivelse. Titelen er forandret og skal tillige summarisk angive skriftets indhold: *Topographia Norwegiæ, das ist eigentliche Beschreibung des Königsreichs Norwegen, darinnen von desselben natürlicher Gelegenheit — etc.* (se Jessen: Det Kongerige Norge p. 105, hvor hele den vidtløftige titel angives) — gedrukt im Jahr 1685 in 4to.

Martinus
Zeiler

Jessen nævner dernæst: Martinus Zeiler: *Neue Beschreibung der Königreiche Dänemark und Norwegen etc.* — Ulm. 1648 in 8vo. I denne forekommer der blandt andre mærkværdige geografiske og naturhistoriske oplysninger ogsaa den, at der i Norge findes to kjøbstæder ved navn Saltzburg og Schina, hvorved findes kobber- og jernverker*) samt at der ved Hamar er en insel Miøes, hvor der skal findes en stor slange, som er en besynderlig prophet om det tilkommende.

Rutgerus
Hermannides

Efter denne anføres: Rutgerus Hermannides, som har udgivet: „*Regnorum Danicæ ac Norwegiæ, & omnium ad ea pertinentium regionum historica & chorographica descriptio, concinnata & elaborata studio atque opera Rutgeri Hermannidæ. Pars I generalis; it. Pars II specialis Amstelodami MDCLXIX in 12mo*“, der efter Jessen skal være en historisk og chorographisk beskrivelse over Danmark og Norge med tilhørende distrikter og til dels være epitomeret af Zeilers skrift. Der fortælles blandt meget andet om hvide harer, ræve og bjørne, som kan leve under vandet.

Jens Laurit-
sen Wolff

Omtrent af samme art er ogsaa den af Jens Lauridsen Wolff udgivne geografiske beskrivelse over Norge, betitlet: *Norrugia illustrata, eller Norriges med sine underliggende Lande og Øers korte og sandfærdige Beskrivelse, hvorudi loves og berømmes dets Rigets Herlighed, fremfarne Kongers Magt, Stridbarhed og Mandelighed, Adel og Kiempers Dristighed, sande Religion og Gudsfrugtighed, Kirker og Biskops Stifter, Gævmildhed, Visdom og Retfærdighed, Bygning og Kunster, Frugtsommelighed med*

*) dermed menes rimeligvis Sarpsborg og Skeen.

Fiskerie, Sølv, Kobber og Jernbierge, Privilegier og Kiøbmandskaber: Item, høie Klipper, underlige Fisker og Bester, Fiæld og Fiorder, Havner og Næs, Viger, Øer og Elver, Holmer og Skiær og andet, som er værdt om det norske Rige at vide og læse. Colligeret og sammenskrevet af Jens Lauritzøn Wolff, Bogfører i Kjøbenhavn 1651, in 4to. Ved omtalen af fiskerierne nævnes endel fiske som „Torsk, Helleflyndre, Haaskjerdning, (haakjærring), Lange, Brasme“. Af vilde dyr taler han om „Elsdyr, Hjorte og Hinde“ etc., og opregner ogsaa endel fugle og træer i de nordlandske fogderier. E. Pontoppidan*) citerer ham nogle gange i sin Norges naturlige Historie saaledes I. p. 232 (i anledning Ibenholt eller Ebentræ).

Disse sidste verker indeholder dog meget lidet, der har noget værd i naturhistorisk henseende, og røber ikke synderlig kjendskab til landet. Dette har sin naturlige grund deri, at det ei er i Norge bosiddende nordmænd, der har forfattet dem.

Dette er derimod tilfældet med de nærmest følgende forfattere: Af disse skal først nævnes: Arent Berentsen (født i Bergen d. 12. mai 1610, var først i tjeneste som forvalter hos Axel Juøl, siden hos kantsler Christian Friis til Kragerup, blev 1647 byskriver og siden raadmand i Kjøbenhavn, død 1680).

Arent
Berentsen

Han har skrevet en „*Danmarkis oc Norgis Fructbar Herlighed*“ etc. (se Jessen I. c. 109) Kbhvn. 1656. Pontoppidan bemærker om den, at den er „en Bog, som giver nogen Oplysning om visse Egners Frugtbarhed fremfor andre, og adskilligt, som angaaer Landets Producter, dog allene ved at nævne dem“. Berentsen er maaske dog en af dem, der har lagt grundvolden for en geografisk og naturvidenskabelig beskrivelse af fædrelandet.

Dernæst skal omtales den bekjendte prest paa Norderhov paa Ringerike Jonas Ramus (gift med Anna Colbjørnsdatter, Jonas Ramus død 1718). 1689 udgav han *Nori regnum*, h. e. „*Norvegia antiqua et ethnica*“, som han siden oversatte og forøgede under titelen: *Norriges Beskrivelse, hvorudi Dette Riges Strek-*

*) Pontoppidan siger forresten i fortalen til sin bog, at „han fortjener knap at nævnes blandt dette Lands Chorographos, da næsten alt, hvad han har af nogen Værdie, er alene historisk.“

ning, Beskaffenhed og Deeling udi visse Lehn, Biskopsdømmer, Provstier, Præstegield, Laugdømmer, Fogderier, Thinglaug etc.

Saavelsom Indbyggernes Tilstand og Næring, Tillige med Adskillige paa et eller andet Sted forefaldne Merkværdigheder samt forefundne Monumenter forestilles, Og til Slutning er hosføjet en Fortegnelse paa Dyr, Fugle, Fiske, Træer og Urter, som findes i Norrige.“ Bogen blev approberet af A. Magnussøn og udgivet i Kjøbenhavn 1715.*)

„Den Første Part præsenterer Landsens Beskaffenhed i Almindelighed, udi 5 Capiteler, saasom Hovedet med sine 5 Sandse.“

„Den Anden Part stiller os den høyre Arm eller østre Side af Landet, som er Christiania Stift med sine Afdeelinger.“

„Den Tredie Part den Vesterste og Venstre Arm, som er Christiansands Stift med sine Ledemoder.“

„Den Fjerde Part stiller os den øvrige Vestre Side og Deel af Landet, som er Bergens Stift.“

„Den Femte Part stiller os fore den Østre og Nordiste Side af Landet, som er Trundhiems Stift.“

Denne inddeling af bogen staar i nøie forbindels med hans i indledningen udtalte opfatning: „*Chronologia* eller Tidens Beskrivelse maae lignes med Historiens Liv og Aande; men Stedens Beskrivelse eller *Chorographia* maae kaldes den Krop eller Legeme, som Livet er indesluttet udi.“

Dette alene er nok til at vise forfatterens interesse for naturhistorien, men end mere fremtrædende bliver dette i det i titelen anførte tillæg, hvoraf den første del handler om „Firefødde Dyr, som findes i Norrige samt krybende Orme“ (p. 240—251), den anden om: „Fiske, som findes i salt-Søe, samt ferske Vande i Norriges Rige“ (p. 251—258) og den tredje om: „Træer og Urter, som voxer af sig selv i Norrige“ (p. 258—274). Dette sidste tillæg, der omfatter ca. 400 planter, er, endskjønt det næsten kun er en blot og bar opregning, af adskillig interesse som en af de ældste plante-fortegnelser her i Norge og røber en for den tid ei ubetydelig kjendskab til plantelivet. Den citeres derfor ofte af de følgende

*) Efter Jessen. (l. c. 110) skal manuscriptet først være udgivet af brodersønnen justitsraad Ramus 1735.

botanikere. Saavel Pontoppidan som Rottbøll omtaler den med anerkjendelse, og Gunnerus citerer i sin flora Norvegica oftere Ramus, ja han er en af hans hovedkilder ved angivelser fra *Norvegia australis*.

Navnene er vistnok som i tiden før Linné noget ubestemte — snart et enkelt latinsk navn, snart en kortere beskrivelse af planten —; men enkelte er dog korte og greie. I de allerfleste tilfælde vil man uden synderlig vanskelighed kunne se, hvilken plante han mener, omsat til Linnés nomenclatur.

Blandt de forfattere, fra hvis verker Ramus synes at have hentet de latinske navne i sin planteförtegnelse, skal foruden de i forr. kap. ofte omtalte brødre Johan og Caspar Bauhin nævnes: Joachim Camerarius (f. 1534 — d. 1598, læge i Nürnberg: *Hortus medicus philosophicus. Francf. ad. Moen.* 1588. 4. *De plantis epitome P. Andr. Matthioli. Francf. ad. Moen.* 1586. 4).

Carl Clusius (1526—1609, prof. i Leyden: *Rariorum plantarum historia, I & II Antwerp. 1601.* Fol. Mindre afhandlinger: *Plantæ pannonicæ & hispanicæ*).

Rembert Dodonæus (1517—1585, prof. i Leyden: *Stirpium historiae pemptades VI. Antwerp. 1616.* Fol.)

Leonard Fuchs (1501—1566, prof. i Tübingen: *De historia stirpium commentarii insignes, Basileæ 1542.* Fol. Udgivet paa tysk 1543: „*New Kräuterbuch.*“)

Peter Andreas Matthioli (1501—1577, italiensk læge. Hans urtebog er skrevet paa italiensk (Venedig 1548). En tysk udgave: *P. A. Matthioli Kräuterbuch durch Joachim Camerarium, Francfurt 1590. Compendium de plantis omnibus 1571.* Desuden en kommentar over *Dioscorides*).

Jacob Theodor Tabernamontanus („von Bergzabern“ d. 1590), apotheker, læge i Worms og Heidelberg: *New vollkommen Kräuter-Buch, darinnen 3000 Kräuter mit schönen künstlichen Figuren etc. Francf. a. M. 1588.* I. Fol. De to sidste dele udgaves senere. Ogsaa latinske udgaver i 4to (af C. Bauhin).

Af andre forfattere, fra hvis skrifter synonymer (eft. C. Bauhins *Pinae*) nedenfor i anmerkningerne skal angives, skal nævnes:

Aloysius Anguillaria (italiensk botaniker, død 1570).

Otto Brunfels (c. 1470—1534, munk, tilslut læge i Schweiz: *Historia plantarum. Argentorati* I & II (1530), III (1536) s. *Herbarum vivæ Icones ad naturæ imitationem*).

Hieronymus Boch (sedvanlig kaldet Tragus, 1498—1554, prest og læge i Zweibrücken: *New Krüuterbuch* 1539 (*Krüuterbuch von den vier Elementen, Thieren, Vögeln und Fischen. Strasburg* 1546. Fol.).

Castor Durante (d. 1590, pavelig læge i Rom: *Herbario nuovo* 1584). (*Cast.*)

Valerius Cordus (1515—1544, naturforsker i Tyskland, faderen Euricius C., ligeledes botaniker (*Eurici Cordi Botanologicon, sive Colloquium de herbis. Coloniae* 1534. 8). *Valerii Cordi Historia stirpium. Argentorati* 1561. Fol., udg. af Conrad Gesner).

Andreas Cæsalpin (1519—1603, prof. i Pisa, senere pavelig livmedicus: *De plantis libri XVI. Florent* 1583. Den første, der opstillede et system).

Jakob Dalechamp (1513—1588, læge i Lyon: *Historia generalis plantarum, opus posthumum Leyd.* 1587 Fol.).

Basil. Besleri Hortus Eystettensis Norim. 1613. (Tillægges alm. en apotheker i Nürnberg, Basilius Besler (d. 1561), af andre Ludvig Jungermann (1572—1653, prof. i Leipzig og Giessen).

Johannes Gerard (1545—1607, engelsk læge, der udgav en plantefortegnelse paa 1033 arter).

Conrad Gesner (1516—1565, prof. i Zürich: *Enchiridion historiæ plantarum. Basileæ* 1541. 8. *De plantis antehac ignotis. Historia plantarum. Basileæ* 1541. 12).

Matthias von Lobel (de l'Obel, 1538—1616, læge først i Frankrig, senere botanograf hos Jakob I i England: *Plantarum seu stirpium historia et adversaria. Antwerp.* 1576. Fol.)

Hans medarbejder var Peter Pena: *Icones plantarum. Antwerp.* 1581. *Adversariorum opus. Lond.* 1570 (Ad.).

Adam Lonicerus (1528—1586, prof. i Marburg: *Historia naturalis.*

Lugd(uni) ∅: *Historia generalis per Joannem Molinæum collecta. Lugduni* 1587 *excusa.* (Lugd.).

Johannes Thalius (d. 1587, læge i Nordhausen, udgav en

Harzflora (*Sylva hercynica s. Catalogus plantarum* — udgiv. 1588).

Desuden er synonymer anførte (overenst. med citater i Linnés *Species plantarum*) fra: Johan Jakob Dillen (1687—1747, prof. i Oxford: *Catalogus plantarum sponte circa Giessam nascentium. Giessæ* 1719. 8vo. *Hortus Elthamensis, Londini* 1732. Fol.

Mest berømt er: *Historia muscorum. Oxon* 1741. 4to).

Robert Morison (1620—1683, prof. i Oxford: *Plantarum historia universalis oxoniensis. Oxon* 1680).

Leonard Plukenet (1642—1706 (ell. 1710), prof. og forstander for en botanisk have nær London: *Phytographia London. 1691 & 1692. 4to. Almagestum botanicum. London* 1700. 4. *Almagesti botanici mantissa. London* 1700. 4).

Johan Ray (Rajus; 1628—1704, prof. i Cambridge: *Catalogus plantarum Angliæ et insularum adjacentium* 1670. *Historia plantarum. London* 1686—1704).

Johan Scheuchzer (1684—1737, prof. i Zürich, studerede især græsarterne: *Agrostographia seu graminum, juncorum, cyperorum, cyperoidum usqv. ad finium historia. Tiguri* 1719. 4). Broderen Johan Jakob Sch., 1672—1733, prof. i Zürich, foretog botaniske reiser i Alperne: *Novem itinera per alpinas regiones facta. Lerdæ* 1723. 4.

Joseph Pitton, kaldet Tournefort efter sit fødested (1656—1708, prof. i Paris: *Institutiones rei herbariæ. Paris* 1719. 4. Hans system er det berømteste før Linnés tid).

Desuden henvises undertiden til Kyllings *Veridarium* og Simon Paullis *Flora Danica*, hvis nomenclatur i regelen stemmer med Bauhins *Pinax*. De i Paullis verk afbildede planter har været til stor hjælp ved overførelsen til de linnéiske navne. Hovedkilden hertil er dog naturligvis Linnés eget verk: *Species plantarum*, hvor synonymer altid anføres fra Bauhins verker.

Ramus's plantefortegnelse røber stort kjendskab til den botaniske literatur, og de aller fleste planter er rigtig bestemte. Enkelte længere beskrivelser paa planterne (f. ex. blandt slægterne *Erica & Myrtillus*) synes at skyldes ham selv, ligesom han ofte ikke ordret har fulgt de anførte botanikeres benævnelser paa planterne. Iøvrigt henvises til fortegnelsen og de der anførte anmerkninger.

Træer og Urter, som voxer af sig selv i Norrige.

Ramus's navne.	Linnés navne.
<i>Abies</i> , Furretræ, rothe Tannen, er almindelig over aldt i Norrig, og giver af sig den største og meste Trælast, nemlig: Master, Spirer, Bielker, Bord eller Dæler, og Tiære virkes af Stubbene og Rødderne ¹).	<i>Pinus sylvestris</i> L.
<i>Absinthium maritimum</i> ²).	<i>Artemisia maritima</i> (Cfr. Gunn. Fl. Norv. 801). NB.
<i>Absinthium pratense folio inferne albo</i> ³).	<i>Artemisia vulgaris</i> .
<i>Acer majus</i> . Joh. Bauh. aliis <i>Pseudoplatanus</i> , Løn, Germ. Ahorn ⁴).	<i>Acer</i> (<i>Pseudoplatanus</i> & <i>platanoides</i>).

1) *Abies* er ellers, som bekjendt, trivialnavnet paa gran, *Pinus Abies* L. Som tysk navn paa dette træ anfører ogsaa Gunnerus (*Fl. Norv.* n. 39) Rothe tanne (cfr. *Abies rubra* Bauh. *pin.* 493). At det er furu, der her menes, synes dog at fremgaa saavel af de anførte anvendelsesmaader som af navnet „Furretræ“. (Cfr. ogsaa nedenfor: *Pinus*, Gran. *Germ.* weise Thannen). At „rothe Tannen“ er anvendt som navn paa furuen skriver sig vel fra dette træs rødlige bark.

2) *Absinthium Seriphium s. maritimum* Bauh. *pin.* 139 (Sim. Paul. *Fl. Dan.* 88) = *Artemisia maritima* L. findes ei i Norge, skjønt den baade anføres hos Gunnerus (*Fl. Norv.* n. 801: *Habitat in littoribus marinis Norv. austr.*) og hos Hartmann (Skand. Fl. 9. Udg. p. 4: Sødra Norge). Ramus mener hermed rimeligvis den paa strandkanterne i det sydlige Norge alm. *Artemisia Absinthium* L.

3) Cfr. nedenfor *Artemisia*, n. 37.

4) *Acer majus* (*Acer montanum candidum* Bauh. l. c. 430) — cfr. ogsaa Dod. *pempt.* 840 = *A. Pseudoplatanus* L. Kun *A. platanoides* er vildt-voxende i Norge (*Acer montanum tenuissimis & acutissimis foliis* Bauh. l. c. 431).

<i>Acetosa major vulgatissima</i> ⁵⁾ .	Rumex Acetosa.
<i>Acetosa minor foliis hastatis</i> ⁷⁾ .	Rumex Acetosella.
<i>Acetosa fontana rotundifolia</i> ⁶⁾ .	Rumex digynus.
<i>Acetosella</i> ⁷⁾ .	Rumex Acetosella.
<i>Aconitum magnum, flore coeruleo, vulgo Napellus. Norv. Lushat, Taralm</i> ⁸⁾ .	Aconitum Lycoctonum (A. septentrionale Kell).
<i>Adiantum aureum</i> ⁹⁾ .	Polytrichum commune.
<i>Agrimonia seu Eupatorium</i> ¹⁰⁾ .	Agrimonia Eupatoria.
<i>Alchemilla, seu pes Leonis. Mari-kaabe</i> ¹¹⁾ .	Alchemilla vulgaris.
<i>Alchemilla minor Matthioli foliis divisis & subtus albicantibus. Quibusdam Pentaphyllum argenteum; findes i Sundalen</i> ¹²⁾ .	Alchemilla alpina.
<i>Alga tuberosa, crispa, item latifolia; tenuifolia longissima.</i>	Algæ varii generis.

⁵⁾ *Acetosa major* Cast.

⁶⁾ Cfr. Bauh. l. c. 114 *Acetosa rotundifolia alpina*.

⁷⁾ *Acetosella* Lon. I Kyllings: *virid.* p. 2, Sim. Paul. *Fl. Dan.* p. 88 benævnes *Rumex Acetosa* L. *Acetosa vulgaris*, *R. Acetosella* L. *Acetosa arvensis lanceolata* (overensstemmende med Bauh. *pin.* 114), men *Acetosa minor* hos Castor. Iøvrigt anvendes ogsaa *Oxalis (major & minor)* som navn paa disse to arter (cfr. Bauh. l. c.).

⁸⁾ *Aconitum caeruleum seu Napellus* (Bauh. l. c. 183, Kyll. l. c. 2, Sim. Paul. l. c. 88), *Napellus* (Matth., Lon., Dod., Cam.). *Aconitum Napellus* L. forekommer kun plantet i Norge. Ramus mener vistnok den vildtvoksende *A. septentrionale* Kell. (= *A. Lycoctonum* L. *Fl. Svec.* n. 476).

⁹⁾ *Adiantum aureum* Tab. = *Polytrichum aureum majus* Bauh. l. c. 356, Kyll. l. c. 126. Sammenlign dog *Adiantum rubrum* Lonic. (= *Trichomanes* s. *Polytrichum officinarum* Bauh. l. c. 356) = *Asplenium Trichomanes* L.

¹⁰⁾ *Eupatorium veterum* s. *Agrimonia* Bauh. l. c. 321. (*Agrimonia* Brunf., Dod., Lon., Cæs., Kyll. *Eupatorium* Fuchs, Matth., Tab. *Agrimonia Eupatorium* Sim. Paul. l. c. 156).

¹¹⁾ *Alchemilla vulgaris* Bauh. l. c. 319. *Alchemilla* Trag., Dod., Lob., Tab., *Pes Leonis* Brunf., Fuchs, Lon., J. Bauh.

¹²⁾ *Pentaphyllum argenteum* Ang. (*Pentaphyllum alpinum petrosum & minimum* Ad., Lob., *Quinquefolium alpinum* Tab., *Tormentilla candida Dalechampii*, Lugd.) = *Tormentilla alpina folio sericeo* Bauh. l. c. 326.

<i>Allium montanum latifolium</i> ; Norv. Gederams ¹³).	<i>Allium ursinum</i> ?
<i>Allium sylvestre tenuifolium flore pallido</i> ¹⁴).	<i>Allium oleraceum</i> ?
<i>Alnus foliis glabris, splendidibus</i> . Svart Older ¹⁵).	<i>Alnus glutinosa</i> Gært. (Betula <i>Alnus a</i> L.).
<i>Alnus vulgaris foliis parum hirsutis</i> Older, Oor, Rødoor ¹⁶).	<i>Alnus incana</i> D C. (Betula <i>Alnus β</i> L.).
<i>Alnus nigra baccifera, seu frangula, cortice intus flavo</i> . Brakald ¹⁷).	<i>Rhamnus Frangula</i> L.
<i>Alsine vulgaris, seu Morsus Gallinæ</i> ¹⁸).	<i>Alsine media</i> .
<i>Alsine longifolia</i> ¹⁹).	<i>Stellaria graminea</i> L. var.

¹³) Hvilken løgart hermed menes, er tvivlsomt. Man kunde vel snarest tænke paa *Allium ursinum* L. (= *A. sylvestre latifolium* Bauh. l. c. 74), der her i landet kaldes Rams. Anføres bør dog, at Gunnerus (Fl. Norv. n. 248) opfører „Gederams“ som navn paa *Convallaria Polygonatum*.

Ellers er *Allium montanum, latifolium hirsutum* Bauh. l. c. = *Allium Victorialis* L., der ei er vildtvoxende her i landet, *Allium montanum bicorne latifolium flore dilute purpurascente* Bauh. l. c., Kyll. l. c. 4 = *Allium Scorodoprasum* L. (meg. sj.) eller *A. arenarum* L. (alm. i det sydl. Norge) iflg. Linn. Sp. pl. 425 & 426.

¹⁴) Heller ikke denne art kan med sikkerhed bestemmes. *Allium sylvestre tenuifolium* Ad. Lob. er = *A. campestre juncifolium capitatum purpurascens majus* Bauh. l. c. Kyll. l. c. = *A. vineale* L. (ei norsk).

Ramus har maaske hermed villet betegne vor almindeligste løgart *Allium oleraceum* L. (= *Allium montanum bicorne flore exalbido* Bauh. l. c. 75).

¹⁵) *Alnus rotundifolia glutinosa viridis* Bauh. l. c. 428, *Alnus* Brunf., Trag., Matth., Cam., Tab., etc.

¹⁶) *Alnus folio incano* Bauh., *A. hirsuta* Matth.

¹⁷) *Alnus nigra baccifera* Bauh. l. c. 428, Kyll. l. c. 4, *Frangula* Matth., Dod., Lugd.

¹⁸) *Alsine media* Bauh. l. c. 250; *Morsus Gallinæ* J. Bauh. *Morsus Gallinæ primum genus* Trag.

¹⁹) *Alsine longifolia* J. Bauh., Kyll. l. c. 7, *A. longifolia uliginosis proveniens locis* J. Bauh.

Hermed menes vel en eller anden art *Stellaria* (maaske *St. palustris* Retz. eller *uliginosa* Murr.).

<i>Alsine nemorum</i> ²⁰⁾ .	<i>Stellaria nemorum.</i>
<i>Alsine hirsuta</i> ²¹⁾ .	<i>Cerastium vulgatum.</i>
<i>Alsine folio Euphrasie rotundo & crenato</i> ²²⁾ .	<i>Veronica agrestis?</i>
<i>Alsine facie Spergule</i> ²³⁾ .	<i>Arenaria rubra (forma).</i>
<i>Alysson Germanorum</i> ²⁴⁾ .	<i>Alyssum calycinum (vel potius Asperugo procum- bens).</i>
<i>Anagallis aquatica seu Becca- bunga latifolia</i> ²⁵⁾ .	<i>Veronica Beccabunga.</i>
<i>Angelica vera Officinarum seu Archangelica Norv. Qvanne, findes best i Valdres og Sogn</i> ²⁶⁾ .	<i>Angelica Archangelica.</i>
<i>Angelica minor littoralis etiam radice est aromatica, sed cui montana praevallet</i> ²⁷⁾ .	<i>Angelica sylvestris (s. An- gelica littoralis Fr.).</i>
<i>Anserina Mure</i> ²⁸⁾ .	<i>Potentilla anserina.</i>

²⁰⁾ *Alsine altissima nemorum*, Bauh. l. c. 250, Kyll. l. c. 6. *Morsus Gal-
linae majus* Brunf.

²¹⁾ *Alsine hirsuta magno flore* Bauh. l. c. 251 = *Cerastium vulgatum* L,
Derimod er *A. hirsuta altera viscosa* Bauh. = *Cerastium viscosum*.
A. hirsuta minor Bauh. = *Cerastium semidecandrum*.

²²⁾ *Alsine Chamædrifolia flosculis pediculis oblongis insidentibus* Bauh.
l. c. 250 = *Veronica agrestis* L. (*A. Veronicae foliis, flosculis cauli-
culis ædhærentibus* = *V. arvensis* L.).

²³⁾ *Alsine Spergule facie minor s. Spergula minor, subcæruleo flore* Bauh.
l. c. 251 = *Arenaria rubra a campestris* L. = *Lepigonum rubrum*
Fr. (& *L. caninum* Less.). *Alsine Spergule facie media* Bauh. = *Are-
naria rubra β marina* L. = *Lepigonum marinum* Wahlenb.

²⁴⁾ *Thlaspi Alysson dictum campestre majus* Bauh. l. c. 107. *Alysson
mininum* Clus., *Alysson* Cam. *Alysson Germanicum Echioides* Lob-
Asperugo procumbens L.

²⁵⁾ *Anagallis aquatica major & minor folio subrotundo* Bauh. l. c. 252,
Berula s. Anagallis aquatica Tab., *Anagallis aquatica* Dod., *Anagal-
lis s. Beccabunga* Ger.

²⁶⁾ *Angelica sylvestris montana* Bauh., *Archangelica* Clus. (Linn. Sp. p.
360 = *Angelica sativa* Bauh. l. c. 155).

²⁷⁾ *Angelica sylvestris major* Bauh. l. c. 155 = *Angelica sylvestris* L. *Ange-
lica sylvestris minor sive erratica* Bauh. l. c. = *Ægopodium Podagraria* L.

²⁸⁾ *Anserina* Trag., Tab. *Potentilla* Bauh. l. c. 321.

<i>Anonis non spinosa flore purpurascens</i> ²⁹).	<i>Anonis spinosa a mitis</i> (O. hircina Jacq.).
<i>Anthyllis leguminosa, flore luteo, seu Vulneraria Rustica</i> ³⁰).	<i>Anthyllis Vulneraria</i> .
<i>Antirrhinum angustifolium flore cæruleo</i> . Torskeflab ³¹).	<i>Antirrhinum minus</i> ?
<i>Antirrhinum flore luteo seu Melampyrum</i> ³²).	<i>Melampyrum pratense s. silvaticum</i> ?
<i>Aparine, seu Philanthropos</i> ³³).	<i>Galium Aparine</i> .
<i>Apium palustre</i> ³⁴).	<i>Selinum palustre</i> ?

²⁹ *Anonis spinis carens purpurea* Bauh. l. c. 389. *Anonis non spinosa* Clus. hist. Panon.

³⁰ *Anthyllis leguminosa* Lob., Clus. Cam. *Vulneraria rustica* Ges. *Lagopodium flore luteo* Tab. *Loto affinis Vulneraria pratensis* Bauh. l. c. 332.

³¹ Hvis denne plante er vildtvoxende, er det uvist, hvilken dermed skal betegnes. „Torskeflab“ er det alm. navn paa *Antirrhinum Linaria* L., der nedenfor anføres under navnet *Linaria flore luteo*. Muligens er det *Antirrhinum minus* L. (= *A. arvense minus* Bauh. l. c. 212) eller *Melampyrum nemorosum*, der af Gunnerus (Fl. Norv. n. 718) angives for det sydlige Norge. (*Melampyrum coma cærulea* Bauh. l. c. 843).

³² Hvilken vildtvoxende plante hermed menes, er ligeledes uvist. Angaaende *Antirrhinum Linaria* se foreg. nr. *Melampyrum pratense* = *Melampyrum luteum latifolium* Bauh. l. c. 234. *Antirrhinum luteo flore* & *A. majus rotundiore folio* Bauh. (= *A. majus flore roseo* Cam.) = *A. majus* L. er ei vild i Norge.

³³ *Aparine vulgaris* Bauh. l. c. 334. *Aparine* Brunf., Trag., Matth., Dod., Lon., Lob. etc. *Philanthropos*. cfr. Plinius 27. c. 5: *Aparinem aliqui Omphalocarpon, alii Philanthropon vocant ab asperitate vestium tenaci*.

³⁴ *Selinum palustre* L. = *Seseli palustre lactescens* Bauh. l. c. 102. Tycho Holm (i disputatsen: *Flora Danica*) identificerer Kyllings (l. c. 11: „Vild Petersille“) og Bauhins *Apium sylvestre lacteo succo turgens* (*Apium sylvestre* Dod. Lugd.) med *Selinum palustre* L. Man kan neppe her tænke paa *Sium latifolium* L. (*S. latifolium* Bauh. l. c. 154. Cfr. *Sium majus latifolium* Kyll. l. c. 151 & Tab.), der af Gunnerus (Fl. Norv. n. 651) angives at voxer ved Tromsø. Sandsynligvis menes heller ikke *Sium s. Apium palustre foliis oblongis* Bauh. l. c. 154 (*Sium verum* Matth., Dod.) = *Sium angustistifolium* L. (Sp. pl. 1672), der findes ved Laurkullen i Smaalenene. Forvildet i Norge (cfr. Bl. Norg. fl. 877) er *Ligusticum Levisticum* L. (*Levisticum Paludapifolium* Rehb.) = *Apium palustre & officinarum*, Bauh. l. c. 154 (*Apium palustre* Math., Fuchs.) T. Holm (l. c.) identificerer Kyllings *Apium palustre* (l. c. 10 nederst) med *Apium graveolens*, der ei er vildtvoxende i Norge.

<i>Apium sylvestre</i> , vild Persille ³⁵).	Athusa Cynapium?
<i>Aquileja flore cæruleo simplici</i> ³⁶).	Aquilegia vulgaris.
<i>Artemisia Norv.</i> Bugras, Bynke ³⁷).	Artemisia vulgaris.
<i>Artemisia tenuifolia</i> , seu <i>Abrotanum sylvestre inodorum</i> ³⁸).	Artemisia campestris. (v. Chrysanthemum inodorum L.).
<i>Arundo palustris</i> ³⁹).	Arundo Phragmites.
<i>Asperula odorata sera Matrisylva</i> , Skovmerke, (findes ved Christiania ⁴⁰).	Asperula odorata.
<i>Asphodelus palustris luteus</i> , seu <i>Hastula Regia</i> ⁴¹).	Anthericum ossifragum.
<i>Astragalus sive Arachidna foliis Viciae & floribus flavis, radice bulbosa</i> ⁴²).	Orobus tuberosus?

³⁵) *Selinum sylvestre* L. (= *Apium sylvestre lacteo succo turgens* Bauh. l. c. 153. Smlgn. Kyll. *virid.* 11: „Vild Petersilie“) findes ei i Norge. Den hos os benævnte „vild persille“ ell. „hundepersille“ er *Æthusa Cynapium* L. (*Cicutā minor, petroselino similis* Bauh. l. c. 160. *Apii Comes vitium* Ges.).

³⁶) Kyll. *virid.* 11. (Bauh. l. c. p. 144: *Aquilegia sylvestris*). *Aquileja* Fuchs.

³⁷) *Artemisia* Trag., Matth. (*A. vulgaris major* Bauh. l. c. 137. *A. rubra & alba* Tab.). Smlgn. ovenfor *Absinthium pratense folio inferne albo*.

³⁸) *Artemisia campestris* L. = *Abrotanum campestre* Bauh. l. c. 136, Tab., Ger. (*Abr. sylvestre vel 4.* Trag. *Artemisia tenuifolia* Clus., Lob.). *Art. tenuifolia* Fuchs, Tab. er derimod = *Matricaria vulgaris* Bauh. l. c. 133 = *Matricaria Parthenium* L.

³⁹) *Arundo vulgaris s. Phragmites* Diosc. Bauh. l. c. 17. *Arundo palustris* Matth., Tab., Lugd.

⁴⁰) *Asperula odorata* Dod., Cast., Clus. (*Asperula, sive Rubeola montana odora* Bauh. l. c. 334). *Matrisylva* Trag., Cord., Lon.

⁴¹) *Asphodelus luteus palustris* Dod., Tab. (*Pseudoasphodelus palustris Anglicus* Bauh. l. c. 29). *Hastula regia minor & Asphodelus minor* Cast.

⁴²) Af vildtvoksende norske planter kan her nærmest tænkes paa *Orobus tuberosus* L. (*Astragalus sylvaticus foliis oblongis glabris* Bauh. l. c. 35), der dog har rødviolette blomster. *Lathyrus tuberosus* L. (*Lathyrus arvensis repens tuberosus* Bauh. l. c. 345. *Astragalus* Lugd. *Arachidna Theophrasti* Colum. *Glandes terrestres* Clus. & Sim. Paull. l. c. 243), der har røde blomster, angives af Sim. Paull. at være vildtvoksende i Danmark (cfr. ogsaa Hornemanns Plantelære I. 753). *Lathyrus amphicarpus* L. (*Arachidna s. Aracoides honorii belli* Bauh. *hist.* 2 p. 323) er en asiatisk plante.

<i>Astrantia sylvestris</i> , <i>aqvatica</i> , <i>foliis angustioribus parum hirsutis in Orelandia in lacubus, quam si degustaverint capellæ, clamores edunt ac emoriuntur, forte eadem, quæ aliis Gramen ossifragum</i> Sels Næpe. <i>Fortè ad Cicutæ genus referenda</i> ⁴³⁾	<i>Cicuta virosa.</i>
<i>Atriplex latifolia major.</i> Melde ⁴⁴⁾	<i>Chenopodium album.</i>
<i>Atriplex minor foliis crassioribus</i> ⁴⁵⁾ .	} <i>Atriplex hastata</i> v. <i>patula</i> (formæ).
<i>Atriplex minor laciniata</i> ⁴⁵⁾ .	
<i>Atriplex fetida</i> ⁴⁶⁾ .	<i>Chenopodium Vulvaria.</i>
<i>Atriplex maritima folio scutato seu triquetro</i> ⁴⁵⁾ .	<i>Atriplex hastata.</i>
<i>Avena nuda</i> , Gaas Havre ⁴⁷⁾ .	<i>Avena nuda</i> L. (<i>Avena strigosa</i> Schreb.?).

⁴³⁾ *Astrantia* Brunf., Ges., Dod., Clus. = *Imperatoria major* Bauh. pin. 156 = *Imperatoria Ostruthium* L. (Angives af Kylling, *virid.* 75, for „Boringholm“ — cfr. Sim. Paul. *Fl. Dan.* 173 — = *Imperatoria Ostruthium* L. iflg. Holms disputats *Flora Danica*). *Selsnæpe* er det norske navn paa *Cicuta virosa* L. (*Sium erucae folio* Bauh. l. c. 154), der findes et par steder i Trondhjems stift (Størdalen iflg. Gunnerus og endnu i Værdalen). Angaaende dens virkninger sammenlign Gunn. *Fl. Norv.* n. 42. Pontopp. *Norg. Nat. Hist.* I [185] cap. 5 § 2 p. 200 iflg.

Gramen ossifragum Pontopp. l. c. I. 186 „Ben-Brud“ & 204 tab. 9 er = *Anthericum ossifragum* L. („Benbræk“, „Valsax“); se under *Asphodelus luteus palustris* (41).

⁴⁴⁾ *Chenopodium album* L. = *Atriplex sylvestris folio sinuato candicante* Bauh. l. c. 119. *Chenopodium rubrum* L. = *Atriplex sylvestris latifolia* Bauh. l. c.

⁴⁵⁾ *Atriplex sylvestris folio hastato s. deltoide* Moris., Raj. = *Atriplex hastata* L. *Atriplex angusto oblongo folio* Bauh. l. c. 119 = *A. patula* L. *A. laciniata* L. *Fl. Svec.* (= *A. calotheca* Fr.) er maaske kun tilfældig i Norge (cfr. Blytt Norg. fl. p. 497, hvor *A. laciniata* L. *Sp. pl.* (= *A. maritima laciniata* Bauh.) angives som ei dermed identisk).

⁴⁶⁾ Bauh. l. c. 119. *Vulvaria* Cast., Tab., Lugd.

⁴⁷⁾ Bauh. l. c. 23, Ad., Lob., Dod., Tab. (= *A. nuda* L. *Sp. pl.* 118). Maaske = *A. strigosa* Schreb.

- Avena fluxa*. Flou-havre. *Norv* | *Avena fatua* (Bl. N. fl. 106).
 Landhavre, findes mest paa
 Ringerige, Bonden til stor
 Plage⁴⁸).
- Auricula muris seu Pilosella*⁴⁹). *Hieracium Pilosella*.

⁴⁸) *Avena fatua* Gunn. *Fl. Norv.* 260 (i hb. = *A. pubescens* L.) = *Festuca utriculis lanugine flavescens* Bauh. l. c. 10. *Avena nigra pilosa* Kyll. l. c. 14.

⁴⁹) *Auricula muris* er et hyppig anvendt navn hos de ældre botanikere:
Auricula muris Brunf. *Auricula muris minor* Trag., Lon. (= *Pilosella* Matth., Lob., Tab. *Pilosella major* Fuchs, Cam., Dod. *Pilosella repens* Ger. *Pilosella major repens hirsuta* Bauh. l. c. 262) = *Hieracium Pilosella* L.

Auricula muris minor secunda (= *Pilosella vulgo* Cæs. *Pilosella major repens minus hirsuta* Bauh. l. c. 262) = *Hieracium dubium* L. *Auricula muris minor* 3. Trag. (*Auricula muris cærulea* Tab. *Echium scorpioides arvense* Bauh. l. c. 254) = *Myosotis scorpioides a arvensis* L. *Sp. pl.* 188.

An *Auricula muris* Matth., Dod. = *Echium Scorpioides palustre* Bauh. l. c. = *Myosotis scorpioides* β *palustris* L. l. c.

Auricula muris Cam. = *Loto affinis siliquis hirsutis circinnatis* Bauh. l. c. 333 = *Medicago circinnata* L. (Spanien, Italien).

Auricula muris Lon. *quarta* Trag. = *Gnaphalium montanum, flore rotundiore* (& *longiore* & *folio* & *flore*) Bauh. l. c. 263, = *Pilosella minor* Dod., Fuchs = *Gnaphalium dioicum mas* (& *femina*) L.

Auricula muris 3. Cæs. = *Veronica mas supina* & *vulgatissima* Bauh. l. c. 246 = *Veronica officinalis* L.

Auricula muris 4. Cæs. = *Veronica spicata augustifolia* Bauh. l. c. = *Veronica spuria* L. (Sydeuropa).

Auricula muris I. *in pratis* Cæs. = *Veronica pratensis serpyllifolia* Bauh. l. c. 247. = *Veronica serpyllifolia* L.

Auricula muris 5. Cæs. = *Chamædrys spuria major augustifolia* Bauh. l. c. 248 = *Veronica Teucrium* L. (Ei i Norge).

Auricula muris 6. Cæs. = *Chamædrys spuria minor rotundifolia* Bauh. l. c. 249 = *Veronica Chamædrys* L.

Auricula muris major Trag. = *Hieracium murorum folio pilosissimo* Bauh. l. c. 129 = *Hieracium murorum a pilosissimum* L. *Sp. pl.* 1128.

Auricula muris alpina glabra Bauh. *hist.* 3 p. 360. = *Alsine alpina glabra* Bauh. *pin.* 251 = *Silene rupestris* L.

Auricula muris pulchro flore, folio tenuissimo Bauh. *hist.* 3 p. 361 = *Arenaria striata* L.

Auricula muris quorundam, flore parco, vasculo tenui longo Bauh. *hist.* 3. p. 359. = *Alsine hirsuta, magno flore* Bauh. *pin.* 251. = *Cerastium vulgatum* L.

<i>Bardana, seu Lappa Personata.</i> Burre ⁵⁰).	Arctium Lappa.
<i>Betula, Birk</i> ⁵¹).	Betula alba.
<i>Betula palustris, pumila, foliis minoribus rotundis, sed crassioribus</i> ⁵²).	Betula nana.
<i>Bifolium latifolium facie Satyrii sed sine testiculis & palmis</i> ⁵³).	Ophrys ovata.
<i>Bifolium, seu Ophrys</i> ⁵³).	Orchis bifolia.
<i>Bistorta minima</i> ⁵⁴).	Polygonum viviparum.
<i>Bonus Henricus</i> ⁵⁵).	Chenopodium Bonus Henricus.
<i>Branca Ursina</i> ⁵⁶).	Heracleum Sphondylium.
<i>Brassica sylvestris, seu Lampasana foliis integris & laciniatis</i> ⁵⁷).	Raphanus Raphanistrum v. Sinapis arvensis?

⁵⁰) *Bardana s. Lappa major* Dod. *Personata* Lac., Lon., Ad., Lob. *Personata major* Matth., Cast. *Lappa major & minor* Bauh. l. c. 198. = *Arctium Lappa a* L. (*Lappa officinalis* All.)

⁵¹) *Betula* Bauh. l. c. 427, Trag., Matth., Dod., Tab. etc.

⁵²) *Betula pumila, foliis subrotundis*. Amm.

⁵³) *Bifolium* Ad., Dod., Lob., Lon., Cam. *Satyrium 10.* & *bifolium* Trag. *Ophrys* Matth., Fuchs, Ges., Cast., Tab. = *Ophrys bifolia* Bauh. l. c. 87 = *Ophrys ovata* L.

Bifolium anvendes ogsaa som navn paa andre arter af *Ophrys* L. (saaledes *Bifolium minimum* Bauh. *hist.* 3. p. 534 (= *Ophrys minima* Bauh. *pin.* 87) = *Ophrys cordata* L. *Bifolium palustre* Raj. = *Ophrys paludosa*. L.)

Desuden anvendes det som navn paa *Convallaria bifolia* L.: *B. primum* Lon. (*Lilium Convallium minus* Bauh. l. c. 304)

Orchis bifolia L. benævnes Bauh. *pin.* 82: *Orchis bifolia latissima* (& — — — *altera* — — — & *trifolia minor*) Se n. 229.

⁵⁴) *Bistorta minor* (Clus.) Ger. *Bistorta alpina minor* Clus., Bauh l. c. 192. *Bistorta minima alpina alia* Cam.

⁵⁵) *Bonus Henricus* Bauh. *hist.* 2. p. 965., Brunf., Trag., Matth., Tab., Ger. (= *Lapatum unctuosum* Bauh. *pin.* 115.)

⁵⁶) *Branca ursina* Brunf., Trag., Cord. (= *Sphondylium vulgare hirsutum* Bauh. l. c. 157.)

⁵⁷) Af de hos Bauh. (l. c. 112) under *Brassica sylvestris* nævnte planter er *B. sylv. folijs integris & hispids* = *Turritis hirsuta* L. *B. sylv. fol. circa radice cichoraceis* = *Turritis glabra* L. Men rimeligst er det, at hermed menes en

<i>Buglossa</i> ⁵⁸).	<i>Anchusa officinalis</i> .
<i>Bugula, seu Consolidida minor</i> ⁵⁹).	<i>Ajuga pyramidalis</i> . v. <i>Prunella vulgaris</i> .
<i>Bulbo Castanum seu Oenanthe</i> . Jordnødder ⁶⁰).	[<i>Bunium Bulbocastanum</i> L.] <i>Conopodium denu datum</i> Koch.
<i>Buphthalmos seu Bellis major</i> <i>flore albo Oxæ-Oie</i> ⁶¹).	<i>Chrysanthemum Leucanthemum</i> ?
<i>Bursa Pastoris</i> ^{62a}).	<i>Thlaspi Bursa pastoris</i> (v. <i>Draba verna</i>).

af de planter, der hos os benævnes „vild kaal“ ell. „aakerkaal“: *Brassica campestris* L. *Sinapis arvensis* L. (*Rapistrum flore luteo* Bauh. l. c. 95 *Lampsana* Matth., Ges., Lon., Ger. *Lampsana vera* Lugd.). *Raphanus Raphanistrum* L. (*Rapistrum flore albo & luteo siliqua articulata*. *Lampsana* Cæs.). *Lampsana communis* L. (havekaal) = *Soncho affinis Lampsana domestica* Bauh. l. c. 124. (*Lampsana* Ad., Lob., Dod., Cam.)

⁵⁸) *Buglossum angustifolium majus* & *sylv. majus nigrum* Bauh. l. c. 256. *Buglossum sylvestre* Matth. *Buglossa* Brunf. Sim Paull. *Fl. Dan.* 31. Cfr. Kyll. *virid.* 16—17. (*Lycopsis arvensis* L. = *Buglossum minus sylvestre* Bauh. l. c.)

⁵⁹) *Consolidida media pratensis caerulea* (*Bugula* Dod., Clus., Ger.) = *Ajuga pyramidalis* L. Cfr. Sim Paull. *Fl. Dan.* 33.

Consolidida minor Matth. (*C. minima* Cam. *Brunella major folio non dissecto* Bauh. l. c. 260) = *Prunella vulgaris* L. Cfr. nedenfor *Prunella*.

⁶⁰) *Bulbocastanum majus, folio apii* Bauh. l. c. 162. (*Bulbocastanum* Ges., Dod., Cast., Tab., Ger.). *Oenanthe* Matth., Cast., Lugd. = *Bunium flexuosum* With.

⁶¹) *Bellis sylvestris, caule folioso major* Bauh. l. c. 261 (*Bellis major* Fuchs, Cam., Matth., Trag., Dod., Ger. etc.). *Buphthalmum* & *Oculus bovis* Brunf. = *Chrysanthemum Leucanthemum* L. (Smlgn. dog *Chrysanthemum et Buphthalmum corumque species* Bauh. l. c. 134.)

^{62a}) *Bursa pastoris* anvendes som navn paa flere cruciferer: *Bursa pastoris major folio sinuato* Bauh. *pin.* 108 (*Bursa pastoris major* Brunf., Trag., Ges. — *Bursa pastoris* Matth., Lon., Lob., Cæs., Fuchs.) & *Bursa pastoris media* Bauh. l. c. = *Thlaspi Bursa pastoris* L.

Bursa pastoris minor, loculo oblongo Bauh. l. c. 108 (*Bursa pastoris sexta* Trag. *Alsine minima* Tab.) = *Draba verna* L.

Bursa pastoris major, loculo oblongo (*Draba minima, muralis Dioscoridis*) = *Draba muralis* L. *Bursa pastoris alpina hirsuta* Bauh. l. c. 108 = *Draba hirta* L.

Bursa pastoris alpina rosea lutea Moris. = *Draba alpina* L. (*Bursa pastoris similis siliquosa major* Bauh. l. c. 108 = *Arabis Thaliana* L.)

<i>Caltha palustris</i> . Sol-øje ⁶²).	<i>Caltha palustris</i> .
<i>Campanula cærulea major</i> & minor. Blaaklokke ⁶³).	<i>Campanula rotundifolia</i> .
<i>Campanula Linifolia lutea</i> . Norv. Liinsøster, quia inter lina copiose crescit ⁶⁴).	<i>Myagrum sativum</i> ?
<i>Caprifolium seu lilium inter spinas inventum mihi in Romsdalie insula natali mea, Akerøen, in extremitate sylvæ ad Kieringsund</i> ⁶⁵).	<i>Lonicera Periclymenum</i> .
<i>Carduus caule angulari</i> & spinoso ⁶⁶).	<i>Carduus crispus</i> v. lanceolatus.

⁶²) *Caltha palustris*, flore simplici Bauh. l. c. 276. *Caltha Virgiliti* Trag. *Caltha palustris* Gesn., Dod., Lob., Cam., Ger. *Caltha palustris vulgaris* Clus.

⁶³) *Campanula Trachelium* L. = *Campanula vulgatiore folijs urticae, cel major & arperior* Bauh. l. c. 94 (*Campanula major* Fuchs). *Campanula maxima folijs latissimis* Bauh. l. c. = *Campanula latifolia* L. *Campanula urticae folijs oblongis minus asperis* (& *C. hortensis Rapunculi radice*) Bauh. l. c. = *Campanula rapunculoïdes* L. *Campanula persicifolia* L. = *Rapunculus persicifolius magno flore* (& *R. nemorosus angustifolius magno flore major*) Bauh. l. c. 93 (*Campanula cærulea sativa* & *Campanula media* Dod. *Campanula angustifolia* Tab. *Campanula Persicifolia* Lob., Clus., Ger.). *Campanula rotundifolia* L. = *Campanula minor rotundifolia vulgaris* (& *C. m. r. alpina* & *C. alpicæ cærulea*) Bauh. l. c. 93.

⁶⁴) „Liinsøster“ er det almindelige navn paa *Myagrum sativum* L. (= *Myagrum sylvestre* & *sativum* Bauh. l. c. 109). I Gunn. *Fl. Norv.* (registret) anføres det ogsaa som navn paa *Antirrhinum Linaria* L. (= *Linaria vulgaris lutea, flore majore* Bauh. l. c. 212.)

Campanula linifolia lutea. Bauh. *hist.* 2 p. 817 (Ad., Lob., Lugd.) = *Linum sylvestre luteum, folijs subrotundis* Bauh. *pin.* 212 = *Linum campanulatum* L. (ei indenlandsk).

⁶⁵) *Caprifolium* Brunf., Ges., Lon., Dod. *Periclymenum non perfoliatum Germanicum* Bauh. *pin.* 302.

⁶⁶) *Carduus crispus* L. = *Carduus caule crispo* Bauh. *hist.* 3. p. 9. *Carduus spinosissimus angustifolius vulgaris* Læs., Bauh. *pin.* 385. (*Carduus lanceolatus* L. = *C. l. latifolius* Bauh. l. c. 385).

<i>Carduus folio lævi lactescente laciniato</i> ⁶⁷⁾ .	} Serratula arvensis (formæ)?
<i>Carduus lactescens tenuifolius non laciniatus</i> ⁶⁷⁾ .	
<i>Carduus Maritimus seu Eryngium</i> ⁶⁸⁾ .	Eryngium maritimum.
<i>Carduus non aculeatus foliis latis integris inferne albicantibus flore purpureo</i> ⁶⁹⁾ .	Carduus heterophyllus.
<i>Carduus pratensis laciniatus flore purpureo</i> ⁶⁷⁾ .	Serratula arvensis (formæ).
<i>Cariophyllata capite nutante</i> ^{70 a)} .	Geum rivale.
<i>Cariophyllata flore luteo, radice odorata</i> ^{70 b)} .	Geum urbanum.
<i>Cariophyllus marinus</i> ^{70 c)} .	Statice Armeria.
<i>Cauda muris, seu Myosuros</i> ⁷¹⁾ .	Myosurus minimus.
<i>Cerasus sylvestris juxta Nidrosiam apud Frostenses</i> ⁷²⁾ .	Prunus avium.
<i>Cerasus sylvestris racemosa nigro fructu; aliis Padus, Norv. Heggebær</i> ⁷³⁾ .	Prunus Padus.

⁶⁷⁾ *Serratula arvensis* L. = *Carduus vinearum repens folio Sonchi* (& C. in arena proveniens = *Carduus arvensis* Tab.) Bauh. l. c. 377.

⁶⁸⁾ *Eryngium maritimum* Bauh. l. c. 386, Ges. *E. marinum* Matth., Dod., Ad., Lob., Cam., Clus.

⁶⁹⁾ *Cirsium maximum Asphodeli radice* Bauh. l. c. 377. (*C. maximum montanum incano folio vel 5.* Clus.).

^{70 a)} *Caryophyllata aquatica, nutante flore* Bauh. l. c. 321. *Geum rivale* Ges.

^{70 b)} *Caryophyllata vulgaris* Bauh. l. c. *Geum urbanum* Ges.

^{70 c)} Se n. 151.

⁷¹⁾ *Cauda muris* Dod. *pempt.*, Ad., Lob., Lugd., Tab., Cam., Ger. *Myosuros* Dod. *gal.*, Lob., Thal. *Holosteo affinis*, *Cauda muris* Bauh. l. c. 190.

⁷²⁾ *Cerasus major ac sylvestris, fructu subdulci nigro colore inficiente* Bauh. l. c. 450. *Cerasus sylvestris, fructu nigro & rubro* Bauh. *hist.*

⁷³⁾ *Cerasus racemosa sylvestris, fructu non eduli* Bauh. *pin.* 451.

Cerasus racemosa Ad., Lob. *C. r. sylvestris* Eyst. *Padus Theophr.* Lugd.

<i>Chamæmelum vulgare repens</i> ⁷⁴).	<i>Chrysanthemum inodorum</i> (v. <i>Matricaria Chamomilla</i>)?
<i>Chamæmorus</i> Norv. Moltebær, Myrebær ⁷⁵).	<i>Rubus Chamæmorus</i> .
<i>Chelidonium majus flore luteo</i> ⁷⁶).	<i>Chelidonium majus</i> .
<i>Chelidonium minus luteum flore</i> <i>rotundo</i> ⁷⁷).	<i>Ranunculus Ficaria</i> .
<i>Chrysanthemum segetum</i> ⁷⁸).	<i>Chrysanthemum segetum</i> .
<i>Cicer</i> ⁷⁹).	<i>Pisum arvense</i> .
<i>Cicuta latifolia aqvatica, vide</i> <i>Astrantia</i> ⁸⁰).	<i>Cicuta virosa</i> .
<i>Cicuta vulgaris</i> ⁸⁰).	<i>Conium maculatum</i> ?
<i>Cicutaria</i> ⁸¹).	<i>Chærophyllum sylvestre</i> L.

74) *Chrysanthemum inodorum* L. = *Chamæmelum inodorum* s. *Cotula non fœtida* Bauh. hist. 3. p. 120. *Matricaria Chamomilla* L. = *Chamæmelum vulgare* s. *Leucanthemum Dioscoridis* Bauh. pin. 135. *Anthemis arvensis* & *Anthemis Cotula* L. se n. 87.

75) *Chamæmorus Norvegica* Clus. = *Chamærubus foliis Ribes*. Bauh. l. c. 480.

76) *Chelidonium majus vulgare* Bauh. l. c. 144. *Chelidonium majus* Trag., Matth., Fuchs, Tab., Dod., etc. (Sim. Paull. l. c. 44).

77) *Chelidonium minus*. Trag., Matth., Fuchs, Dod., Lon., Tab., Sim. Paull. l. c. 45. = *Chelidonia rotundifolia (major & minor)* Bauh. l. c. 309.

78) *Chrysanthemum segetum* Lob., Clus. Chr. s. folio multiscisso Ad. Chr. s. *vulgare glaucum* Moris. = *Bellis lutea foliis profunde incisus major* Bauh. l. c. 262.

79) [*Pisum sativum* L. = *Pisum hortense majus* (& *majus quadratum* & *umbellatum*) Bauh. l. c. 343.]

Pisum arvense L. = *Pisum pulchrum folio anguloso* Bauh. hist. 2. p. 297. (*Vicia sativa* L. = *V. sativa vulgaris semine nigro*. Bauh. Angaende andre arter *Vicia* se nedenfor.)

80) *Cicuta virosa* L. = *Cicuta maxima quorundam* Eyst. Cîr. n. 43. *Cicuta major* Bauh. l. c. 160 (*Cicutaria major vulgaris* Clus.) = *Conium maculatum* L. (undertiden tilfældig i Norge.)

Cicuta minor, petroselino similis Bauh. l. c. 367, Cord., Cam (*Apium cicutarium* Thal. *Cicutaria fatua* Ad) = *Æthusa Cynapium* L.

81) *Cicutaria* Ges., Lon. *Cicutaria vulgaris* Dod. = *Chærophyllum sylvestre* L. (*Myrrhis sylvestris seminibus lævibus* Bauh. l. c. 160).

<i>Cochlearia maritima folio rotundo punctato & non punctato. Flore albo</i> ⁸²⁾ .	<i>Cochlearia officinalis.</i>
<i>Cochlearia repens ramosa punctata</i> ⁸²⁾ .	<i>Cochlearia danica.</i>
<i>Cochlearia surrecta ramosa punctata</i> ⁸²⁾ .	<i>Cochlearia officinalis (formæ).</i>
<i>Cochlearia folio crenato & inciso</i> ⁸²⁾ .	
<i>Cochlearia hirsuta flore albo</i> ⁸²⁾ .	
<i>Convolvulus major seu Smilax</i> ⁸³⁾ .	<i>Convolvulus sepium.</i>
<i>Convolvulus minor seu Helxine semine triangulo</i> ⁸⁴⁾ .	<i>Polygonum Convolvulus.</i>
<i>Corallina marina alba geniculata.</i>	
<i>Corallina marina non geniculata caulibus tenuissimis in coronæ formam complicatis</i>	
<i>Coronopus maritimus</i> ⁸⁵⁾ .	<i>Plantago maritima.</i>
<i>Corylus. Norv. Halt. Dan. Hasseltræ. De beste Hasselnødder i ald Norrige findes i Romsdal og Hardanger, hvorfra de i stor Mængde udføres</i> ⁸⁶⁾ .	<i>Corylus Avellana.</i>
<i>Cotula fætida & non fætida, Blindkiuke</i> ⁸⁷⁾ .	<i>Anthemis Cotula & arvensis.</i>

⁸²⁾ *Cochlearia folio subrotundo* Bauh. I. c. 110 (*Cochlearia* Dod., Ges., Cam., Matth.) = *C. officinalis* L. *Cochlearia danica repens* (& *C. minor erecta*) Bauh. I. c. = *C. danica*. L. (cfr. Sim. Paull. *Fl. Dan.* 206—208).

(*Cochlearia Armoracia* L. = *Raphanus rusticanus* Bauh. I. c. 96. *R. vulgaris* & *rusticanus* Matth.)

⁸³⁾ *Convolvulus major albus* Bauh. I. c. 294 (*C. major* Ges., Ad.). *Smilax levis* Matth., Fuchs, Ges.

⁸⁴⁾ *Convolvulus minor seu Helxine semine triangulo* Bauh. I. c. 295 (*Helxine cissampelos* Dod. gal., Ges. *Convolvulus niger* Dod. *pempt.*)

⁸⁵⁾ *Coronopus maritima major* Bauh. I. c. 190 (*C. marinus* Cam. *Plantago maritima* Ges. *P. marina* Dod., Ad., Lob., Tab., Ger.)

⁸⁶⁾ *Corylus sylvestris* Bauh. I. c. 418, Trag., Matth., Dod., Ges., Lon., Clus., Lob. etc.

⁸⁷⁾ *Anthemis arvensis* L. = *Chamæmelum inodorum* Bauh. I. c. 135 (*Cotula non foetida* Dod. gal., Ges.)

<i>Crista Galli</i> ⁸⁸).	Rhinanthus Crista Galli.
<i>Christophoriana foliis Ranunculi</i> ⁸⁹).	Actæa spicata.
<i>Cuminum pratense, seu Carvi</i> , voxer paa Romerige i Overflø- dighed, hvorfra den føres til Christiania, og derfra udski- bes ⁹⁰).	Carum Carvi.
<i>Cuscuta</i> , voxer oven i Liin og Neller ⁹¹).	Cuscuta epilinum Weihe & europæa L.
<i>Cyanus</i> , blaa Kornblomster ⁹²).	Centaurea Cyanus.
<i>Cynoglossa flore cæruleo & pur- pureo</i> ⁹³).	Cynoglossum officinale.
<i>Cyperus sylvestris</i> ⁹⁴).	Scirpus silvaticus?
<i>Daucus pratensis seu Pastinaca tenuifolia</i> ⁹⁵).	Daucus Carota.
<i>Dens Leonis</i> ⁹⁶).	Leontodon Taraxacum.
<i>Digitalis, flore purpureo, albo & colore vario</i> ⁹⁷)	Digitalis purpurea.

Anthemis Cotula L. = *Chamaemelum foetidum* Bauh. l. c. (*Cotula foetida* Dod. gal., Ges., Lon., Lob., Lugd., Cast., Cam.). Cfr. n. 74.

⁸⁸) *Pedicularis pratensis lutea vel Crista galli* Bauh. l. c. 163. (*Crista galli* Lob., Dod., Thal.)

⁸⁹) *Aconitum racemosum* Bauh. l. c. 183. (*Christophoriana* Dod., Lob., Clus. hist., Tab., Cam., Sim. Paull. l. c. 46).

⁹⁰) *Cuminum semine longiore* Bauh. l. c. 146. *Carui* Lon. (*Carum* Matth., Lob., Dod., Tab., Sim. Paull. l. c. 38.)

⁹¹) *Cuscuta major* Bauh. l. c. 219 (*Cuscuta* Matth., Lon., Cast., Clus., Ger.). *Cuscuta minor* (s. *Epithymum*) Bauh. l. c. = *Cuscuta epithymum* L.

⁹²) *Cyanus segetum* Bauh. l. c. 273. (*Cyanus* Dod. gal., Ges., Lon., Dod.)

⁹³) *Cynoglossum majus vulgare* Bauh. l. c. 257. (*Cynoglossa major* Brunf. *Cynoglossum vulgare* Matth., Lob., Cast., Clus.)

⁹⁴) *Gramen cyperoides miliaceum* Bauh. l. c. 6. (*Cyperus graminea* Ad., Lob.)

⁹⁵) *Pastinaca tenuifolia sylv. Dioscoridis, vel Daucus Officinarum* Bauh. l. c. 151. (*P. sylvestris* Matth., Lon. *P. sylvestris tenuifolia* Dod.). *Daucus vulgaris* Clus. hist. *D. agretis* Gal.

⁹⁶) *Dens Leonis latiore (& angustiore folio)* Bauh. l. c. 126. (*Dens Leonis* Brunf., Matth., Dod., Lob., Tab., Ger.)

⁹⁷) *Digitalis purpurea folio aspero* Bauh. l. c. 243. *Digitalis rubra* Dod. gal. *D. purpurea* Dod. pempt., Fuchs, Ges., Lon., Dod., Cam.

<i>Doronicum, seu Lagea lupi</i> , Volferleje, findes paa Romerige ⁹⁸).	<i>Arnica montana</i> .
<i>Echium facie Buglossæ</i> ⁹⁹).	<i>Echium vulgare</i> .
<i>Echium Scorpioides majus & minus flore cæruleo</i> ¹⁰⁰).	<i>Myosotis scorpioides</i> (arvensis, palustris, stricta).
<i>Equisetum, seu Hippuris, ramosa, & non ramosa</i> ¹⁰¹).	<i>Equisetum varii generis</i> (v. <i>Hippuris vulgaris</i>).
<i>Erica baccifera</i> Lyng. <i>Baccis nigris</i> . Norv. Kreikebær ¹⁰²).	<i>Empetrum nigrum</i> .
<i>Erica floribus racemosis, albis & purpureis e cacumine plantæ per unum pediculum exsurgentibus</i> ¹⁰³).	<i>Erica Tetralix?</i>
<i>Erica montana foliis longioribus floribus purpureis, assurgentibus e longis pediculis, quorum unicuique non nisi unicus flos superinsidet</i> ¹⁰⁴).	<i>Andromeda coerulea</i> .

⁹⁸) *Doronicum plantaginifolium alterum* Bauh. l. c. 185. (*Alisma* Matth. *Caltha alpina* Ges. *Calendula alpina* Ger. *Chrysanthemum latifolium* Dod., Sim. Paull. 200: *Arnica & Lagea Lupi offic. Infer Saxon*. Sim. Paull. cfr. Kylling *virid.* p. 35).

⁹⁹) *Echium vulgare* Bauh. l. c. 154. (*Echium* Matth., Ges., Dod., Cast., Clus.). *Buglossum sylvestre* Lon. (*Echium, Buglossum agreste* Ad.)

¹⁰⁰) *Echium Scorpioides arcense & palustre* Bauh. l. c. 254.

¹⁰¹) *Equisetum palustre longioribus setis* Bauh. l. c. 16. (*Equisetum* l. Matth., Cast., Lugd.) *Hippuris major* Brunf., Dod. (*Hippuris* Ad., Lob.) = *Equisetum fluviale* L.

Equisetum palustre brevioribus setis Bauh. l. c. 16 = *E. palustre* L. *Equisetum sylvaticum tenuissimis setis* Bauh. l. c. (*Hippuris minor altera* Trag.) = *E. sylvaticum* L.

Equisetum arcense longioribus setis Bauh. l. c. (*Hippuris minor* Trag., Dod., Thal.; *Hippuris arcensis major* Tab.) = *E. arcense* L.

Equisetum foliis nudum non ramosum Bauh. l. c. (*Hippuris major* Trag. *major altera* Lon. *H. sine foliis & nuda* Tab.) = *E. hyemale* L.

Equisetum palustre, brevioribus foliis polyspermum Bauh. (*Polygonum femina* Cam., Matth., Ges., Dod. *Cauda equina femina* Ger.) = *Hippuris vulgaris* L.

¹⁰²) *Erica baccifera procumbens nigra* Bauh. l. c. 486. (*Erica baccifera* Matth., Cast., Lob., Lugd.)

¹⁰³) *Erica Tetralix* L. = *Erica ex rubro nigricans scoparia* Bauh. l. c. 486. (*Erica decima tertia* Clus. *hist.*)

¹⁰⁴) *Erica folio abietis, flore arbuti* Buxb. (cfr. Gunn. *Fl. Norv.* 28).

<i>Erica multiflora</i> , foliis minoribus inter reliquas <i>Ericas</i> maximæ est altitudinis, & flores per totum annum retinet ad latera caulium sparsos ¹⁰⁵).	<i>Erica vulgaris</i> (Andromeda Tetragona — iflg. Gunn. <i>Fl. Norv.</i> 1067).
<i>Erysimum</i> ¹⁰⁶).	<i>Erysimum officinale</i> .
<i>Eruca sylvestris</i> flore luteo ¹⁰⁷).	<i>Erysimum Barbarea</i> (<i>Nasturtium palustre</i> Gunn. <i>Fl. Norv.</i> 891).
<i>Esula</i> seu <i>Peplus</i> ¹⁰⁸).	<i>Euphorbia helioscopia</i> (v. <i>Peplus</i>).
<i>Eupatorium Cannabinum</i> . Brense ¹⁰⁹).	<i>Bidens tripartita</i> (v. <i>cernua</i>).
<i>Euphrasia</i> ¹¹⁰).	<i>Euphrasia officinalis</i> .
<i>Filix mas</i> . <i>Norv.</i> Skorv ¹¹¹).	<i>Polypodium Filix mas</i> .

¹⁰⁵) *Erica vulgaris glabra* Bauh. l. c. 485. = *E. vulgaris* L.

¹⁰⁶) *Erysimum vulgare* Bauh. l. c. 100. (*Verbena femina* & *Sinapi* 7 Trag.)

¹⁰⁷) *Erysimum Barbarea* L. = *Eruca lutea latifolia* s. *Barbarea* Bauh. l. c. 98. (*Herba S. Barbara* (& *Sinapi agreste* 5.) Trag., Lon., Cast. *Nasturtium palustre* Ges.). *Sisymbrium Nasturtium* L. (*Nasturtium palustre* D C.) = *Nasturtium aquaticum* Bauh. l. c. 104. (*Sisymbrium alterum* vel *Cardamine* Diosc. *Sisymbrium Cardamine* Fuchs, Lugd. *Sisymbrium aquaticum* Matth., Tab.).

Sisymbrium silvestre L. = *Eruca sylvestris minor luteo parcoque flore* Bauh. l. c. (*Eruca sylvestris* Fuchs. *Eruca palustris minor* Tab.). *Sisymbrium silvestre* Gunn. *Fl. Norv.* n. 891. = *Sisymbrium Nasturtium* L. (cfr. Bl. Norg. fl. 967).

¹⁰⁸) *Euphorbia helioscopia* L. = *Tithymalus helioscopius* Bauh. l. c. 291. *Esula* Brunf. *Esula vulgaris* & *tertia* Trag. — *Euphorbia Peplus* L. = *Peplus* s. *Esula rotunda* Bauh. l. c. 292. (*Peplus* Matth., Fuchs, Dod., Lon., Lob., Tab., Ger. etc. *Esula rotunda* Ges.).

¹⁰⁹) *Bidens cernua* L. = *Cannabina aquatica folio non diviso* Bauh. l. c. 321. = *Eupatorium cannabinum femina Septentrionalium* Ad., Lob. *E. c. chrysanthemum* Tab., Ger. *Bidens tripartita* L. = *Bidens tripartita folio tripartito diviso* Bauh. l. c. „Brense“ er det alm. norske navn paa *Bidens* (*tripartita* & *cernua*) cfr. Gunn. *Fl. Norv.* n. 524.

¹¹⁰) *Euphrasia officinalis* L. = *E. officinalis* Bauh. l. c. 233. (*Euphrasia* Fuchs, Dod., Ges., Lob., Tab. etc.)

¹¹¹) *Filix (mas) non ramosa dentata* Bauh. l. c. 358. *Filix mas* Matth. Fuchs, Dod., Lon., Lob., Tab., Cast., Ger.

<i>Filix femina, radice aqvilam Imperatoris referente</i> ¹¹²⁾ .	<i>Pteris aquilina.</i>
<i>Filix fontana mollis</i> ¹¹³⁾ .	<i>Acrostichum Thelypteris.</i>
<i>Filix saxatilis seu Cornuta</i> ¹¹⁴⁾ .	<i>Acrostichum septentrionale?</i>
<i>Filix saxis innascens, seu Polypodium. Sisselroed</i> ¹¹⁵⁾ .	<i>Polypodium vulgare.</i>
<i>Filicula</i> ¹¹⁶⁾ .	
<i>Filicula seu Trichomanes ramosum seu Polytrichum</i> ¹¹⁷⁾ .	
<i>Filicula florida seu Adiantum, seu Capillus Veneris</i> ¹¹⁸⁾ .	

¹¹²⁾ *Filix ramosa major pinnulis obtusis non dentatis* Bauh. !. c. 357. *Filix femina* Matth., Fuchs, Dod., Lob., Cast., Tab., Ger. = *Pteris aquilina* L. (cfr. Sim. Paull. *Fl. Dan.* 232. Gunn. *Fl. Norv.* n. 30).

¹¹³⁾ *Acrostichum Thelypteris* L. = *Filix mollis s. glabra, vulgari mari non ramosae accedens* Bauh. *hist.* 730 t. 731 f. 1.

[*Osmunda Struthiopteris* L. = *Filix palustris altera, fusco pulvere hirsuta* (& *F. p. maxima dentata*) Bauh. l. c. 358].

¹¹⁴⁾ *Acrostichum septentrionale* L. = *Filix saxatilis corniculata* Bauh. l. c. 358. (*Filix nuda s. saxatilis* Trag., Lugd.)

¹¹⁵⁾ *Polypodium vulgare* Bauh. l. c. 359. (*Polypodium* Brunf., Trag., Matth., Fuchs, Dod., Tab., etc.)

¹¹⁶⁾ Hvilken bregneart (eller bregneslægt) hermed menes, lader sig vanskelig afgjøre. Benævnelsen kan sammenlignes med det norske navn „smaablom“, der i Norge er et fællesnavn for smaa bregnearter (saaledes paa *Osmunda crispa* eller *Asplenium Ruta muraria* hos Strøm (cfr. *Filicula alpina crispa* Bauh l. c. 358), hos Gunnerus paa *Asplenium Trichomanes* (= *Trichomanes s. Polytrichum officinarum* Bauh. l. c. 356) og *Polypodium fragile* L. (= *Filix pumila saxatilis* 2 Clus., an *Filicula saxatilis* Cam. *Filix saxatilis non ramosa nigris maculis punctata?* Bauh. l. c. 358, cfr. Linn. *Sp. pl.* 1553). Man kunde ogsaa tænke paa *Polypodium Dryopteris* (= *Filix ramosa minor primulis* (? : *pinnulis*) *dentatis* Bauh. l. c. 358. *Filicula petraea femina* 4. Tab. *Filix querna s. Dryopteris* Ger.) eller *P. Phegopteris* L. (*Filix non ramosa minor & sylvestris* Petit).

¹¹⁷⁾ Se 116 & 209.

¹¹⁸⁾ *Adiantum capillus Veneris* L. (= *Adiantum* Matth., Fuchs, Dod. *Adiantum* Matth., Fuchs, Dod. *Adiantum nigrum* Tab. *Capillus Veneris vulgo Adiantum album Plinii* Cæs. *Capillus Veneris verus* Ger.) findes ei i Norge. Hvilken vildtvoxende plante Ramus har forvekslet den med, er uvist. Anføres kan, at *Osmunda crispa* (cfr. 116) iflg. Linn. *Sp. pl.* 1522 er = *Adiantum foliis minutis in oblongum scissis, pediculo viridi* Bauh. l. c. 355. = *Adiantum album floridum s. Filicula petraea*

<i>Filipendula</i> ¹¹⁹⁾ .	<i>Spiræa Filipendula</i> .
<i>Foenum Græcum sylvestre, flore flavo siliquis longis.</i> Findes paa Ringerige ¹²⁰⁾ .	<i>Astragalus glycyphyllus</i> .
<i>Fraga alba.</i> Nakkebær ¹²¹⁾ .	<i>Fragaria collina</i> Ehrh.
<i>Fraga rubra.</i> Jordbær ¹²¹⁾ .	<i>Fragaria vesca</i> .
<i>Fraxinus.</i> Ask ¹²²⁾ .	<i>Fraxinus excelsior</i> .
<i>Fumaria</i> ¹²³⁾ .	<i>Fumaria officinalis</i> .
<i>Fungus edulis, sive Boletus</i> ¹²⁴⁾ .	<i>Boleti species</i> (<i>B. luteus</i> v. <i>bovinus</i>).
<i>Fungus venenatus albus.</i> Fluesop. Troidhat ¹²⁴⁾ .	<i>Agaricus muscarius</i> .
<i>Fungi ramosi colore vario</i> ¹²⁴⁾ .	<i>Clavariæ species</i> („finger-sop“).
<i>Galiopsis lutea major seu Urtica mortua</i> ¹²⁵⁾ .	<i>Galeopsis speciosa</i> Mill.
<i>Galiopsis minor flore purpureo</i> ¹²⁶⁾ .	<i>Lamium purpureum</i> .

crispa Pluk. = *Filix botryoides* s. *filicula petraea florida* Anglica, *foliis plurifariam divisis* Moris. Ved *florida* betegnes maaske en bregneart, der har et frugtbærende løv forskjelligt fra det golde. (*Ophio glossum* & *Lunaria anfores* nedenfor). Dog er *Capillus Ieneris* Brunf. *Polytricum commune* L. Smlgn. n. 9.

- ¹¹⁹⁾ *Filipendula vulgaris* Bauh. l. c. 163. (*Filipendula* Trag., Dod., Matth., Tab., Ger., Cam. etc.)
- ¹²⁰⁾ *Foenumgræcum sylvestre* Trag., Clus. (*Glycyrrhiza sylvestris floribus luteo-pallescentibus* Bauh. l. c. 352) = *Astragalus glycyphyllus* L. (*Foenum Græcum* Bauh. l. c. 348 = *Trigonellæ species* L.)
- ¹²¹⁾ *Fragaria vulgaris* Bauh. l. c. 326 (*Fraga alba* Dod. *Fragaria fructu albo* Bauh. l. c. *Fragum album* Tab.), cfr. Gunn. *Fl. Norr.* n. 148.
- ¹²²⁾ *Fraxinus excelsior* Bauh. l. c. 416. (*Fraxinus* Brunf., Trag., Matth., Dod., Tab. etc.)
- ¹²³⁾ *Fumaria officinarum* & *Dioscoridis* Bauh. l. c. 143. (*Fumaria* Trag., Matth., Fuchs, Tab. etc. *Fumus terræ* Brunf., Cam., Thal.)
- ¹²⁴⁾ Ved *Fungus esculentus* forstaaes vel en af vore spiselige soppe, uvist hvilken (*Boletus luteus* L., *Phallus esculentus* L.).
- ¹²⁵⁾ Med *Galiopsis lutea major* kan vel neppe være ment nogen anden end *Galeopsis speciosa* Mill. (*G. Tetrahil* var. γ Linn. *Fl. Secc.*) = *Urtica aculeata foliis serratis* Bauh l. c. 323 (*Cannabis sylvestris* Trag. *Cannabina alba* Tab.) Angaaende *Urtica mortua* se iøvrigt nedenfor under dette navn n. 363.
- ¹²⁶⁾ *Lamium purpureum fetidum, folio subrotundo, sive Galiopsis Dioscoridis* Bauh. l. c. 230 (*Galiopsis purpurea* Lugd., Cast. *Galeopsis* s. *Urtica iners folio & flore minore* J. Bauh.) = *Lamium purpureum*. L.

<i>Gallitrichum sylvestre</i> ¹²⁷⁾ .	<i>Salvia pratensis</i> (Dracocephalum Ruyschianum?)
<i>Gallium flore luteo</i> ¹²⁸⁾ .	<i>Galium verum</i> .
<i>Gentiana</i> . Søde per antiphrasim, findes mest i Sogn og Valders ¹²⁹⁾ .	<i>Gentiana purpurea</i> .
<i>Gentianella</i> . Stinggras ¹³⁰⁾ .	<i>Gentiana campestris</i> .
<i>Geranium gruinum caule rubicundo & flore ex rubro palente</i> ¹³¹⁾ .	<i>Geranium cicutarium</i> (v. <i>Robertianum</i> v. <i>lucidum</i>)?
<i>Geranium sylvestre fuscum foliis amplioribus</i> ¹³²⁾ .	<i>Geranium pratense</i> (v. <i>phaeum</i>)?
<i>Geranium sylvestre foliis minoribus flore coeruleo</i> ¹³²⁾	<i>Geranium sylvaticum</i> .

²²⁷⁾ *Salvia pratensis* L. (= *Horminum pratense foliis serratis* Bauh. l. c. 238 *Gallitrichum vulgo* Cæs.) findes ei vild i Norge. Hvis ei hermed betegnes et forvildet exemplar af denne art, maa Ramus have forvexlet den med en anden plante, maaske med den anførte. Se Sim. Paull. l. c. 240 (cfr. ogsaa *Gallitrichum folio rotundo, flore magno violaceo* Bauh. *hist.* 3. p. 313 = *Horminum pyrenaicum* L., ei indenlandsk).

¹²⁸⁾ *Gallium luteum* Bauh. l. c. 335 (*Gallium* Matth., Fuchs, Dod.)

¹²⁹⁾ *Gentiana major purpurea* Bauh. l. c. 187. (*Gentianæ 2 Species* Trag., Dod.). Om dens nuværende forekomst se Bl. Norges fl. p. 711—712.

¹³⁰⁾ „Stinggræs ell. holgræs“ anvendes som navn paa *Gentiana campestris* L. (= *Gentianella alpina verna minor* Bauh. l. c. 188).

¹⁴¹⁾ *Geranium gruinum sanguinale hematoides supinum radice reprice* Lob. (= *Geranium sanguineum maximo flore* Bauh. l. c. 318) = *G. sanguineum* L.

Geranium 7. s. Geranium gruinum Dod. (= *Geranium Cicutæ folio minus & supinum* Bauh. l. c. 319) = *Geranium cicutarium* L. Paa grund af tilfældelsen „caule rubicundo“ kunde man tænke paa *G. Robertianum* L. (= *G. Robertianum primum* Bauh. l. c. 319) eller *G. lucidum* L. (= *G. lucidum saxatile* Bauh. l. c. 318).

¹³²⁾ *Geranium fuscum* Lob., Lugd., Ger., Eystt. (*G. montanum fuscum* Bauh. l. c. 318) = *G. phæum* L. er forhen fundet forvildet i Norge. (Bl. Norg. fl. 319). Blomstens farve passer ei godt til *G. pratense* L. (= *G. batrachioides*, *Gratia dei Germanorum* Bauh. l. c.). Maaske hermed kun er ment en form af den følgende art *G. sylvaticum batrachioides folio Aconiti* Bauh. l. c. 317 (cfr. Gunn. *Fl. Norv.* n. 73), ell. *G. bohemicum* L. Det fortjener dog at omtales, at *G. macrorrhizum* L. (= *G. batrachioides odoratum* Bauh. l. c.) findes paa Ringerike, og dennes mørkerode blomster kunde maaske være betegnet ved *fuscum*.

<i>Gnaphalium seu Lagopus vario</i> flore. <i>Quibusdam Pilosella</i> <i>minor</i> ¹³³).	<i>Gnaphalium dioicum</i> .
<i>Gramen vulgatissimum</i> ¹³⁴).	Poæ (v. <i>Festucæ</i>) species?
<i>Gramen caninum arvense</i> . Quikku ¹³⁵).	<i>Triticum repens</i> .
<i>Gramen Alopecuros</i> . Ræve- rumpe ¹³⁶).	<i>Alopecurus geniculatus</i> (v. <i>pratensis</i>).
<i>Gramen avenaceum spicatum</i> . Norv Gaase-Havre ¹³⁷).	<i>Elymus arenarius</i> („gaas- havre“ iflg. Gunnerus <i>Fl. Norv.</i> i registret).
<i>Gramen montanum spicatum</i> <i>granis rarioribus</i> ¹³⁸).	<i>Melica nutans</i> .

¹³³) *Gnaphalium dioicum* L. (*mas & femina*) = *Gn. montanum flore rotundiore* & *G. m. longiore & folio & flore* Bauh. l. c. 263. *Lagopus secundus* Trag. *Pilosella minor* Fuchs, Dod., Lugd., Thal. *Gnaphalium montanum purpureum & album* Ad., Lob., Tab., Ger.

(*Pilosella minor altera* Dod. = *Gnaphalium alpinum minus* Bauh. l. c. 264 = *G. alpinum* L.)

¹³⁴) Hermed har vel Ramus villet betegne en eller anden art af vore, almindeligste enggræs (kanske slægterne *Poa* og *Festuca* under et).

¹³⁵) „Quikku“ eller „Kvækegræs“ er det alm. navn paa *Triticum repens* L. (*Gramen caninum arvense*, s. *Gramen Dioscoridis* Bauh. l. c. 1).

¹³⁶) *Alopecurus pratensis* L. = *Gramen alopecuroides majus* Ger. (*Gramen phalaroides majus s. Italicum* Bauh. l. c. 4). *Gramen alopecuro simile glabrum cum pilis longiusculis in spica* Bauh. *hist.* 2, p. 475.

Alopecurus geniculatus L. (hos os alm. „rævehale“) = *Gramen aquaticum geniculatum spicatum* Bauh. *pin.* l. c. 3 (cfr. dog Bauh. l. c. 4: *Gramen alopecuroides spica rotundiore*, *Alopecuros* Dod., Lugd., Tab., Cam., Ger.).

¹³⁷) Gaasehavre anvendes efter Gunnerus l. c. som navn paa *Elymus arenarius* L. (= *Gramen latifolium ceruleum spica triticea* Kylling *virid.* 67. *Gramen caninum spica triticea* Raj. *hist.*, Scheuchz. *hist.* *Gramen lolium, radice repente maritimum* Tourn. *inst.*), hvis alm. norske navn dog er „strandrug“, „strandhvede“, „marchalm“. *Avena pratensis* L. (cfr. *A. pubescens* L. *Sp.pl.* 1665) benævnes Bauh. l. c. 10: *Festuca dumetorum* (*Gramen avenaceum glabrum s. hirsutum, panicula purpureo — argentea splendente* Raj.

¹³⁸) *Melica nutans* er iflg. Linné *Sp.pl.* 98 = *Gramen montanum avenaceum locustis rubris* & *Gr. montanum avenaceum spicatum* & *Gr. avenaceum locustis rarioribus* Bauh. l. c. 98 (*Gramen avenaceum rariore grano Danicum* Lob., Kyll. l. c. 66).

<i>Gramen capitatum racemosum</i> ¹³⁹⁾ .		
<i>Gramen hirsutum, Cyperoides</i> ¹⁴⁰⁾ .		<i>Juncus pilosus</i> (campestris).
<i>Gramen junceum, exile, durius, Norvegicum, Lobelii</i> ¹⁴¹⁾ .		<i>Nardus stricta</i> (Aira canescens)?
<i>Gramen junceum maritimum spicatum</i> ¹⁴²⁾ .		Junci species vel potius <i>Triglochin maritimum</i> .
<i>Gramen junceum spicatum, Panicula sparsa</i> ¹⁴³⁾ .		<i>Juncus effusus</i> ?
<i>Gramen latifolium palustre</i> ¹⁴⁴⁾ .		<i>Poa aquatica</i> (v. <i>Phalaris arundinacea</i>).

¹³⁹⁾ (*Dactylis glomerata* benævnes hos Bauh. l. c. 3 *Gramen spicatum folio aspero*). Maaske er hermed ment en eller anden art *Juncus* (ell. *Scirpus*) L.

¹⁴⁰⁾ *Gramen hirsutum angustifolium majus* (Gr. *hirsutum nemorosum* Lob.) & minus Bauh. l. c. 7. = *Juncus pilosus* L. *Gramen hirsutum capitulis Psyllii* (= *G. exile hirsutum cyperoides* Lob. *Gr. cyperinum pilosum* Tab.) & *Gr. hirsutum capitulo globoso* Bauh. l. c. 7. = *Juncus campestris* L.

¹⁴¹⁾ *Nardus stricta* L. = *Gramen sparteum juncifolium* Bauh. l. c. 5. [*Gramen tenue duriusculum* & *pene junceum* Bauh. hist. = *Festuca duriuscula* L.]

Ramus's navn synes at være hentet fra *Gramen exile durius Norvegicum aut Danicum* Lob. = *Gramen foliolis junceis radice jubata* Bauh. l. c. 5 (under *Gramen junceum*), som Linné (*Sp. pl.* 97) identificerer med *Aira canescens*, hvis forekomst i Norge dog er tvilsom (cfr. Bl. Norg. fl. 98). L. identificerer ogsaa Bauhins *Gramen sparteum variegatum* med *Aira canescens*.

¹⁴²⁾ Hermed kunde være ment en eller anden art *Juncus*. Anfores kan *Gramen junceum maritimum* Lob., Ger. (= *Gramen junceum folijs & spica junci* Bauh. l. c. 5), der af Linné anfores som synonym med *Juncus squarrosus* (l. c. 465) og *bulbosus* (l. c. 466), og *Gramen junceum marinum dense stipatum* Lob. *Gr. junceum marinum* Ger. (= *Gramen junceum folijs & spica junci minus* Bauh. l. c. 6), der af Linné (l. c. 71) identificeres med *Scirpus caespitosus*. Man kunde ogsaa tænke paa *Heleocharis palustris* R. Br. (v. *unigumis* Koch) = *Juncus palustris* L. (= *Juncus capitulis equiseti major* Bauh. l. c. 12). Dog er *Gr. junc. spic. marit.* Kyll. vir. 62 = *Triglochin maritimum* L. (*Gr. spic. alterum* Bauh. l. c. 6.)

¹⁴³⁾ Ogsaa her menes rimeligvis en art *Juncus* eller *Scirpus* f. eks. *Scirpus maritimus* L. (= *Gramen cyperoides panicula sparsa majus* Bauh. l. c. 75).

Juncus effusus L. = *Juncus laevis panicula sparsa* Bauh. l. c. 12.

¹⁴⁴⁾ Hvilket bredbladet græs eller halvgræs hermed menes, kan vel neppe med bestemthed afgjøres. Nævnes kan *Phalaris arundinacea* L. = *Gramen aquaticum paniculatum latifolium* Bauh. l. c. 3, der ogsaa anfores som synonym med *Poa aquatica* (se Linné *Sp. pl.* 80 & 98), *Scirpus sylvaticus* (*Gramen Cyperoides miliaceum* Bauh. l. c. 76) eller en af vore store bred-

<i>Gramen caudatum, seu caudamuris</i> ¹⁴⁵).	
<i>Gramen minimum caudatum, seu cauda muris minima</i> ¹⁴⁶).	
<i>Gramen Panicum sylvestre</i> ¹⁴⁷).	Setaria viridis. Pal. (o: Panicum viride L.).
<i>Gramen palustre triquetrum, seu caule triangulari</i> ¹⁴⁸).	Caricis species.
<i>Gramen tremulum majus & minus</i> ¹⁴⁹).	Briza media.
<i>Gramen tomentosum, flore vel unico, vel in plures diviso.</i> Myrlop ¹⁵⁰).	Eriophorum vaginatum & polystachion.
<i>Gramen Polyanthemum marinum seu Caryophyllus marinus</i> ¹⁵¹).	Statice Armeria.
<i>Gramen floridum, aquaticum, flore albo</i> ¹⁵²).	Stellaria graminea.

bladede carexarter f. ex. *C. levirostris* Fr. eller *C. riparia* Curt. (cfr. *Gramen Cyperoides latifolium, spica ruffa s. caule triangulo* Bauh. l. c. 6 = *Carex acuta* β *ruffa* L. *Sp. pl.* 1388, Gunn. *Fl. Norv.* 387 og et explr. i hb.).

- ¹⁴⁵ & ¹⁴⁶) Hermed menes neppe nogen anden end den ovenfor nævnte *Cauda muris*. n. 71.
- ¹⁴⁷) *Panicum viride* L. *Sp. pl.* 83 identificeres med *Gramen panicum s. Panicum sylvestre spica simplici* Bauh. l. c. 8. (*Panicum sylvestre* Dalech.). Denne findes ved beboede steder i det sydlige af landet, saaledes paa Ringerike. *Panicum Crus galli* L. (= *Gramen panicum spica divisa* Bauh. l. c. *Panicum sylv.* Matth., Ad., Cast., Cam., Lugd., Tab., Ger.) findes ei vild i Norge.
- ¹⁴⁸) En eller anden art *carex*, cfr. Bauh. l. c. 6.
- ¹⁴⁹) *Gramen tremulum majus* Bauh. l. c. 2.
- ¹⁵⁰) *Eriophorum vaginatum* L. = *Gramen tomentosum alpinum & minus* Bauh. l. c. 5. *Eriophorum polystachion* L. = *Gramen pratense tomentosum, panicula sparsa* Bauh. l. c. 4. (*Gramen tomentosum & Linagrostis* Thal.).
- ¹⁵¹) *Caryophyllus montanus major flore globoso & minor* Bauh. l. c. 211 = *Gramen polyanthemum majus & minus* Dod. *Gramen marinum majus & minus* Clus. *pan.*, Tab. = *Statice Armeria* L.
- ¹⁵²) *Stellaria graminea* L. = *Caryophyllus arvensis glaber, flore minore* Bauh. f. c. 210. *Gramen floridum minus* Thal., Tab. *Gramen leucanthemum alterum* Ger.

<i>Gramen Parnassi floridum</i> ¹⁵³).	Parnassia palustris.
<i>Hedera terrestris</i> ¹⁵⁴).	Glechoma hederacea.
<i>Hepatica nobilis</i> ¹⁵⁵)	Anemone Hepatica.
<i>Hepaticus flos albus</i> ¹⁵⁶)	Parnassia palustris.
<i>Herba Paris quadrifolia, seu Uva ursi</i> ¹⁵⁷).	Paris quadrifolia.
<i>Herba trientalis flore albo</i> ¹⁵⁸)	Trientalis europæa.
<i>Herniaria</i> ¹⁵⁹).	Herniaria glabra.
<i>Hieracium facie Dentis Leonini</i> ¹⁶⁰).	Hypochæris radicata?

¹⁵³) *Gramen Parnassi* Matth., Lugd., Cast., Tab. majus Ger. = *Lilium convallium minus* Bauh. l. c. 304 = *Convallaria bifolia* L. *Gramen Parnassi albo simplici flore* Bauh. l. c. 309 (*Gramen Parnassi* Dod., Lob., Eyst. *Gr. P. hederaceum recentiorum* Ad., Lob. (= *Parnassia palustris* L., cfr. 156.

¹⁵⁴) *Hedera terrestris vulgaris* Bauh. l. c. 306. (*Hedera terrestris* Brunf., Matth., Dod., Lugd., Thal., Tab., Ger.) = *Glechoma hederacea* L.

¹⁵⁵) *Anemone Hepatica* L. = *Trifolium hepaticum flore simplici* Bauh. l. c. 330. (*Hepatica* Brunf., Dod., Ges., Tab. *Hepaticum trifolium* Ad., Lob., Cam., Ger. *Hepatica terrestris* Ges. *Hepatica trifolia* Clus.).

¹⁵⁶) Hvilken plante hermed menes, kan ei med bestemthed siges. Man kunde tænke paa *Parnassia palustris* („leverurt“, cfr. n. 153, *Hepatica alba* Cord., Sim. Paull. *Fl. D. Gramen hederaceum, Flos hepaticus* Tab.) eller *Asperula odorata* L. = *Hepatica stellata* Tab. (*Asperula, sive Rubeola montana odora* Bauh. l. c. 334), alm. benævnt *Matrisylvæ* hos de gamle, cfr. ovenfor n. 40.

¹⁵⁷) *Paris quadrifolia* = *Herba paris* Matth., Ang., Dod., Cast., Lugd., Thal., Ger., Eyst. *Paris herba* Lon., Cam. (= *Solanum quadrifolium bacciferum* Bauh. l. c. 167).

Uva ursi bruges ellers som navn paa *Arbutus uva ursi* L. (cfr. n. 217).

Navnet maa vel skrive sig derfra, at de sorte bær er bleven kaldte „biørnebær“, der dog ellers anvendes som navn paa *rubus*arter med sorte bær (*Rubus cæsius & fruticosus* L., cfr. Gunn. *Fl. Norv.* 375 & 376). Paa Orlandet og ellers i det trondhjemske anvendes dog ogsaa navnet „biørnebær“ om *Paris quadrifolia* (cfr. Gunn. l. c. n. 129).

¹⁵⁸) *Herba trientalis* Cord. (= *Pyrola alsines flore Europæa* Bauh. l. c. 191) = *Trientalis europæa* L.

¹⁵⁹) *Herniaria* Ges., Dod., Lugd., Thal., Cam., Tab., Ger. (= *Polygonum minus, seu Millegrana major* Bauh. l. c. 281) = *Herniaria glabra* L.

¹⁶⁰) Hermed kan maaske menes *Hypochæris radicata* L., der skal findes paa Ramus's fødested, Akerøen ved Molde (cfr. Bl. Norg. fl. 614), og ellers alm. paa vestlandet. Denne benævnes hos Bauh. (l. c. 127) *Hieracium dentis*

<i>Hieracium hirsutum flore luteo</i> ¹⁶¹).	<i>Hieracium alpinum</i> ?
<i>Hieracium laciniatum foliis Erucæ flore luteo</i> ^{162a}).	<i>Hieracium murorum</i> (forma).
<i>Hieracium minus facie Pilosellæ</i> ¹⁶³).	<i>Hieracium Auricula</i> .
<i>Hieracium ramosum luteum foliis longioribus</i> ^{162b})	<i>Hieracium umbellatum</i> L.?
<i>Hieracium spinosum seu asperum foliis cardui</i> ¹⁶⁴).	<i>Carlina vulgaris</i> ? (<i>Sonchus asper</i>).
<i>Hieracium Alpinum foliis Cynoglossæ, flore fusco & albo compresso</i> ¹⁶⁵).	<i>Serratula alpina</i> .
<i>Hieracium luteum latifolium majus Lactescens</i> . Dille ¹⁶⁶).	<i>Sonchus arvensis</i> .
<i>Hyoschyamus albus & niger</i> . Bulme-urt ¹⁶⁷).	<i>Hyoschyamus niger</i> .
<i>Hypericum vulgare</i> ¹⁶⁸)	<i>Hypericum quadrangulum & perforatum</i> .

leonis folio obtuso majus. Maaske menes dog hermed blot *Hypochaeris maculata* L. (= *Hieracium alpinum latifolium hirsute incanum flore magno* Bauh. l. c. 128) eller *Leontodon autumnale* L. (= *Hieracium Chondrilla folio glabro, radice succisa, majus & minus* Bauh. l. c. 127).

¹⁶¹) Hermed menes maaske en form af *Hieracium alpinum* L. (= *Hieracium alpinum pumilum, folio lanuginoso* Bauh. l. c.).

¹⁶²) Hvilke *Hieracier* hermed menes, er uvist, maaske former af *H. murorum* L. (cfr. Bauh. l. c. 129: *H. murorum folio pilosissimo & laciniatum minus pilosum*) eller b) = *H. umbellatum* L. (*H. fruticosum angustifolium majus* Bauh. l. c.).

¹⁶³) Hermed menes rimeligvis *H. Auricula* L. (= *Pilosella major erecta altera & major repens minus hirsuta* Bauh. l. c. 262).

¹⁶⁴) *Carlina vulgaris* L. = *Unicus sylvestris spinosior* Bauh. l. c. 378. *Carduus vulgaris* Matth., Lugd.

¹⁶⁵) Cfr. *Cirsium humile montanum, cynoglossi folio, polyanthemum* Moris., Dill. = *Serratula alpina* L. var. (= *Carduus mollis* Bauh. pin. 377).

¹⁶⁶) „Dill“ er det alm. navn paa *Sonchus arcensis* L. = *Hieracium majus folio Sonchi, vel Hieracium Sonchites* Bauh. l. c. 126.

¹⁶⁷) *Hyoschiamus vulgaris vel niger* Bauh. l. c. 169. (*H. niger* Dod., Lon., Ad., Lob., Cast., Ger.).

¹⁶⁸) Vor almindeligste art er *H. quadrangulum* L. = *Hypericum vulgare minor species, caule quadrangulo, foliis non perforatis* Bauh., medens hovedformen af *H. vulgare* Bauh. (l. c. 279) er = *H. perforatum* L.

<i>Hypericum minus ramosum</i> ¹⁶⁹).	<i>Hypericum pulchrum?</i>
<i>Jacea nigra laciniata & non laciniata flore purpureo</i> ¹⁷⁰).	<i>Centaurea nigra & Jacea.</i>
<i>Impatiens, seu Noli me tangere</i> ¹⁷¹).	<i>Impatiens noli me tangere</i>
<i>Iris palustris flore cæruleo</i> ¹⁷²).	<i>Iris Germanica.</i>
<i>Iris palustris flore luteo</i> ¹⁷³).	<i>Iris Pseudacorus.</i>
<i>Juncus floridus</i> ¹⁷⁴).	<i>Scheuchzeria palustris.</i>
<i>Juncus varii generis.</i>	<i>Juncus.</i>
<i>Iuniperus, Brisk, Enebærtræ. Bruse</i> ¹⁷⁵).	<i>Iuniperus communis.</i>
<i>Lagopus</i> ¹⁷⁶).	<i>Trifolium arvense.</i>
<i>Lapathum acetosum seu Oxylapathum. Heimool. Syre</i> ¹⁷⁷).	<i>Rumex domesticus Hartm.</i>
<i>Lapathum aquaticum minus</i> ¹⁷⁸).	<i>Rumex aquaticus (R. Hippolapathum Fr.)?</i>

¹⁶⁹) Hermed menes maaske *Hypericum pulchrum* (= *H. minus erectum* Bauh. l. c. 279), eller kanske blot *H. quadrangulum* L., cfr. *minor species* under foreg. n.

¹⁷⁰) *Centaurea nigra* L. = *Jacea nigra laciniata* Bauh. l. c. 271.
Centaurea Jacea L. = *Jacea nigra pratensis latifolia (& angustifolia)* Bauh. l. c. 271 (sub: *Jacea non laciniata*).

¹⁷¹) *Balsamine lutea seu Noli me tangere* Bauh. l. c. 306. (*Noti me tangere* Ges., Cam., Tab., Eyst.) *Impatiens herba* Dod.

¹⁷²) *Iris vulgaris germanica s. sylvestris* Bauh. l. c. 30 = *I. germanica* L. er ei vildtvoxende i Norge.

¹⁷³) *Acorus adulterinus* Bauh. pin. 34 = *Iris lutea* Dod., Cord. *I. palustris lutea* Tab., Ger. = *Iris Pseudacorus* L.

¹⁷⁴) *Juncus floridus major* Bauh. l. c. 12. *J. floridus* Matth., Cast., Lugd. = *Butomus umbellatus* L., hvis forekomst paa norsk grund (i sydøstlige grænseprovinser) er uvis.

Juncus floridus minor Bauh. l. c. = *Scheuchzeria palustris* L.

¹⁷⁶) *Juniperus* Brunf., Matth., Dod., Lon., Lob. *J. vulgaris fruticosa* Bauh. l. c. 488.

¹⁷⁶) *Lagopus* se nedenfor n. 343.

¹⁷⁷) Heimool er det sædvanlige navn paa *Rumex domesticus* Hartm. (& *crispus* L.). Den første benævnes hos Bauhin (l. c. 115) *Lapathum folio acuto plano* (*Lapathum acutum* Trag., Lob., Dod. *Oxylapathum*. Fuchs, Dod., Matth., Cast.). Den anden: *Lapathum folio acuto crispo* (L. *acutum crispum* Tab.), cfr. Gunn. *Fl. Norv.* 35.

¹⁷⁸) *Lapathum aquaticum folio cubitali* Bauh. l. c. 116 (*Hippolapathum* Dod., Matth.) = *Rumex aquaticus* L. = *R. Hippolapathum* Fr.

<i>Lappa personata</i> seu <i>Bardana</i> . Burre ¹⁷⁹).	Arctium Lappa (Lappa ma- jor Wahlb., minor D C.).
<i>Laureola folio deciduo</i> Joh. Bauh. <i>baccis atrovirentibus</i> , Germ. Kellerhals ¹⁸⁰).	Daphne Mezereum.
<i>Lens palustris</i> ¹⁸¹).	Lemna minor.
<i>Lilium convallium</i> , bær her rode Bær om Høsten ¹⁸²).	Convallaria majalis.
<i>Lilium convallium minus</i> seu <i>Ophrys</i> , seu <i>bifolium</i> ¹⁸³).	Convallaria bifolia.
<i>Linaria flore luteo</i> ¹⁸⁴).	Linaria vulgaris.
<i>Lithospermum</i> ¹⁸⁵).	Lithospermum officinale.
<i>Lolium</i> , seu <i>Nigellastrum</i> ¹⁸⁶).	Agrostemma Githago.
<i>Lolium caput tentans</i> . Norv. Svimling. <i>Nidros</i> . Skiak ¹⁸⁷).	Lolium temulentum.
<i>Lunaria vulgaris & racemosa</i> ¹⁸⁸)	Osmunda Lunaria (formæ).

Lapathum aquaticum minus Bauh. l. c. (*Hydrolapathum sativum* Lob., Lugd., Tab.) er maaske = *R. Hydrolapathum* L., der ialfald er meget sjelden, saafremt den er vildtvoxende i Norge (cfr. Bl. Norg. fl. 509 & Chr.a Vidsk. Selsk. Fhfr. no. 7. 1886 pag. 14.).

¹⁷⁹) *Lappa major*, *Arctium Diosc.* Bauh. l. c. 198. *Personata* Lon., Ad., Lob. *Bardana sive Lappa* Dod.

¹⁸⁰) *Laureola folio deciduo flore purpureo, officinis Laureola femina* Bauh. l. c. 462 (*Chamelæa* Matth., Dod.).

¹⁸¹) *Lens palustris* Matth., Dod., Cam. (*Lenticula palustris vulgaris* Bauh. l. c. 362.).

¹⁸²) *Lilium convallium album* Bauh. l. c. 304. *Lilium convallium* Trag., Matth., Cam., Tab., Ger., Clus. etc.

¹⁸³) *Lilium convallium minus* Bauh. l. c. 304 (*Bifolium primum* Lon.), cfr. n. 53.

¹⁸⁴) *Linaria vulgaris lutea flore majore* Bauh. l. c. 212.

¹⁸⁵) *Lithospermum majus erectum* Bauh. pin. 258 (*Lithospermum* Brunf., Fuchs, Lon. *Lithospermum minus* Matthiol. *Milium solis sativum* Trag.). *Lithospermum arvense* L. benævnes hos Bauhin l. c. *Lith. arvense radice rubra*.

¹⁸⁶) *Lolium* Fuchs. *Lolium quibusdam, flore parvæ rosæ* Cord.; *Nigellastrum* Dod. *Lychnis segetum major* Bauh. l. c. 204.

¹⁸⁷) *Gramen loliaceum spica longiore* Bauh. l. c. 9. De norske navne anføres ogsaa hos Gunn. *Fl. Norv.* n. 163. (*Lolium* Matth., Dod., Tab. etc.).

¹⁸⁸) Hermed forstaaes former af *Osmunda Lunaria* L. (*Lunaria racemosa*

<i>Lupulus sylvestris</i> , vild Homle ¹⁸⁹).	Humulus Lupulus.
<i>Lychnis latifolia</i> , foliis glabris, flore purpureo ¹⁹⁰).	Silene Armeria. v. Lychnis Flos cuculi.
<i>Lychnis latifolia foliis hirsutis flore albo & purpureo seu Ocymastrum</i> ¹⁹¹).	Lychnis dioica.
<i>Lychnis viscosa flore purpureo</i> . Kiurugras ¹⁹²).	Lychnis Viscaria.
<i>Lychnis segetum flore albo, seu papaver spumeum</i> ¹⁹³).	Cucubalus Behen.
<i>Lychnis parva saxatilis flore candido</i> ¹⁹⁴).	Silene rupestris.
<i>Lychnis omnium minima flore albo siliquis ad terram recurvis</i> . Joh. Bauh. <i>Caryophyllus arvensis umbelliferus</i> ¹⁹⁵).	Stellaria graminea?

minor vel vulgaris, *L. racemosa ramosa major*, *L. minor rutaceo folio* Bauh. l. c. 355).

Herunder indbefattes rimeligvis ogsaa *Botrychium rutaceum* Sw. (*Lunaria racemosa multifido folio* Fl. D. tab. 18 fig. 2), der findes paa Ringerike.

- ¹⁸⁹) *Lupulus mas & femina* Bauh. l. c. 298 (*Lupus salictarius*, Fuchs, Dod., Lob.).
- ¹⁹⁰) Hermed identificerer Gunnerus saavel *Silene Armeria* (Fl. Norv. 182) som *Lychnis Flos cuculli* L. (Fl. Norv. 124). Den første benævnes hos Bauhin l. c. 602: *Lychnis viscosa purpurea latifolia levis*, den anden l. c. 210: *Lychnis pratensis flore laciniato simplici s. Flos cuculli*. Paa grund af den sidste almindelige forekomst, synes den ei at kunne mangle i fortegnelsen, den første er derimod sjelden og tilfældig i den sydvestlige del af landet.
- ¹⁹¹) *Lychnis sylvestris alba simplex* & *L. sylvestris sive aquatica purpurea simplex* Bauh. l. c. 204.
Ocymastrum seu Ocymoides Matth., Tab.;
Ocymastrum rubrum Tab.
- ¹⁹²) *Lychnis sylvestris viscosa rubra angustifolia* Bauh. l. c. 205. *Lychnis sylv. purpurea* Tab. *L. viscosa syl. flore incarnato* Eyst.
- ¹⁹³) *Lychnis sylvestris, quæ Behen album vulgo*. Bauh. l. c. 205. *Papaver spumeum (propter asperginem sputo similem)* Ad., Lob. (*cui & Ocymastrum alterum*) Cam.
- ¹⁹⁴) *Alsine alpina glabra* Bauh. l. c. 251. & *Caryophyllus holosteus alpinus gramineus* Bauh. l. c. 210.
- ¹⁹⁵) *Caryophyllus arvensis glaber flore minore* Bauh. l. c. 210 (*Gramen floridum minus* Tab.) = *Stellaria graminea*. L.

<i>Lychnis caule tenuissimo geniculato flore albo, seu Gramen Parnassii floridum</i> ¹⁹⁶⁾	Parnassia palustris?
<i>Lysimachia lutea spicata vera</i> Offic. ¹⁹⁷⁾	Lysimachia officinalis.
<i>Lysimachia palustris, lutea, salicaria</i> ¹⁹⁸⁾	Lysimachia thyrsoflora.
<i>Lysimachia longifolia siliquosa, purpurea spicata speciosa</i> ¹⁹⁹⁾	Epilobium angustifolium.
<i>Lysimachia siliquosa foliis brevioribus, sed latioribus flore purpureo</i> ²⁰⁰⁾	Epilobium montanum (latifolium Gunn. <i>Fl. Norv.</i> 1066).
<i>Lysimachia galericulata flore caeruleo</i> ²⁰¹⁾	Scutellaria galericulata.
<i>Malva</i> ²⁰²⁾	Malvæ species.
<i>Malus sylvestris</i> Vild Æbeltræ, Norv. Apald. Skov-Æbel ²⁰³⁾	Pyrus Malus.
<i>Marrubium nigrum, foliis profunde incisissimis</i> ²⁰⁴⁾	Ballota nigra (Leonurus Cardiaca).

¹⁹⁶⁾ se n. 153.

¹⁹⁷⁾ *Lysimachia lutea major* Bauh. l. c. 245. *L. lutea* Trag., Fuchs, Tab. etc. *L. vera* Cord.

¹⁹⁸⁾ *Lysimachia bifolia, flore globoso luteo* Bauh. l. c. 242. *L. lutea* Clus.

¹⁹⁹⁾ *Lysimachia Chamenerion dicta angustifolia* Bauh. l. c. 245. (*Lysimachia siliquosa alia* Clus.) & *L. Ch. d. latifolia* Bauh. l. c. (= *Lysimachia omnium maxima* Ges.) [*Lythrum Salicaria* L. benævnes Bauh. l. c. 246: *Lysimachia spicata purpurea*].

²⁰⁰⁾ *Lysimachia siliquosa glabra major* Bauh. l. c. 245. Cfr. Gunn. *Fl. Norv.* n. 56.

²⁰¹⁾ *Lysimachia caerulea galericulata, vel Gratiola caerulea* Bauh. l. c. 246. (*L. galericulata* Lob., Clus.).

²⁰²⁾ Hermed menes rimeligvis *Malva rotundifolia* L. *Sp. pl.* 969. (*Malva sylvestris, folio rotundo* Bauh. l. c. 314. *Malva* Brunf., Matth., Cast.).

²⁰³⁾ *Malus sylvestris* Bauh. l. 433.

²⁰⁴⁾ *Marrubium nigrum fatidum* Bauh. 230. (*Ballote* Fuchs, Matth.) = *Ballota nigra* L. (Chr. a. m. sj.). Man kunde ogsaa tenke paa *Nepeta Cataria* L. (= *Mentha Cataria vulgaris & major* Bauh. l. c. 228, der findes søndenfelds ved beboede steder, men sjelden, saaledes paa Hønefos, eller paa *Leonurus Cardiaca* L. (= *Marrubium Cardiaca dictum* Bauh. l. c. 230; *Cardiaca* Matth., Dod., Lob., Tab.), voxende paa de samme lokaliteter som de forrige, saaledes ogsaa paa Ringerike. Paa den sidste passer ogsaa bedst udtrykket: *foliis profunde incisissimis*.

<i>Mentha arvensis hirsuta</i> , seu	<i>Mentha arvensis</i> .
<i>Menthastrum</i> , vild Mynte ²⁰⁵).	
<i>Millefolium</i> , seu <i>Achillea</i> . Røl-	<i>Achillea Millefolium</i> .
liker ²⁰⁶).	
<i>Millefolium aquaticum</i> ²⁰⁷)	<i>Ranunculus aquatilis</i> . (v.
	Myriophylli species).
<i>Morsus Diaboli</i> , seu <i>Succisa foliis</i>	) Scabiosa <i>Succisa</i> .
<i>globris</i> . Norv. Skor. <i>Hac</i>	
<i>utuntur Norvegi ad tingendas</i>	) (<i>β hirsuta</i> Rchb.).
<i>viridi colore lanas, sed non</i>	
<i>reliqua</i> ²⁰⁸).	
<i>Morsus Diaboli seu Succisa foliis</i>	
<i>parum hirsutis</i> ²⁰⁹).	
<i>Muscus arboreus villosus</i> ²¹⁰ a).	<i>Lichen barbatus</i> (v. <i>plicatus</i>).

²⁰⁵) *Calamintha arvensis verticillata* Bauh. l. c. 229 (*C. arvensis* Tab *Menthastrum* Brunf. *Mentha arvensis verticillata* Moris.).

²⁰⁶) *Millefolium vulgare album* (*Millefolium sive Achillea* Dod.) & *Millefolium purpureum majus* (*M. majus* Matth.) Bauh. l. c. 140.

²⁰⁷) *Millefolium aquaticum* anvendes af de gamle botanikere som navn paa flere vandplanter med smalt finnedede eller traadformede blade, saaledes:

a) *Millefolium aquaticum lenticulatum* Bauh. l. c. 141 = *Utricularia vulgaris* L.

b) *Millefolium aquaticum seu Viola aquatica, caule nudo* (& *M. aqu. equisetifolium* c. n.) Bauh. l. c. 141 = *Hottonia palustris* L.

c) *Millefolium aquaticum umbellatum coriandri folio* Bauh. l. c. 216 = *Phellandrium aquaticum* L.

d) *Millefolium aquaticum, foliis abrotani, ranunculi flore & capitulo* Bauh. l. c. 141 = *Ranunculus aquatilis* L. (*forma*).

e) *Millefolium aquaticum pennatum spicatum* Bauh. l. c. 141 = *Myriophyllum spicatum* L. *M. aqu., flosculis ad foliorum nodos* Bauh. l. c. 141 = *Myriophyllum verticillatum* L.

Rimeligvis er hermed ment d eller en form af e, b og c findes ei i Norge.

²⁰⁸) *Succisa glabra* Bauh. l. c. 269. *Morsus diaboli* Brunf., Trag., Dod., Lob., Lon., Tab. (*Succisa* Matth., Fuchs).

²⁰⁹) *Succisa hirsuta, que a priore sola hirsutiae differt* Bauh. l. c. 269 (*Morsus diaboli hirsuta rarior* Ges.) = *Succisa pratensis β hirsuta* Rchb.

²¹⁰) a) Ved *Muscus arboreus* forstaaes en art *Lichen* L. Her tænkes vel nærmest paa *Muscus arboreus, Usnea officinarum* Bauh. l. c. 361 (*Muscus arboreus* Trag., Matth., Dod.) = *Lichen plicatus* L. eller *Muscus capillaceus longissimus* Bauh. l. c. 361 (*Muscus capillaceus cinerei coloris, e ramis Ilicis dependens* Clus.) = *Lichen barbatus* L. Se Sim. Paull l. c. 389.

<i>Muscus capitatus</i> b).	?
<i>Muscus corniculatus</i> c).	Lichen subulatus.
<i>Muscus floridus, hepaticus sive Lichen</i> d).	Marchantia polymorpha.
<i>Muscus floridus seu Polytrichum</i> e).	Polytrichum commune?
<i>Muscus sylvestris repens</i> f).	Lycopodii species.
<i>Muscus albus montanus</i> , hvide Mosse samles om Sommeren i Fieldene og legges tilsammen at føde Rhinsdyr om Vinteren. g).	Lichen rangiferinus.
<i>Muscus saxatilis latifolius</i> Alm. Næver h).	Marchantia polymorpha (v. Lichenis species).
<i>Myrica seu Myrtus Brabantica</i> Pors. <i>Pro Lupulo Pæuperibus adhibetur</i> ²¹¹).	Myrica Gale.
<i>Myrtillus seu Vitis Idæa caule angulari. Quibusdam Vaccinia nigra. Norv. Blaabær. Germ. Heidelbeern.</i> ²¹²).	Vaccinium Myrtillus.

b) Hvad hermed menes, er uvist.

c) *Muscus corniculatus* Tab., Bauh. *hist.* = *Lichen subulatus* L. (*Filix saxatilis corniculata* Bauh. l. c. 358 = *Acrostichum septentrionale* L. l. c. 1524).

d) Hermed menes rimeligvis *Marchantia polymorpha* eller en anden af levermoserne. Den nævnte art benævnes hos Bauh. l. c. 362 *Lichen petraeus latifolius*, s. *Hepatica fontana* og *Lichen* hos Matth., Fuchs, Dod.

e) Rimeligvis en art *Polytrichum*, maaske *P. commune* L. — cfr. dog n. 116 & 117.

f) Hermed menes maaske en art *Lycopodium*, der endog af Linné regnedes til *musci*: *Muscus terrestris clavatus* Bauh. l. c. 360 = *Lyc. clavatum* L. *Muscus terrestris repens* Pluk. = *Lyc. annotinum* L.

g) *Muscus coralloides sive cornutus montanus* Bauh. l. c. 361 (*Muscus corallinus* s. *Corallina montana* Tab.).

h) Ved *Muscus saxatilis* forstaaes maaske arter levermos (cfr. d.) eller lav.

²¹¹) *Rhus myrtifolia Belgica* Bauh. l. c. 414. *Myrtus Brabantica quibusdam* Ad., Lob. (*Chamaeleagnus* Dod.).

²¹²) *Myrtillus* Matth., Lon., Cast. *Vitis Idæa nigris acinis* Ges. *Vitis Idæa vulgaris baccis nigris* Clus. *V. I. nigra* Cam. *Vaccinia nigra* Dod., Ad., Lob., Ger. *Vitis Idæa foliis oblongis crenatis fructu nigricante* Bauh. l. c. 471.

- Myrtillus semper virens foliis atrovirentibus baccis cæruleis oblongis.* Skindtryter. *Aliis* Blokkebær.²¹³ | *Vaccinium uliginosum.*
- Myrtillus repens foliis rugosis, fructu atrovirenti.* Norv. Hestebær. *Aliis* Troldbær.²¹⁴ | *Arbutus alpina.*
- Myrtillus montana semper virens baccis rubris.* Tytebær. Syrup af Tytebær, og syltet Tytebær, samt Tytebær Vand, bruges til Leskelse i Hidsighed.²¹⁵ | *Vaccinium Vitis idæa.*
- Myrtillus repens palustris caule tenuissimo fili instar, foliis minoribus & brevioribus baccis rubris acidis. Baccæ per hyemen sub nive persistunt in sequentem annum & primo vere legi possunt.* Joh. Bauh. *Oxy-coccus.* Norv. Tranebær.²¹⁶ | *Vaccinium Oxycoccus.*
- Myrtillus semper virens baccis rubris sine succo, intus quasi farina repletis, foliis est pulchre virentibus & splendidibus.* Norv. Meelbær.²¹⁷ | *Arbutus uva ursi.*

²¹³) *Vitis Idæa foliis subrotundis exalbidis* Bauh. l. c. 470 = *Vaccinium uliginosum* L.

²¹⁴) *Vitis Idæa foliis oblongis albicantibus* Bauh. l. c. 470 (*Myrtillus grandis* Trag. *Vitis Idæa nigra major* Thal.); iflg. Holm = *Vaccinium uliginosum* L. Hvad de norske navne angaar, anfører Gunn. *Fl. Norv.* 178: *Norvegis tam in hac quam reliquis dioecibus* Hestebær; *Norlandis plerumque* Bjænbær; *in Ranen autem* Korbær: *australioribus* Rypebær, *vel & interdum* Troldbær. *Lappis* Karanas-morje (i. e. Ravnebær).

²¹⁵) *Vitis Idæa foliis subrotundis non crenatis baccis rubris* Bauh. *pin.* 470. *Vaccinia rubra* Dod., Ad., Lob.

²¹⁶) *Vitis Idæa palustris* Bauh. l. c. 471. *Vaccinia palustris* Dod., Lob. *Oxy-coccum* Cord., Clus., Cam., Eyst.

²¹⁷) *Uva ursi* Clus. *Radix idæa putata & Uva ursi* Bauh. *hist.* l. p. 525. (*Vitis Idæa foliis oblongis acuminatis, baccis rubris insipidis* Bauh. l. c. 470 iflg. Holm).

<i>Myrtillus multiflora, folio Rorismarini floribus purpureis e longis pediculis in summitatem surgentibus.</i> ²¹⁸).	Andromeda polifolia.
<i>Myrtillus semper virens foliis nitidissimis sine fructu inter omnes elegantissima. Joh Bauh. Anonymos fruticosa.</i> ²¹⁹).	Azalea procumbens.
<i>Myrtillus semper virens sine fructu foliis majoribus. Joh. Bauh. Chamæbucus.</i> ²²⁰).	Azalea lapponica (Gunn. Fl. Norv. 1075).
<i>Nasturtium agrarium, siliquis latis, seu Thlaspi scutatatum.</i> ²²¹).	Thlaspi arvense.
<i>Nasturtium aquaticum flore albo, seu Sisymbrium Cardamine.</i> ²²²)	Cardamine amara?
<i>Nasturtium minus scutatatum, seu Thlaspi acerrimum flore albo.</i> ²²³).	Lepidium sativum L.?

²¹⁸) *Polifolia* Buxb. *Erica humilis, rorismarini foliis, unedonis flore, capsula cistioides* Pluk. *Iosmarinum sylvestre minus* Cam. *Cistus ledon foliis salicis angustifoliae* Bauh. I. c. 468.

²¹⁹) *Chamæcistus serpillifolia floribus carneis* Bauh. I. c. 466. *Anonymus altera* Clus.

²²⁰) *Azalea lapponica* L. *Sp. pl.* 214 = *Ithododendron Lapponicum* Wahlenb.

²²¹) *Thlaspi arvense, siliquis latis* Bauh. I. c. 105. *Nasturtium 4.* Trag.

²²²) *Nasturtium supinum aquaticum* Bauh. I. c. 104. *Sisymbrium Cardamine* Fuchs, Lugd. = *Sisymbrium Nasturtium* L. (*Nasturtium officinale* Br.). Men da denne ei ellers vides at være funden i Norge, maa angivelsen rimeligvis bero paa en forveksling. *Nasturtium palustre* D C. (= *Sisymbrium amphibium* β L.) kan ei hermed menes paa grund af tillægget *flore albo*.

Cardamine amara L. benævnes hos Bauh. I. c. 104: *Nasturtium aquaticum majus & amarum (Sisymbrii alterius species secunda* Thal.) & *aqu. erectum fol. longiore* (iflg. Holm).

²²³) *Nasturtium aquaticum minus* Bauh. I. c. (*Sisymbrium aquaticum alterum vel minus* Cam.) = *Cardamine hirsuta* L. Hertil passer dog ei tillægget „*scutatatum*.“ Nogen art *Biscutella* findes ei i Norge (*Biscutella didyma* L. = *Thlaspi biscutatatum asperum hieracifolium majus* Bauh. I. c. 107. *Thlaspi chypeatum* Clus.). Paa grund af tillægget *flore albo* kan neppe menes *Lepidium ruderales* L., der benævnes: *Nasturtium sylvestre* *Osyridis folio* Bauh. I. c. 105, *Bursa pastoris minor* Brunf., *Thlaspi minus* Dod., Ger,

<i>Nasturtium pratense flore albo,</i> <i>seu Flos cuculi.</i> ²²⁴).	Cardamine pratensis.
<i>Nasturtium pumilum folio Bellidis flore albo,</i> <i>seu Paronychia major & minor.</i> ²²⁵).	Cardamine bellidifolia?
<i>Nigella.</i> ²²⁶).	<i>Nigella arvensis (cultta).</i> (<i>Agrostemma Githago</i>)?
<i>Numularia sylvestris repens flore albo.</i> <i>Norv. Norisle.</i> ²²⁷).	<i>Linnæa borealis.</i>
<i>Nymphaea alba, lutea;</i> ²²³).	<i>Nymphaea alba & lutea.</i>
<i>item alba flore unifolio.</i> ²²⁴).	<i>Calla palustris.</i>
<i>Ocismastrum flore albo, seu Lychinis latifolia.</i> ²²⁵).	} <i>Lychinis dioica.</i>
<i>Ocismastrum flore purpureo.</i> ²²⁶).	
<i>Ononis spinosa & non spinosa.</i> ²²⁷)	<i>Ononis procurrens Wallr.</i> & <i>hircina Jacq.</i>

Thlaspi minus tenuifolium Lon., *Nasturtium sylvestre* Thal., *Thlaspi minus Germanicum* Tab.). Maaske menes *Lepidium sativum* L. (forvildet).

- ²²⁴) *Nasturtium pratense, magno flore* Bauh. l. c. 104. *Flos cuculi* Dod (*Sisymbrium Cardamine* Dod., Lugd., cfr. n. 222).
- ²²⁵) *Nasturtium alpinum bellidis folio minus* Bauh. l. c. 105 (*Plantula Cardamines annula & Sinapi pumilum alpinum* Clus.) = *Cardamine bellidifolia* L. *Paronychia alsinefolia* Lob., Lugd., Cam. *Paronychia vulgaris* Dod. = *Bursa pastoris minor loculo oblongo* Bauh. l. c. 108. Se n. 61 og Sim. Paull. *Fl. Dan.* n. 91. *Paronychia altera* Dod. = *Saxifraga tridactylites* L. (*Sedum tridactylites tectorum* Bauh. l. c. 285).
- ²²⁶) Ingen art *Nigella* L. er vildtvoxende i Skandinavien. Man kunde tænke paa *Nigella* Brunf. = *Agrostemma Githago* L. Se iøvrigt n. 186.
- ²²²) *Linnæa borealis* benævnes *Campanula serpillifolia* Bauh. l. c. 93. *Serpillifolia* Buxb. *Numularia norvegica flore purpureo* hos Kylling i Th. Bartholins *Acta medica* 1675. Cfr. Pontopp. Norg. Hist. I. 193. Schübelers: *Viridarium Norvegicum* II. 65.
- ²²³) *Nymphaea alba major* Bauh. l. c. 193, Lugd., Cast., Eyst. (*Nymphaea alba* Brunf., Matth., Dod., Tab., Clus. etc.). *Nymphaea lutea major* Bauh. l. c. (*N. lutea* hos de øvrige).
- ²²⁴) *Calla palustris* L. benævnes hos Bauh. l. c. 195: *Dracunculus palustris, sive radice arundinacea* (*Dracunculus aquaticus* Matth., Dod. *Dr. palustris* Lon.).
- ²²⁵ & ²²⁶) Se n. 191.
- ²²⁷) *Anonis spinosa flore purpureo* Bauh. l. c. 389. (*Anonis sive Ononis* Matth., Lac., Tab.).
- Anonis spinis carens purpurea* Bauh. l. c. (*Anonis perpetuo laevis*

<i>Ophioglossum</i> , in <i>Ringerigia copiose</i> . ²²⁸).	<i>Ophioglossum vulgatum</i> .
<i>Orchis latifolia flore albo binis testiculis sive Biorchis</i> . ²²⁹).	<i>Orchis bifolia</i> .
<i>Orchis latifolia, uno testiculo, sive Monorchis</i> . ²³⁰).	<i>Ophrys monorchis?</i>
<i>Orchis tenuifolia minor flore albo</i> . ²³¹).	<i>Orchis maculata var.?</i>
<i>Origanum</i> , Tost, in <i>Ringerigia copiose</i> . ²³²).	<i>Origanum vulgare</i> .
<i>Oxyachanta</i> , Hagedorn, paa Næs paa Ringerige. ²³³).	<i>Cratægus Oxyacantha</i> .
<i>Papaver erraticum</i> . ²³⁴).	<i>Papaver Rhœas (v. dubium)</i>
<i>Pastinaca sylvestris latifolia</i> . Norv. Hjel. ²³⁵).	<i>Pastinaca sativa?</i>
<i>Pastinaca sylvestris tenuifolia, seu Daucus</i> . ²³⁶).	<i>Daucus Carota</i> .

Ges. *Anonis non spinosa* Clus. *A. purpuracea* Tab., Ger. *Anonis sive Ononis sine spinis* Cam.). Cfr. n. 29.

²²⁸) *Ophioglossum vulgatum* Bauh. l. c. 34. *Ophioglossum* Trag., Matth., Fuchs, Dod., Tab. etc.

Endnu paa Ringerike, f. ex. ved Stensfjorden nedenfor Sten.

²²⁹) *Orchis bifolia altera* Bauh. l. c. 82. (*Orchis latifolia* Clus. *Orchis bifolia* Tab.). Se n. 53.

²³⁰) *Orchis odorata moschata, sive Monorchis* Bauh. l. c. 84. (*Orchis pusilla pallida odorata* Clus.) = *Ophrys Monorchis* L.

²³¹) Hermed menes maaske en hvidblomstret, smalladet form af *Orchis maculata* L., eller *O. conopsea* L. med hvide blomster.

²³²) *Origanum sylvestre* Bauh. l. c. 223. *Origanum vulgare* Trag., Matth., Lon., Eyst.

²³³) *Mespilus apii folio sylvestris, spinosa sive Oxyacantha* Bauh. l. c. 454, *Oxyacantha* Matth., Ad. Lob., Tab., etc. Egentlig vildtvoksende er kun *Cratagus monogyna* Jacq., medens *Cr. oxyacantha* L. Sp. 685. kun er forvildet.

²³⁴) *Papaver erraticum majus (& minus)* Bauh. l. c. 170 (*Papaver erraticum* Matth., Dod., Tab., Lon., etc. *Papaver Rhœas* Lob.) = *P. Rhœas* L. (*P. dubium* L. = *P. erraticum capite longissimo* gtabro Tourn.).

²³⁵) *Pastinaca sativa latifolia (& sylvestris latifolia)* Bauh. l. c. 155. (*Pastinaca* fra Røros i Gunn. hb. skal ifølge Bl. N. fl. 876 være *Heracleum Sphondylium* L.).

²³⁶) *Pastinaca tenuifolia sylv. Dioscoridis, vel Daucus Officinarium* Bauh. l.

<i>Pedicularis seu Staphis agria</i> . ²³⁷	<i>Pedicularis palustris</i> .
<i>Pentaphyllum petræum foliis inferius lanugine albicantibus. Flore luteo</i> . ²³⁸	<i>Potentilla argentea</i> .
<i>Pentaphyllum repens flore luteo</i> . ²³⁹	<i>Potentilla verna</i> .
<i>Pentaphyllum palustre flore rubicundo. Quibusdam Heptaphyllum</i> . ²⁴⁰	<i>Comarum palustre</i> .
<i>Periclymenum parvum, Prutenicum Clusii. Norv. Skrubbebær</i> . ²⁴¹	<i>Cornus suecica</i> .
<i>Persicaria maculosa & non maculosa. Loppegras</i> . ²⁴²	<i>Polygonum lapathifolium & Persicaria</i> .
<i>Persicaria aquatica, seu Hydropiper</i> . ²⁴³	<i>Polygonum Hydropiper</i> .
<i>Pilosella seu auricula muris repens. Muusøre</i> . ²⁴⁴	<i>Hieracium Pilosella</i> .

c. 161. (*Pastinaca erratica* Tab. *P. sylvestris* Matth., Lon. *P. sylv. tenuifolia* Dod., Ger. *Daucus vulgaris* Clus.).

²³⁷) Hermed menes rimeligvis *Pedicularis palustris* L. *Pedicularis pratensis purpurea* Bauh. l. c. 162 (*Pedicularis* Lob., Tab.) skal efter L. *Sp. pl.* være = *P. silvatica*.

Staphis agria (Dioscoridis) Trag., Matth., Fuchs, Lob., Dod., etc. = *Pedicularis* L. (cfr. Bauh. l. c. 324).

²³⁸) *Quinquefolium folio argenteo* Bauh. l. c. 325 (*Pentaphyllum album* Matth. *Quinquefolium petræum majus* Tab.).

²³⁹) *Quinquefolium minus repens luteum* Bauh. l. c. 325 = *Potentilla verna* L. (= *P. maculata* Pourr. & *verna* Fr.).

²⁴⁰) *Quinquefolium palustre rubrum* Bauh. l. c. 326 (*Pentaphyllum rubrum* Dod., Lob., Thal.). *Foliis quinque, sex variat, unde quibusdam heptaphyllum dicitur* Bauh. l. c.

²⁴¹) *Periclymenum humile* Bauh. l. c. 302 = *Periclymenum* & *Chamæpericlymenum Prutenicum* Clus. (*Pericl. humile Norvegicum* Bauh. l. c.).

²⁴²) *Persicaria mitis maculosa & non maculosa* Bauh. l. c. 101. (*Pulicaria femina* Brunf.), cfr. Gunn. *Fl. Norv.* 601.

²⁴³) *Persicaria urens seu Hydropiper* Bauh. l. c. 101.

²⁴⁴) Cfr. n. 49.

<i>Pimpinella saxifraga rotundifolia</i> . ²⁴⁵ .)	} Pimpinella Saxifraga & var. dissectifolia Wallr.
<i>Pimpinella saxifraga foliis profunde incisis</i> .)	
<i>Pinguicula Clusii</i> . Norv. Tettegras, saa kaldet, fordi det bruges til at gjøre tæt og tyk Melk. ²⁴⁶ .)	<i>Pinguicula vulgaris</i> .
<i>Pinus</i> . Gran. Germ. weise Thannen. ²⁴⁷ .)	<i>Pinus Abies</i> .
<i>Plantago major septinervia caule spicato</i> . ²⁴⁸)	<i>Plantago major</i> .
<i>Plantago major hirsuta caule capitato</i> . ²⁴⁹ .)	<i>Plantago media</i> .
<i>Plantago latifolia minor</i> . ²⁵⁰ .)	<i>Plantago major</i> (forma).
<i>Plantago longifolia seu lanceolata</i> . ²⁵¹ .)	<i>Plantago lanceolata</i> .
<i>Plantago hirsuta quinquenervia</i> . ²⁵¹ .)	<i>Plantago lanceolata</i> .
<i>Plantago aquatica</i> . ²⁵² .)	<i>Alisma Plantago</i> .
<i>Polium montanum</i> . ²⁵³ .)	<i>Teucrium Polium</i> v. <i>supinum</i> (<i>T. Scorodonia</i>)?

²⁴⁵) *Pimpinella saxifraga minor* Bauh. l. c. 160.

²⁴⁶) *Pinguicula Clus. hist.* l. p. 311 (*Sanicula montana, flore calcari donato* Bauh. *pin.* 243).

²⁴⁷) Cfr. *ib.* l.

²⁴⁸) *Plantago latifolia sinuata* Bauh. l. c. (*Plantago major* Matth., Fuchs, Dod.).

²⁴⁹) *Plantago latifolia incana* Bauh. l. c. *P. major hirsuta* J. Bauh.

²⁵⁰) *Plantago latifolia glabra minor* Bauh. l. c. = *Plantago major* β L. *Sp. pl.* 163.

²⁵¹) *Plantago angustifolia major* Bauh. l. c. 189. (*Plantago lanceolata* Trag., Ang., Tab. *Pl. longa* Matth., Lugd. *Pl. quinqueneruia* Ad., Lob., Ger.).

²⁵²) *Plantago aquatica latifolia* Bauh. l. c. 190. (*Pl. aquatica* Cam., Trag., Matth., Fuchs etc.).

²⁵³) *Polium montanum* Bauh. *pin.* 220 omfatter arter af slægten *Teucrium* L. (*Teucrium Polium* L. = *Polium montanum luteum* & *album* & *supinum alterum*. *Teucrium supinum* L. = *Polium montanum repens*). Disse er ei vildtvoxende i Norge. *Scordium alterum* s. *Salvia sylvestris* Bauh. l. c. 247. = *T. Scorodonia* L. findes i det sydvestlige Norge.

<i>Polygala flore cæruleo</i> . ²⁵⁴).	<i>Polygala vulgaris</i> .
<i>Polygonatum latifolium seu Sigillum Salomonis</i> . ²⁵⁵).	<i>Convallaria Polygonatum</i> (& multiflora).
<i>Polygonatum angustifolium</i> . ²⁵⁶).	<i>Convallaria verticillata</i> .
<i>Polygonum seu Centum nodia</i> . ²⁵⁷).	<i>Polygonum aviculare</i> .
<i>Populus tremula</i> . Asp. ²⁵⁸).	<i>Populus tremula</i> .
<i>Potamo-geiton</i> . ²⁵⁹).	<i>Potamogetonis species</i> .
<i>Primula veris flore ampliore luteo</i> . Norv. Kusimmer. ²⁶⁰).	<i>Primula veris</i> γ <i>acaulis</i> & β <i>elatior</i> .
<i>Primula veris, seu Herba Paralysis: Himmelnøgle</i> . ²⁶¹).	<i>Primula veris</i> α <i>officinalis</i> .
<i>Prunella</i> . ²⁶²).	<i>Prunella vulgaris</i> .
<i>Pulmonaria</i> . ²⁶³).	<i>Pulmonaria officinalis</i> ?

²⁵⁴) *Polygala major & vulgaris* Bauh. l. c. 215.

²⁵⁵) *Polygonatum latifolium flore majore odoro* Bauh. l. c. 303. (*Polygonatum latifolium minus* Tab.) = *Convallaria Polygonatum* L. (*C. multiflora* L. = *Polygonatum latifolium maximum* & *P. latifolium vulgare* (*Sigillum Salomonis* Brunf., Ges., J. Bauh.) Bauh. l. c. 303.

²⁵⁶) *Polygonatum angustifolium non ramosum* Bauh. l. c. 303. (*Polygonatum angustifolium* Fuchs, Dod., Eyst.) & *P. a. ramosum* Bauh. l. c. 304. (*Polyg. angustif.* 2. Tab. *P. angustif.* Ger.). *Sigillum Salomonis*, cfr. Bauh. l. c. 303. *Polygonatum: vulgo Sigillum Salomonis, haud dubie a vestigiis pluribus, radici sigilli instar impressis*.

²⁵⁷) *Polygonum latifolium* Bauh. l. c. 281. (*Polygonum majus* Lon., Tab. *Polygonum mas* Matth., Fuchs, Dod.). *Centumnodia* Brunf.

²⁵⁸) *Populus tremula* Bauh. l. c. 429. (*P. nigra* Trag., Lon.).

²⁵⁹) Cfr. Bauh. l. c. 193. (*Potamogeton natans* L. = *P. rotundifolium* Bauh. l. c.).

²⁶⁰) *Primula veris* γ *acaulis* L. = *Verbasculum sylvæarum majus singulari flore* Bauh. l. c. 241. (*Herba Paralysis* Cæs. *Primula veris pallido flore humilis* Clus.), vestlandsplante. *Primula veris* β *elatior* L. = *Verbasculum pratense vel sylvaticum inodorum* Bauh. l. c. (*Herba Paralysis alba* Brunf., Trag. *Primula veris pallido flore humilis* Clus.). M. sj. som virkelig vildtvøxende i Norge (ved Trondhjem).

²⁶¹) *Primula veris* α *officinalis* L. = *Verbasculum pratense odoratum* Bauh. l. c. 241. (*Herba Paralysis vulgaris* Trag. *Primula veris* Matth., Lugd., Tab.).

²⁶²) *Prunella vulgaris* L. = *Brunella major folio non dissecto* Bauh. l. c. 260. (*Prunella vulgaris* & 6. Trag. *Prunella* Fuchs, Ang., Cam., Tab., Ger.).

²⁶³) Hverken *Pulmonaria off. ell. angustif.* L. er i den senere tid angivne som vildtvøxende i Norge. (Gunnerus nævner *P. officinalis* (= *Symphytum maculosum, sive Pulmonaria latifolia* Bauh. l. c. 259) og anfører *Fl*

<i>Pyrola Spicata, florida.</i> ²⁶⁴).	Pyrola rotundifolia.
<i>Pyrola minor, uniflora.</i> ²⁶⁵).	Pyrola uniflora.
<i>Quercus</i> , Egetræ, findes mest i Nidenæs Lehn. ²⁶⁶).	<i>Quercus Robur</i> β <i>Fl. Svec.</i> = <i>Qu. sessiliflora</i> Sm.
<i>Quinquefolium</i> , vide <i>Pentaphyllum</i> .	
<i>Radix rosea</i> , in <i>Romerigia nubi inventa.</i> ²⁶⁷).	<i>Sedum Rhodiola</i> .
<i>Ranunculus vulgatissimus luteus.</i> ²⁶⁸).	<i>Ranunculus acris</i> & <i>repens</i> .
<i>Ranunculus dulcis, edulis flore luteo.</i> Kraakfoed. ²⁶⁹).	<i>Ranunculus Ficaria</i> (= <i>Chelidonium minus</i> ovfr.) — cfr. Gunn. <i>Fl. Norv.</i> 433: Kraakefot.
<i>Ranunculus flore luteo globoso, seu Flos Trollius.</i> ²⁷⁰).	<i>Trollius europæus</i> .
<i>Ranunculus palustris, seu Flammula major & minor.</i> ²⁷¹).	<i>Ranunculus Flammula</i> & <i>reptans.</i> (v. <i>Lingua</i> & <i>Flammula</i>).

Norv. n. 65: „*Habitat in Norvegia australi* Ramus“ og l. c. n. 1115: „*Pulmonaria angustifolia: Habitat rarius inter Pulmoria officinales in Norv. australi. A me etiam in horto Bergensi a. 1764 tempore veno florens observata*“. *Pulmonaria maritima* L. anferes ei hos Bauh. (= *Echium marinum* Raj. *Cynoglossum maritimum procumbens* Dill.).

²⁶⁴) *Pyrola rotundifolia major* Bauh. l. c. 191. (*Pyrola* Brunf., Matth., Dod. *P. vulgatio* Clus.).

²⁶⁵) *Pyrola rotundifolia minor* Bauh. l. c. (*Pyrola minima* Clus.).

²⁶⁶) *Quercus cum longo pediculo* Bauh. l. c. 420. (*Quercus* Trag., Matth., Fuchs, Tab.). Siden Nedenæs nævnes, er det maaske kystegen (*Qu. sessiliflora* L.), der her menes. (*Qu. Robur* a L. *Fl. Svec.* = *Qu. pedunculata* Ehrh.).

²⁶⁷) *Rhodia radix* Bauh. l. c. 286. (Trag., Matth., Dod. *Rhodia sive rosea radix* Fuchs, Ad., Lob. *Rosea radix* Lon., Tab.).

²⁶⁸) *Ranunculus acris* L. = *R. pratensis erectus acris* Bauh. l. c. 178., Trag. (*R. luteus* Trag.). *Ranunculus repens* L. = *R. pratensis repens hirsutus* Bauh. l. c. 197.

²⁶⁹) = *Chelidonium minus*, cfr. n. 77.

²⁷⁰) *Ranunculus montanus Aconiti folio flore globoso* Bauh. l. c. 182. (*Trollius flos* Ges., Clus. *Ranunculus flore globoso* Dod., Lugd., Eyst.)

²⁷¹) *Ranunculus longifolius palustris major* Bauh. l. c. 188. (*Lingua Plinii* Lugd. *Ranunculus lanceolatus major* Tab., *flammeus major* Ger.) =

<i>Ranunculus apium risus</i> . ²⁷²).	<i>Ranunculus sceleratus</i> .
<i>Ranunculus vernus</i> , seu <i>Anemone flore albo</i> , Gedesimmer, Hvidveise. ²⁷³).	<i>Anemone nemorosa</i> .
<i>Ranunculus vernus</i> , seu <i>Anemone floribus exiguis ex viridi luteis</i> . ²⁷⁴).	<i>Ranunculus auricomus</i> .
<i>Ranunculus sylvestris albus foliis amplissimis</i> . ²⁷⁵).	<i>Ranunculus aconitifolius</i> .
<i>Ranunculus albus nemorosus foliis tenuissimis capite plumato</i> . ²⁷⁶).	<i>Anemone vernalis</i> .
<i>Ranunculus aquatilis flore albo</i> . ²⁷⁷).	<i>Ranunculus aquatilis</i> .
<i>Rapistrum agreste</i> , seu <i>Sinapi agreste luteum</i> , siliquis longis per internodia distinctis. Norv. Præstekaal. ²⁷⁸).	<i>Raphanus Raphanistrum</i> , (& <i>Sinapis arvensis</i>).
<i>Rapistrum foliis glabris & non incisus flore luteo</i> . ²⁷⁹).	<i>Brassica campestris</i> ?
<i>Rapum sylvestre</i> seu <i>Rapistrum flore luteo</i> . ²⁸⁰).	<i>Raphanus Raphanistrum</i> . (<i>Brassica campestris</i> ?).

Ranunculus Lingua L. *R. longifolius palustris minor* Bauh. l. c. (*Flammula Ranunculus* Dod.) = *R. Flammula* L.

²⁷²) Cfr. Sim. Paull. l. c. 120. (*Ranunculus palustris apii folio laevis* Bauh. l. c.).

²⁷³) *Anemone nemorosa flore majore* Bauh. l. c. 176. (*Ranunculus nemorosus* Ad., Lob., Tab. *Ranunculus candidus* Trag.).

²⁷⁴) *Ranunculus nemorosus vel sylvaticus folio rotundo* Bauh. l. c. 178. (*R. auricomus* Dod., Lob., Thal.).

²⁷⁵) *Ranunculus montanus Aconiti folio, albus, flore majore* Bauh. l. c. 182.

²⁷⁶) *Pulsatilla, apii folio, vernalis, flore majore* Bauh. l. c. 177 = *Pulsatilla vernalis* Mill. findes endnu fleresteds paa furumoer paa Ringerike.

²⁷⁷) *Ranunculus aquaticus, folio rotundo & capillaceo* Bauh. l. c. 180.

²⁷⁸) *Raphanus Raphanistrum* L. = *Rapistrum flore luteo* Bauh. l. c. 95. (*Rapistrum* Brunf., Dod., Ges. *Sinapi agreste quartum* Trag.) & *R. flore albo siliqua articulata* (*Rapistrum flore albo Eruca folijs* Lob. *Rapistrum purpureum* Tab.). Præstekaal er forresten det alm. navn paa *Sinapis arvensis* L. Se n. 313.

²⁷⁹) Beskrivelsen synes bedst at passe til *Brassica campestris* L.

²⁸⁰) Se n. 278. Linné identificerer i *Sp. pl. Rapistrum flore luteo* saavel (l. c.

<i>Rapunculus vulgaris edulis</i> , seu <i>Digitalis purpurea</i> . Rapuntzel. Norv. Gouple, vild Gibbel. ²⁶¹).	Campanula latifolia (cfr. Gunn. Fl. Norv. 55).
<i>Regina prati</i> , seu <i>Ulmaria</i> . ²⁶²).	Spiræa Ulmaria.
<i>Reseda marina lutea</i> . ²⁶³).	Reseda lutea?
<i>Rhamnus solutirus</i> . ²⁶⁴).	Rhamnus catharticus.
<i>Ribes vulgaris acidus ruber</i> . Vild Ribs. Norv. Vii bærtæ. ²⁶⁵).	Ribes rubrum.
<i>Ribes dulcis fructu rubro in Hedemarchia</i> . ²⁶⁶).	Ribes alpinum.
<i>Rosa canina floribus albis & purpureis</i> . Klunger, vilde Roser. ²⁶⁷).	Rosa canina.
<i>Ros solis folio rotundo & oblongo</i> . ²⁶⁸).	Rosa rotundifolia & longifolia.
<i>Rubus idæus fructu rubro</i> . Hindbær. Norv. Bringebær. ²⁶⁹).	Rubus idæus.

935) med *Raphanus Raphanistrum* som (l. c. 932) med *Sinapis arvensis*. *Rapum sylvestre* Matth., Lugd., Tab., Ger. (*Rapum sylvestre non bulbosum* Ad., Lob.) synes at være = *Brassica campestris* L. (Se Bauh. l. c. 90). Bestemmelsen af 278—280 er noget usikker.

- ²⁶¹) Angaaende *Campanula latifolia* se n. 62. Gunnerus l. c.: *Norvegis „Guppel“, Lofotensibus „Finne-Kaal“*. *Caulis & folia brassica instar eduntur*. Sammenstillingen med *Digitalis* beror paa forvexling.
- ²⁶²) *Barba capræ floribus compactis* Bauh. l. c. 164. *Regina prati* Dod., Ger. *Ulmaria (a foliorum forma)* Ges., Clus., Lugd., Cam., Tab.
- ²⁶³) *Reseda vulgaris* Bauh. l. c. 100. *R. lutea hist.* 3. p. 467.
- ²⁶⁴) *Rhamnus catharticus* Bauh. l. c. 478. *R. solutivus* Dod., Thal., Ger.
- ²⁶⁵) *Grossularia multiplici acino sive spinosa hortensis rubra, sive Ribes officinarum* Bauh. l. c. 453. *Ribes vulgare acidum hist.* 2. p. 97. *Ribes vulgaris domestica* Math., Cast. *Ribesium fructu rubro* Dod.
- ²⁶⁶) *Grossularia vulgaris fructu dulci* Bauh. l. c. 455. *Ribes alpinum dulce hist.* 2. p. 98. *Ribes vulgaris fructu dulci* Clus.
- ²⁶⁷) *Rosa sylvestris vulgaris flore odorato incarnato* Bauh. l. c. 705. (*Sentis canis & Cynosbatus* Brunf.) *Rosa sylvestris* Math., Dod., Tab. *Rosa canina odorata & sylv.* Lob. *R. canina* Cam. *R. canina vulgo dicta* Dod.
- ²⁶⁸) *Ros Solis folio rotundo & Ros Solis folio oblongo* Bauh. l. c. 357.
- ²⁶⁹) *Rubus idæus spinosus & lævis (& fructu albo)* Bauh. l. c. 479.

<i>Rubus minor repens fructu nigro vel cæruleo.</i> Brambær. in <i>Ringeriga in agris.</i> ²⁹⁰⁾	Rubus cæsius.
<i>Rubus repens longissimis filis per terram sparsis, baccis rubris acidis gratissimis.</i> Norv. Tægebær. ²⁹¹⁾	Rubus saxatilis.
<i>Rubia sylvestris, seu Vena tinctorum</i> Taag eller Tæger. ²⁹²⁾	Rubia tinctorum? (Taag, Tæger <i>vulgo</i> = Rubus saxatilis).
<i>Sabina silvestris repens.</i> Jamne. ²⁹³⁾	Lycopodium complanatum & alpinum.
<i>Salix alba,</i> Piil. Selje. ²⁹⁴⁾	Salix alba v. fragilis.
<i>Salix pumila folio rotundo.</i> ²⁹⁵⁾	Salix reticulata.
<i>Salix baccifera, quibus baccis nascuntur vermiculi.</i> ²⁹⁶⁾	Salix cum gallis.
<i>Salix foliis atrovirentibus.</i> Stor Vie. ²⁹⁷⁾	Salix nigricans Sm.
<i>Salix latifolia inferna hirsuta pilosa,</i> det Træ, som Fanden flaadde Gieden ved. ²⁹⁸⁾	Salix caprea. Sagnet ellers henført til Rhamnus catharticus (cfr. Gunn. <i>Fl. Norv</i> 239).

²⁹⁰⁾ *Rubus repens fructu cæsius* Bauh. l. c. Endnu paa Ringerike, især i mængde ved Stensfjorden (med overgangsformen *R. Arreschougii* A. Bl.) og nær Norderhov kirke.

²⁹¹⁾ *Chamæ Rubus saxatilis* Bauh. l. c. 110. *Rubus saxatilis, sive petraeus sive alpinus* Clus. *R. parvus saxatilis alpinus* Cam.

²⁹²⁾ *Rubia sylvestris aspera* Bauh. l. c. 333 = *R. tinctorum* L. ej vildtvoksende i Norge. *Rubia sylvestris levis* Bauh. l. c. (*R. sylv.* Brunf., Matth., Fuchs, Dod., Tab. etc. = *Galium Mollugo* L. *Galium* arters rod anvendes til farvning (*G. verum* L., se n. 128, og *G. boreale* L. = *Rubia pratensis levis acuto folio* Bauh. l. c.).

²⁹³⁾ *Muscus claratus foliis cupressi* Bauh. l. c. 360. (*Savina sylvestris* Trag., Ges., Lon. *Savina Tragi sylvestris* Thal.) = *Lycopodium complanatum* L. Navnet jamne anvendes saavel paa denne art som paa *L. alpinum* L. (*Lyc. sabinae facie* Dill.).

²⁹⁴⁾ *Salix vulgaris alba arborescens* Bauh. l. c. 473. *Salix alba* Theoph. & Plin. = *Salix alba* L. Alm. plantet i den sydlige del af landet, vildtvoksende i Skedsmo. *Salix fragilis* Bauh. pin. 474 & L. Plantet og alm. forvildet.

²⁹⁵⁾ *Salix pumila folio rotundo* Bauh. hist I p. 12.

²⁹⁶⁾ En eller anden art *Salix*, angrebet af insekter (galdedannelser).

²⁹⁷⁾ Bauh. l. c. *Salix vulgaris nigricans folio non serrato* = *Salix purpurea* L. Dyrket i det sydlige Norge, sj. forvildet.

²⁹⁸⁾ Beskrivelsen og anførselen af sagnet passer bedst til *Salix caprea* L. (*Salix latifolia rotunda* Bauh. l. c. 474. *Salix caprea rotundifolia* Tab., Ger.)

<i>Salix pumila angustifolia prona</i> <i>parte cinerea.</i> ²⁹⁹ .	<i>Salix Laponum</i> (v. <i>glauca</i>).
<i>Salix pumila repens, aliis Siler.</i> <i>Smaa, Viekiær.</i> ³⁰⁰ .	<i>Salix repens</i> (Viekiær = <i>Virgulta salicum ut S. Lapp.</i>).
<i>Sambucus aquatica. Germ. Schne-</i> <i>ballen in Romeriga & Ringe-</i> <i>riga ubique</i> ³⁰¹ .	<i>Viburnum Opulus.</i>
<i>Sanicula Alpina.</i> ³⁰² .	<i>Primula scotica</i> Kock & <i>stricta</i> Hornem.
<i>Satyrium, seu Palma Christi la-</i> <i>tifolia flore purpureo.</i> ³⁰³ .	<i>Orchis latifolia.</i>
<i>Satyrium, seu Palma Christi ma-</i> <i>culata.</i> ³⁰⁴ .	<i>Orchis maculata.</i>
<i>Satyrium, seu Palma Christi an-</i> <i>gustifolia.</i> ³⁰⁵ .	<i>Orchis conopsea</i> (v. <i>Satyrium nigrum</i>).
<i>Saxifraga aurea, seu Chrysople-</i> <i>nium.</i> ³⁰⁶ .	<i>Chrysosplenium alternifolium.</i>

²⁹⁹) Hermed menes rimeligvis former af *Salix glauca* & *Laponum* L.

³⁰⁰) *Salix alpina angustifolia repens, non incana* Bauh. l. c. 474. Maaske former af foreg. *Siler arbor* Ang. = *Salix caprea* L.

³⁰¹) *Sambucus aquatica flore simplici* Bauh. l. c. 456 (*Opulus* Ruellio).

³⁰²) Hermed kan neppe menes andet end en af voro vildtvoxende rød blomstrede primulaer. (*Verbasculum umbellatum alpinum minus* Bauh. l. c. 242. (= *Sanicula alpina minor sive media* Lob., Lugd.). *Sanicula alpina purpurea* Bauh. l. c. er = *Primula Auricula* L., kun dyrket).

³⁰³) *Orchis palmata palustris latifolia* Bauh. l. c. 86. *Satyrium Basilicum foliosum, vel 3.* Dod. *Satyr. Basil. mas latifolium 1.* Thal. *Palma Christi palustris* Tab. *Palma Christi flore purpureo* Eyst. = *Orchis latifolia* L.

³⁰⁴) *Orchis palmata montana maculata* Bauh. l. c. 86. (*Palma Christi major* Cast. *Palma Christi maculata montana* Tab.) & *Orchis pratensis palmata maculata* Bauh. l. c. 85. (*Satyrium Basilicum foemina* Ges., Lon., Dod. *Palma Christi maculata* Tab., Eystt.) = *Orchis maculata* L.

³⁰⁵) *Orchis palmata angustifolia minor* Bauh. l. c. = *Palma Christi major* Matth. *Satyrium basilicum mas* Fuchs, Dod. (& *O. palm. minor calcaribus oblongis* Bauh.) = *Orchis conopsea* L. (*Orchis palmata angustifolia alpina nigro flore. Palma Christi minor* Matth. Lugd. *P. Chr. minor foemina* Tab. = *Satyrium nigrum* L.).

³⁰⁶) *Saxifraga aurea, foliis pediculis longis insidentibus* Raj. = *Chrysosplenium alternifolium* L. *Saxifraga rotundifolia aurea* Bauh. l. c. 309 (*Chrysospl.* Tab.) = *Chrys. oppositifolium* L. *Sp. pl.* 569.

<i>Scabiosa</i> ³⁰⁷).	<i>Scabiosa arvensis</i> .
<i>Scrophularia</i> ³⁰⁸).	<i>Scrophularia nodosa</i> .
<i>Sedum vermiculare flore luteo & albo</i> Norv. Berge Knopper, seu <i>Sempervivum minimum</i> ³⁰⁹).	<i>Sedum acre</i> (annuum & album).
<i>Sedum majus</i> ³¹⁰).	<i>Sempervivum tectorum</i> .
<i>Senecio</i> seu <i>Erigeron</i> ³¹¹).	(<i>Erigeron acris</i>) <i>Senecio vulgaris</i> .
<i>Serpillum</i> . Vild Thimian ³¹²).	<i>Thymus Chamædrys</i> Fr. & <i>Serpillum</i> .
<i>Sinapi agreste</i> , seu <i>Erysimum</i> ³¹³).	<i>Sinapis arvensis</i> .
<i>Sisymbrium aquaticum</i> , seu <i>Mentha aquatica</i> ³¹⁴).	<i>Mentha aquatica</i> .
<i>Solanum scandens</i> , seu <i>Amara dulcis</i> . Germ. je lenger je lieber ³¹⁵).	<i>Solanum Dulcamara</i> .

³⁰⁷) *Scabiosa pratensis hirsuta, quæ officinarum* Bauh. l. c. 269. (*Scabiosa* Lon.).

³⁰⁸) *Scrophularia nodosa foetida* Bauh. l. c. 235. (*Scrophularia* Matth., Dod., Cast.).

³⁰⁹) *Sempervivum minus vermiculatum acre* Bauh. l. c. 283. (*Sedum minus tertium* & *Vermicularis* Trag. *Sempervivum minimum sive* 3. Matth., Cast. *Sempervivum minimum sive Illecebra* Lob.) = *Sedum acre* L.

Sedum minus teretifolium album Bauh. l. c. *Sempervivum minus* Matth., Cast. = *Sedum album* L.

³¹⁰) *Sedum majus vulgare* Bauh. (*Sedum majus* Fuchs, Tab. *Sedum* seu *Sempervivum vulgare majus* Ges. *Sempervivum majus alterum sive Jovis barba* Dod.).

³¹¹) *Erigeron acris* L. = *Erigeron tertium* Dod. = *Gonyza cærulea acris* Bauh. l. c. 265.

Senecio vulgaris L. = *Senecio minor vulgaris* Bauh. l. c. 131. (*Senecio* Matth., Fuchs, Lon.) *Erigeron secundum* Dod. *Erigeron* J. Bauh.

³¹²) *Serpillum vulgare minus* Bauh. l. c. 220. (*Serpillum* Brunf., Trag., Fuchs, Lob. *Serpillum vulgare repens* Clus.) = *Thymus Serpyllum* L.

Thymus vulgaris folio tenuiore Bauh. l. c. 219. (*Thymus* Brunf., Trag., Fuchs. *Serpillum hortense* Dod.) = *Thymus vulgaris* L. Dyrket timian.

³¹³) *Rapistrum flore luteo* Bauh. l. c. 95. *Sinapi agreste quartum* Trag. (*Irion sive Erysimum* Cam., Cast.), cfr. n. 278 & 280.

³¹⁴) *Mentha aquatica* L. = *Mentha rotundifolia palustris, seu aquatica major* Bauh. l. c. 227. (*Sisymbrium sylvestris* Matth., Lugd. *Sisymbrium* Fuchs, Dod. *Sisymbrium agreste aquaticum* Ges.).

<i>Sonchus asper laciniatus flore luteo</i> ³¹⁶).	<i>Sonchus asper</i> Vill.
<i>Sonchus laevis lactescens flore luteo</i> . Dille ³¹⁷).	<i>Sonchus oleraceus</i> .
<i>Sonchus latifolius flore caeruleo</i> . Tort. ³¹⁸).	<i>Sonchus alpinus</i> .
<i>Sonchus flore purpureo foliis Hieracii non lactescens</i> ³¹⁹).	?
<i>Sophia Chirurgorum</i> ³²⁰).	<i>Sisymbrium Sophia</i> .
<i>Sorbus aucuparia</i> . Rogn, <i>ubique in Norvegia</i> ³²¹).	<i>Sorbus Aucuparia</i> .
<i>Sorbus torminalis</i> . <i>Norr. Asald, Aliis Axelbær</i> ³²²).	<i>Sorbus hybrida</i> .
<i>Spergula</i> ³²³).	<i>Spergula arvensis</i> .
<i>Sphondylium, sive Branca ursina</i> ³²⁴).	<i>Heracleum Sphondylium</i> .

³¹⁵) *Solanum Scandens seu Dulcamara* Bauh. l. c. 166. (*Dulcis amara* Trag. *Dulcamara* Dod., Lugd. *Amara dulcis* Ges., Ang., Lob., Lon., Tab., Ger.)

³¹⁶) *Sonchus asper laciniatus & non laciniatus* Bauh. l. c. 124. (*Sonchus aspera* Matth., Fuchs, Ges. *Sonchus asper* Lon., Tab.)

³¹⁷) *Sonchus laevis laciniatus latifolius* Bauh. l. c. 124. (*Sonchus laevis* Matth., Ges., Dod., Cast.) = *Sonchus oleraceus* L.

³¹⁸) *Sonchus laevis laciniatus caeruleus vel Sonchus alpinus caeruleus* Bauh. l. c. 124.

³¹⁹) Hvilken plante hermed menes, er vanskeligt at sige. Man kunde tænke paa *Hieracium aurantiacum* L. = *Hieracium hortense, floribus atro purpurascens* & *alpinum non laciniatum, flore fusco*. Bauh. l. c. 128.

³²⁰) *Sophia Chirurgorum* Ad., Lob., Dod., Ger. (*Nasturtium sylvestre tenuissime divisum* Bauh. l. c. 105).

³²¹) *Sorbus aucuparia* Clus., Thal. (*Sorbus sylvestris foliis domestica similis* Bauh. l. c. 415).

³²²) Asal og Axelbær er alm. navne paa *Sorbus hybrida* L. fil & *Crataegus Aria* L. (efr. Gunn. *Fl. Norv.* 218). Den sidste (= *Sorbus Aria* Cr.) findes f. ex. i urrene ved Holsfjorden paa Ringerike.

³²³) *Spergula* Dod. *Alsine Spergula dicta major*. Bauh. l. c. 251. (*Sagine Spergula* Ad., Lob.)

³²⁴) *Sphondylium vulgare hirsutum* Bauh. l. c. 157. (*Sphondylium* Matth., Ges., Lon., Tab., Dod.). *Branca ursina* Brunf., Trag., Cord. *Br. urs. Germanica* Dod.

<i>Stæbe</i> ³²⁵).	Centaurea Scabiosa (iflg. Gunn. <i>Fl. Norv.</i> 510).
<i>Tanacetum album</i> ³²⁶).	Achillea Ptarmica.
<i>Tanacetum vulgare flore luteo</i> ³²⁷).	Tanacetum vulgare.
<i>Taxus</i> . Barlind ³²⁸).	Taxus baccata.
<i>Telephium</i> , seu <i>Crassula</i> ³²⁹).	Sedum Telephium.
<i>Teucrium pratense vel Pseudo-teucrium</i> ³³⁰).	Veronica Chamædrys.
<i>Thalictrum seu Ruta pratensis</i> ³³¹).	Thalictrum flavum.
<i>Thlaspi scutatatum</i> ³³²).	Thaspi arvense.
<i>Thlaspi minus, acerrimum</i> ³³³).	Lepidium sativum?
<i>Tilia</i> ³³⁴).	Tilia europæa.
<i>Tormentilla</i> . Tepperod ³³⁵).	Tormentilla erecta.
<i>Tragopogon flore luteo</i> . Gede-skæg ³³⁶).	Tragopogon pratense.
<i>Trichomanes ramosum</i> ³³⁷).	(Asplenium trichomanes ramosum?)

³²⁵) Hvis *Stæbe*, som Gunnerus antager, er = *Centaurea Scabiosa* L. (= *Scabiosa major squammatis capitulis* Bauh. l. c. 269), maa vel Ramus feilagtig have henført den til *Stæbe* (Bauh. *pin.* 1289), thi dertil svarer udenlandske arter af *Centaurea* L.

³²⁶) *Tanacetum album seu acutum* Trag. (& *Millefolium* 3) Tab. = *Draunculus pratensis serrato folio* Bauh. l. c. 98.

³²⁷) *Tanacetum vulgare luteum* Bauh. l. c. 132.

³²⁸) *Taxus* Matth., Dod., Lon., Lob., Cam. etc.

³²⁹) *Telephium vulgare* Bauh. l. c. 287. (*Telephium* Matth., Lob., Tab., Cam.) *Crassula major* Dod., Cord., Thal.

³³⁰) *Teucrium pratense* Ad., Lob. (& *Teucrium spurium*) *Teucrium* 3 minus Tab. *Chamædrys spuria minor rotundifolia* Bauh. l. c. 249.

³³¹) *Thalictrum majus siliqua angulosa aut striata* Bauh. l. c. 336. (*Thalictrum* Cord., Thal. *Thalictrum quorundam* Ges. *Thalictrum secundum sive Germanicum latifolium* Cam. *Th. magnum* Dod. *Th. pratense* 1 vel 5 Clus.). *Ruta pratensis* Ges. Cir. overskriftn hos Bauh. l. c.: *Thalictrum sive Ruta pratensis*.

³³²) & ³³³) se n. 221 & n. 223.

³³⁴) *Tilia montana, maximo folio* & *T. femina folio minore* Bauh. l. c. 426. (*Tilia*, Lon., Dod.).

³³⁵) *Tormentilla sylvestris* Bauh. l. c. 326. (*Tormentilla* Brunf., Trag., Matth., Dod., Lob., Lon. *Heptaphyllum* Fuchs, Ges.).

³³⁶) *Tragopogon pratense luteum majus* Bauh. l. c. 274. (*Tragopogon* Fuchs, Matth., Dod., Lon.).

³³⁷) *Trichomanes ramosum majus* & *minus* Bauh. l. c. 356. (*Trichomanes*

<i>Tridactylites Alpina Filicis genus</i> ³³⁸).	<i>Asplenium Ruta muraria?</i>
<i>Trifolium acidum, flore albo, Alleluja. Goukesyre</i> ³³⁹).	<i>Oxalis Acetosella.</i>
<i>Trifolium aquaticum fibrinum</i> ³⁴⁰).	<i>Menyanthes trifoliata.</i>
<i>Trifolium corniculatum, seu Lotus corniculata flore luteo. Tiritunge</i> ³⁴¹).	<i>Lotus corniculatus.</i>
<i>Trifolium hepaticum avreum flore cæruleo, seu Hepatica nobilis</i> ³⁴²).	<i>Anemone Hepatica.</i>
<i>Trifolium pratense flore minuto albo, subsequente lanugine, tenuifolium, vulgo Lagopus. Harefod</i> ³⁴³).	<i>Trifolium arvense.</i>
<i>Trifolium pratense luteum floris minoribus</i> ³⁴⁴).	(<i>Trifolium agrarium vel</i> <i>Medicago lupulina.</i>
<i>Trifolium purpureo flore, rotundifolium & longifolium. Rødkolle</i> ³⁴⁵).	<i>Trifolium pratense & medium.</i>

minor mas Tab.) = *Asplenium Trichomanes ramosum* L. *Spl. pl.* 1141, ei vildtvoxende i Norge. *Tr. s. Polytrichum* Bauh. = *Asplenium Tr. L.*

- ³³⁸) Man kunde her tænke paa *Asplenium Ruta muraria* L. (*Ruta muraria* Bauh. l. c. 356, Dod., Ges. *Adiantum album* Lon., Cam., Tab.). Benævnelser *Tridactylites alpina* har jeg ikke kunnet finde blandt de hos Bauh. l. c. anførte synonymmer.
- ³³⁹) *Trifolium acetosum vulgare* Bauh. l. c. 330. (*T. acetosum* Brunf., Matth., Dod.) *Alleluja* Lon. (*Calabris juliola ridicule barbari corrumpere in Alleluja, Scalig. in Theoph. de caus.* Bauh. l. c.).
- ³⁴⁰) *Trifolium palustre* Bauh. l. c. 327, Cord., Trag. (*T. paludosum* Lob. *Menianthes palustre* Lugd.). *Trifolium majus & fibrinum* Tab.
- ³⁴¹) *Trifolium corniculatum primum* Dod., Thal. (*Trifolium siliquosum minus* Tab., Ger.). *Lotus sive Melilotus pentaphyllos minor glabra* Bauh. l. c. 332.
- ³⁴²) Cfr. n. 155.
- ³⁴³) *Trifolium arvense humile spicatum sive Lagopus (Lagopus sive pes leporinus* Matth., Fuchs, Dod., Lob. *Lagopus minor* Cam.).
- ³⁴⁴) *Trifolium pratense luteum capitulo lupuli vel agrarium* Bauh. l. c. 328. (*T. agrarium* Dod. *T. luteum minimum* Lob.) = *T. agrarium* L.
Trifolium pratense luteum capitulo brevior Bauh. l. c. = *Trifolium pratense luteum* Fuchs, Cam. = *Medicago lupulina* L.
- ³⁴⁵) *Trifolium pratense purpureum* Bauh. l. c. 327. (*T. prat. rubrum* Fuchs, Cam.).

<i>Trifolium pratense odorum flore albo.</i> Hvidkoll ³⁴⁶).	<i>Trifolium repens.</i>
<i>Tussilago, seu Ungula equina flore luteo, seu Filius ante patrem</i> ³⁴⁷).	<i>Tussilago Farfara.</i>
<i>Tubera varii generis</i> ³⁴⁸).	
<i>Valeriana major & minor sive Phu.</i> Vendelroed ³⁴⁹).	<i>Valeriana officinalis.</i>
<i>Verbascum mas & femina candidum & nigrum.</i> Kongelius ³⁵⁰).	<i>Verbascum Thapsus & nigrum.</i>
<i>Veronica major & minor.</i> Ehrenpriis ³⁵¹).	<i>Veronica varii generis (officinalis & serpyllifolia).</i>
<i>Vicia campestris minima flore albo</i> ³⁵²).	<i>Ervum hirsutum (& tetraspermum).</i>

³⁴⁶) *Trifolium pratense album* Bauh. l. c., Fuchs, Dod., Cam.

³⁴⁷) *Tussilago vulgaris* Bauh. l. c. 147. (*Tussilago* Matth., Fuchs, Lon., Lob. *Ungula caballina* Brunf., Trag. (cfr. *Filius ante patrem maximus* Ges = *Epilobium angustifolium* L.).

³⁴⁸) *Tubera* Matth. = *Lycoperdon Tubera* L. Trøffelen angives af Gunnerus (*Fl. Norv.* 501) at være funden i Værdalen, men da den ei ellers vides at være funden i Norge, beror angivelsen rimeligvis paa forveksling, maa-ske med en spiselig art *Scleroderma*.

³⁴⁹) *Valeriana palustris major & sylvestris major* Bauh. l. c. 164. (*Valeriana vulgaris* Trag. *V. major* Dod., Tab. *Phu vulgare* Fuchs, Tab. *Phu Germanicum* Fuchs. *Phu parvum* Matth., Cast.).

Valeriana dioica L. (*V. palustris minor* Bauh. *Phu parvum* Dod., Tab.) findes ei vild i Norge. (Cfr. Bl. Norsk fl. p. 73 & Norges fl. p. 535 anm.).

³⁵⁰) *Verbascum mas latifolium luteum* Bauh. l. c. 238. (*Verbascum mas* Ad., Tab. *Verbascum candidum mas* Lon. *Verbascum mas & Candela regia* Lob. *Thapsus barbatus* Ger.) = *Verbascum Thapsus* L. *Verbascum nigrum flore ex luteo purpurascens* Bauh. (*Verbascum nigrum* Trag., Dod., Lob., Tab., Ger.) = *Verbascum nigrum* L.

³⁵¹) *Veronica officinalis* L. = *V. mas supina & vulgatissima* Bauh. l. c. 246. *V. vera* & *major* Ad., Lob., Cam., Ger.

Veronica serpyllifolia L. = *V. pratensis serpyllifolia* Bauh. l. c. 247. *V. minor serpyllifolia* Ad., Lob. *V. minor* (& *V. m. femina flore albo*) Tab.

³⁵²) *Vicia segetum cum siliquis plurimis hirsutis* Bauh. l. c. 345. *Vicia minima* vel 4 Trago. *Cracca minima* Ad., Lob. = *Ervum hirsutum* L. *Vicia segetum singularibus siliquis glabris* Bauh. l. c. = *Ervum tetraspermum* L.

<i>Vicia flore cæruleo & purpureo.</i> Fugle-Erter ³⁵³).	<i>Vicia Cracca</i> (& <i>sepium</i>).
<i>Vicia sylvestris flore luteo</i> , vilde Viker. Muus-Erter ³⁵⁴).	<i>Lathyrus pratensis</i> .
<i>Viola pratensis</i> , <i>Martia flore cæruleo & albo</i> ³⁵⁵).	<i>Viola</i> (<i>odorata</i>) <i>collina</i> Bess. (& <i>mirabilis</i>).
<i>Viola sylvestris flore luteo</i> ³⁵⁶).	<i>Viola biflora</i> .
<i>Viola tricolor</i> , seu <i>Herba Trinitatis</i> Stifmoders Blomster ³⁵⁷).	<i>Viola tricolor</i> .
<i>Virga aurea flore luteo</i> ³⁵⁸).	<i>Solidago Virgaurea</i> .
<i>Ulmus</i> . Elmetræ, Alm ³⁵⁹).	<i>Ulmus campestris</i> .
<i>Umbilicus Veneris caule sanguineo foliis lingvarum instar, sed asperis (quales fert Stratiotes) in circulum circa caulis pedem dispositis. In saxis Nordmøriæ</i> ³⁶⁰).	<i>Saxifraga Cotyledon</i> .
<i>Urtica minor</i> . Eiter Nesle ³⁶¹)	<i>Urtica urens</i> .
<i>Urtica vulgaris major</i> ³⁶²).	<i>Urtica dioica</i> .
- ³⁵³) *Vicia sylvestris spicata* Bauh. l. c. = *V. Cracca* L. *Vicia sepium folio rotundiore acuto* Bauh. l. c. = *V. sepium* L.
- ³⁵⁴) *Lathyrus sylvestris luteus, foliis vicie* Bauh. l. c. 344 = *Lathyrus pratensis* L. Muserter er ellers det alm. navn paa *Vicia Cracca* (& *sepium*).
- ³⁵⁵) *Viola odorata* L. = *V. martia purpurea, flore simplici odoro* Bauh. l. c. 199 (*V. odorata* β L. = *Viola martia alba, V. odorata* γ L. = *Viola martia, multiplici flore* Bauh. l. c. 1324). er dyrket og sj. forvildet i det sydlige Norge. Ramus har snarere ment *V. collina* Bess. (alm. paa Ringerike) (eller *mirabilis* L.).
- ³⁵⁶) *Viola alpina rotundifolia lutea* Bauh. l. c.
- ³⁵⁷) *Viola bicolor arvensis* Bauh. l. c. *Herba Trinitatis sylvestris* Trag. *V. trinitatis minor petræa* Tab.
- ³⁵⁸) *Virga aurea latifolia serrata* Bauh. l. c. 268. (*V. aurea* Cam. *V. aurea* (vulgo dicta) *serratis foliis* Tab.)
- ³⁵⁹) *Ulmus campestris & Theophrasti* Bauh. l. c. 327 (*Ulmus* Trag., Matth., Dod., Cam., Clus.)
- ³⁶⁰) *Saxifraga Cotyledon* L. = *Cotyledon media foliis subrotundis* Bauh. l. c. 285. *Umbilicus Veneris alter* Matth. (*Umbilicus Veneris* Matth., Lob., Tab. = *Cotyledon major* Bauh. l. c.)
- ³⁶¹) *Urtica urens minor* Bauh. l. c. 232 (*U. minor* Brunf., Fuchs, Lon., Tab., Ger.)
- ³⁶²) *Urtica urens maxima* Bauh. l. c. 232. (*U. major* Brunf., Fuchs, Tab. *Urtica vulgaris urens* Trag.)

<i>Urtica mortua</i> , flore albo purpureo ³⁶³).	<i>Lamium album</i> & <i>purpureum</i> (<i>Stachys sylvatica</i>).
<i>Urtica Marina</i> . Bobler eller Bredebobler ³⁶⁴).	

³⁶³) *Urtica mortua* er et hyppig anvendt navn paa *labiater* med blade, der ligner *Urtica dioica* L. Saaledes er *Urtica mortua* Ges. = *Lamium purpureum*, cfr. n. 126. Angaaende *Galeopsis speciosa* Mill. se n. 125. *Lamium album* L. = *L. album non foetens folio oblongo* Bauh. l. c. 231. *Stachys sylvatica* L. = *Lamium maximum sylvaticum foetidum* Bauh. (*Urtica herculea* Tab.).

³⁶⁴) Hermed kan ei være ment andet end vor alm. brændemanæt (*Medusa*).

Ramus slutter sin fortegnelse med disse ord:

Urterne ere med Latinske Navne optegnede, fordi der ere kun gandske faa, som med Nordske Navne ere bekendte. Det er og vel troligt, at der findes mange flere i saa vit begrebet Land; Men hvo kand det af egen Erfarenhed altsammen overkomme?

Ved omtalen af forfattere, der har beskrevet den norske natur, bør man ogsaa erindre to digtere, hvoraf den ene ansees for den danske, den anden for den norske digtekunsts fader.

Hermed sigtes til Anders Christensen Arøbo (Arrebo) og Peder Dass. Den første blev født i 1587 i Ærøkjøbing, tog 1610 magistergraden og blev allerede samme aar slotsprest; 1616 blev han sogneprest til Nikolai Kirke i Kjøbenhavn og aaret efter biskop i Throndhjem, (i sit 30te aar); 1622 blev han paa rigsdagen i Bergen, hvor kongen*) selv var nærværende, fradømt sit embede. Dog blev han siden benaadet og udnævnt til sogneprest til Vordingborg, hvor han døde 1637.

Anders
Arrebo.

*) Cfr. p. 111 (under Sperling).

Poetisk anlagt, som denne var, har vistnok den norske natur specielt i nordlandene inspireret ham, da han forfattede sit berømte verk *Hexaameron sive de opere sex dierum et creatione mundi* (udgivet efter hans død i 1661 i Kjøbenhavn), thi skjønt dette tildels er skrevet efter fransk mønster, indeholder det dog mange originale og livlige naturskildringer, og der dvæles paa flere steder udførligt ved omtalen af pattedyr, fugle og fiske.

Peder Dass. Den bekjendte nordlandsprest Peder Dass (f. 1647, d. 1708 som prest til Alstadhaug) har i sin berømte *Nordlands Trompet*, der blev udgivet i Kjøbenhavn 1739. leveret en poetisk beskrivelse af Nordlands amt. Ved de livlige naturskildringer har denne bog i vide kredse vakt sansen for naturen.

Der omtales her saavel forskjellige fugle som fiske, saaledes tales om lodden og dens forbindelse med fiskerierne, endvidere om hvalen, sælhundene, søormen etc.

En anden, noget ældre beskrivelse af et distrikt i Nordland bærer følgende titel:

Prodromus e Norvegia, sive Descriptio Lofoudiæ) omnium Nordlandiæ Præfecturarum longe celeberrima, accuratissima, auctore Dietrico Brinckio, naturæ admiratore. Amstelodami 1676. 8vo.*

Dietrich
Brinck.

Bogen er inddelt i 9 kapitler, men bestaar kun af 28 sider. Af de merkværdigheder, der her berettes, skal anføres, at der i kap. 4 omtales en slags fisk, som kaldes Kaars-Trold, der kan trække med sig et helt skib eller velte det med sin ryg eller hale, som om det var en liden skaal.

I kap. 5 udtaler forfatteren den mening, at aarsagen til, at torsken helst søger mod Lofoten, er den, at dette land stikker længst ud i havet og da fisken søger ferskt vand i yngletiden, er saadant beleiligst at faa der.

I kap. 6. tales om hvalfiske og adskillige udyr i søen, som troldhvale, tuhvale, sletbager, rørhvale, langhorn.

I kap. 7 tales om søfuglene i Lofoten.

Der fortælles, at stokænderne ikke alene voxer ud af træerne,

*) Lofoten.

men er af den beskaffenhed, at enhver, der fører dem med sig, faar modvind, indtil han kaster dem ud i havet igjen.

I kap. 8. tales om faarene i Lofoten.

Der fortælles, at man paa Røst og Værøen opgiver navnet paa et faar eller lam til hundene, og disse gaar op i bjergene og skiller vedkommende lam ud fra de øvrige og bringer det hjem.

I kap. 9. tales om de vilde dyr, f. ex. bjørne.

Maaden at skyde en bjørn paa angiver han at være den, at man klæder ud et billede eller spøgelse og sætter dette op for bjørnen, naar den kommer for at æde rognebær af træerne. Man affyrer da et skud paa den, og bjørnen, der ser spøgelse, søger did og bliver imidlertid, medens den sønderriver dette, rammet paa ny. (Jessen l. c. 122—123).

Denne Diedrich Brinch var født i Aalborg 1631; efter at være bleven student blev han senere inspektør i Nordland og Finmarken, var en tid i Sverige hos Grev Magnus Gabriel de la Gardie, men kom siden til Norge igjen, hvor han døde i Strømsø 1685.

Af langt større betydning i geografisk og historisk henseende er rektor Gerhard Schønings i 1751 i Kjøbenhavn udgivne: „*Forsøg til de Nordiske Landes, særdeles Norges Gamle Geographie, hvormed Finmarkens og hosliggende Lapmarkens gamle Grændser og Strækning, Indbyggernes Oprindelse, Landenes Ælde, samt andre saaavel geografiske som politiske Omstændigheder undersøges*“. Dette verk indeholder dog saa godt som intet af speciel naturhistorisk interesse.

Gerhard
Schøning.

G. Schøning udgav ogsaa en dissertation om agerdyrkning, forfattet af broderen Claus Ursin Sch. (sorenskriver i Salten, død 1768): *Tractatus œconomico physicus de habitu Norvegiæ ad agriculturam, auctore Claudio Ursin Schøning, Hafniæ 1754, 8vo.*

Claus Ursin
Schøning.

En chorografisk beskrivelse af Sogn leverede Ivar Leganger Ivar Leganger. (f. 1629 i Lekanger i Bergens stift, hvor hans fader Erik Iversen Nordahl var prest. Han reiste som student udenlands og blev magister. 1657 blev han prest til Vik i Bergens stift og senere provst i Sogns provstie, døde 1702).

I Torfæana pag. 150 seq. er indført to latinske epistler af ham til Torfæus *cum brevissima Sogniæ chorographia.*

Gert Henrichsen Meltzow En beskrivelse af Voss forekommer i *Presbyteriologia Norvegica Vos-Hardangriana* af Gert Henrichsen Miltzow, *Hafnia* 1679. Her beskrives nemlig ogsaa Voss' beliggenhed, størrelse, inddeling, agerland etc. (Forfatteren var født 1629 paa Voss, blev student 1648, reiste til Holland, Preussen og Tyskland, studerede 1654 i Wittenberg, blev 1657 magister, 1658 kapellan, 1666 sogneprest til Voss og døde 1688).

En af de ældste beskrivelser af norske byer kan ogsaa anføres her nemlig:

Christian Stephenson Bang *Descriptio civitatis Christianiensis d. e. Christianiæ Stads Beskrivelse, som er Hovedstad i Norge, og om de fornemste Cardinal Dyder, som en christelig Stads Indvaanere stedse skulle besitte sig paa etc. — korteligen og eenfoldigen forfattet, og med en liden Zugabe eller ogsaa nogle ringschützige Nytt Aars Gaver forbedret af Christen Stephenson Bang, Evangelii uværdige Tiener og Sogne Præst i Rommedals Sogn paa Hedemarken. Christiania 1651. 4.*

(Forfatteren er født 1580 i Aalborg, blev 1621 sogneprest til Romedal paa Hedemarken, opgav 1657 sit kald paa grund af alderdom og svagelighed og døde i fattigdom paa Oslo hospital 1678.)

I bogen omtales tillige Norges „Creaturer“ overhovedet og dets bergverker. Om metallerne beretter han, at de koges inde i bjergene af stjernerne. Bogen er forresten ellers kun af topografisk og theologisk indhold.

Et par udtryk citerer Jessen (l. c.) som eksempel paa dens stil: Pag. 67. *Superbia* er den anden Hovedlast, som udi denne Nordens sidste Grundsuppe synes at have taget overhaand.

Tilslut uddeler han visse nyaarsgaver, der skal være som sindbilleder for stænderne. Husfædrene giver han en løve, bispen en due og professorerne ved gymnasiet en høne etc.

Norsk topografisk literatur i 18. aarh. skal omtales senere i kap. 4.

En beskrivelse af Færøerne leverede:

Lucas Debes. Lucas Debes (f. 1623 i Stubbekjøbing paa Falster, 1651 prest i Thorshavn paa Færøerne og tillige rektor ved skolen samt provst, 1673 magister, d. 1676).

Hans beskrivelse bærer titelen: *Færoa referata*: *Færøernes og de færøiske Indbygges Beskrivelse*. Kbh. 1673. 8. (paa engelsk i London 1676. 8., paa tysk Kopenh. 1757, recens. i Gött. Anz. 1757. p. 667).

Pontoppidan siger om Debes i indledningen til Norges Naturlige Historie: „Denne Mand har efter sin Tiid og Evne havt temmelig god Indsigt i Natur-Læren, og da de Norske Øer, som han skrev om, stemme meget overeens med Vester-Kysten af Norge, som de ligge lige ud for, saa have og mange af hans Observationer særdeeles om Havet, Fiske og Vand-Fugle, gjort mig større Hielp end noget andet.“

Som et curiosum kan af reisebeskrivelser omtales den af Jessen (l. c. 125) anførte, af Johan Lange 1675 fra engelsk til tysk oversatte, Herm. Martiniere: *Neue Reise in die Nordischen Landschaften* etc. Bogen bestaar af 78 kapitler, men indeholder kun 80 sider. I de første kapitler taler han om sine reiser i Norge.

Martiniere.

Først reiste han fra Kjøbenhavn til Christiania; i det søndenfjeldske Norge (?) har han været paa elgejagt, hvilket vilde have været en vanskelig sag, dersom ikke dyrene havde været saadan beskafne, at de fik den faldende syge, i hvilken tilstand de med lethed kunde fældes.

Fra Christiania reiste Martiniere til Bergen og derfra til Trondhjem; fra det sidste sted kommer han til en 6 mile derfra beliggende stor by, som han kalder Stekby.

Klokken 3 om eftermiddagen overfalder natten ham og hans ledsagere, som i mørket maa ride igjennem en stor skov, fuld af bjørne, ulve og losse. Den anden dag kommer han til et bergverk, og den følgende dag til et stort sølverk. Fra Trondhjem reiser han nordover. Skipperen kjøber vind i knuder og løste først to af dem med heldigt udfald; men da han slap den sidste vind løs, blev der et forfærdeligt uveir. Endelig kom han til Varanger, hvor han fortæller, at I an gav nogle af indbyggerne et stykke oksekjød og en tvebakke, men de spyttede det ud som modbydeligt. Om indbyggerne siger han, at de er sortbrune, dog ikke saa mørke som andre norske folk, og at de har svineøine. I alle huse er der en

sort kat, som de raadspørger i alle vanskelige tilfælde. Forfatteren tror, at dette maa være den skinbarlige djevel.

Man maa vistnok enten med Jessen antage, at det hele kun er opdigtning, og at forfatteren aldrig har været i Norge, eller at han i ethvert fald har villet udstyre sin reiseskildring med saa eventyrlige træk, som muligt, idet han har regnet paa tidens overtro. Men man kan i hvert fald se, hvilke urigtige forestillinger der paa den tid tildels var i udlandet om Norge og dets indbyggere.

Fra samme tid er der en spitzbergisk reisebeskrivelse af en Frid. Martens. læge Frid. Martens: *Spitzbergische Reise-beschreibung*. Hamburg 1675. 4to. Forfatteren skal paa sin reise have opdaget nye norske fugle, fiske, smaa sødyr og fjeldplanter (Tonnings disputats p. 5).

Af geografiske arbejder fra denne Tid kan nævnes (efter Jessens Norge):

*Den danske Pilgrim eller en almindelig geografisk Beskrivelse over den hele bekjendte Verden, sammendraget af Henrik Paulsen Pflug**). 1707 in 4to, dediceret Fredrik IV. Dette arbejde har dog intet værd, da det blindt hen er udskrevet af andres verker uden at berigtige grove fejl. Norge synes forfatteren ikke at have stort kjendskab til; han er her ganske afhængig af Berentsen, men arbejder ikke videre paa det af Peder Claussen vundne mere paalidelige Grundlag.

Johan Hübner (f. 1668, d. 1731), rektor i Hamburg, udgav paa tysk en *Almindelig Geographie* (Leipzig 1693), der ogsaa beskriver Norge. Den blev oversat paa dansk og forsynet med en fortale af justitsraad og professor Ancherson. Denne sidste har tillige forbedret det, der angik Norges geografi, der i mange henseender tidligere havde været urigtig og utilstrækkelig behandlet i udenlandske geografiske verker, saaat man nu fik en fuldstændigere og rigtigere topografisk beskrivelse derover, end man før havde.

Sønnen, Johan Hübner (licentiat i retsvidenskaben og advokat i Hamburg, d. 1758), fortsatte faderens arbejde, idet han

*) Efter Nyerup og Krafts litlex. skal navnet være Henrik Ovesen Pfluge (godsforvalter i Ribe stift).

udgav en „*Fuldstændig Geographie*“, 3 dele. 8vo. Hamburg 1730, der blev oversat paa dansk og trykt i Kjøbenhavn 1749.

Den anden del behandler Danmark og Norge langt udførligere, end faderen har gjort. Verket skal overhovedet være et af de bedste i sit slags, specielt for Norges vedkommende. Flere feil er ogsaa her blevne rettede i den danske oversættelse.

Det uden sammenligning bedste geografiske verk fra denne tid synes dog at være den af Anton Friederich Büsching udgivne: „*Neue-Erd-Beschreibung*“. Hamborg 1754—1792 — 11 vol. 8vo. Forfatteren skal ei have bygget paa gamle urigtige beretninger om landet, men paa en i det hele paalidelig maade have skildret landets beskaffenhed og natur (elve, bjerge, vækster, metaller og næringsveie. Gunnerus, der anskaffede sig dette verk*), anbefaler det i fortalen til anden del af floraen til benyttelse ved studiet af sin bog.

Anton
Friedrich
Büsching.

Forfatteren, der ansees for at have grundlagt den nyere geographi, blev født i Schaumburg Lippe 1724: Efter at have studeret theologi var han først en tid (1748) huslærer i Petersburg, dernæst i Kjøbenhavn (hos grev Lynar), 1748 extraordinær professor i filosofi i Göttingen og 1759 ordinær professor sammesteds, nedlagde siden professoratet og var 1761—1765 prest ved den protestantiske menighed i Petersburg, flyttede dernæst til Altona for at ofre sig for skribentvirksomheden, men blev det følgende aar kaldt til Berlin som oberkonsistorialraad og direktør for gymnasiet i Grauen kloster i Berlin. Her levede han til sin død 1793.

Indtil udgivelsen af hans „*Erdbeschreibung*“ (Th. I—XI Hamborg 1754—92), hvoraf de første dele opnaede flere oplag, skal hverken Tyskland eller nogen anden nation have haft et geografisk verk, der kunde siges at behandle stoffet videnskabeligt og nogenlunde fuldstændigt.

Hans geografi begynder først med Norge og omtaler dets beliggenhed, luftens beskaffenhed, kyststrækningen, elvene, bergene, jordbruget, dets vegetation, skove, metaller, næringsveie, inddeling og kommer dernæst til den specielle topografiske beskri-

*) Ifølge et af Gunnerus's breve, der er optaget i andet tillæg.

velse. Blandt forfatterens talrige skrifter skal her ogsaa mindes om hans: *Nachrichten von dem Zustande der Wissenschaften und Künste in den dänischen Reichen und Ländern* (1754—1757) (fortsat af Lork), der er et vigtigt kildeskrift til kjendskabet om den tids forholde i Danmark.

Som en af de bedste reisebeskrivelser kan fra midten af næste aarhundrede anføres:

Resa til Norra Amerika paa Kongl. svenska Vetensk Acad. Peter Kalm. Befaling og public. Kostnad, forretted af Peter Kalm, oconom. Professor i Aabo. 1753—1761.

Det omtales som et af de faa skrifter fra den tid, Norge kan kjendes ved, idet deri indeholdes mange paalidelige efterretninger.

Kalm (1716—1779) er bekjendt som botaniker; han havde først studeret i Aabo, siden under Linné i Upsala. Han har skrevet *Floræ Fennicæ pars I.* Aabo 1765, og efter ham er en slægt *Kalmia* bleven opkaldt.

Af senere norske geografiske verker skal nævnes det til nærværende afsnit benyttede: *Det Kongerige Norge, fremstillet efter dets naturlige og borgerlige Tilstand* ved Erich Johan Jessen-Schardebøll. I. 1763.

Forfatteren*), der almindelig benævnes Jessen, var født ved Rendsburg 1705, studerede ved tyske universiteter, blev 1735 assessor i hofretten i Kjøbenhavn, 1737 sekretær ved generalkirkeinspektionskollegiet, 1739 sekretær i det danske cancelli, 1746 generalkirkeinspektør, død som etatsraad 1783.

Den del, der skulde behandle naturhistorien (dyr, planter og mineralier) hindredes han ved sin død i at udgive, og hans arbeide blev ei fortsat.

Lars Hess
Bing.

I slutningen af aarhundredet skrev Lars Hess Bing sin: *Beskrivelse over Kongeriget Norge, Oerne Island og Færøerne samt Grønland*, Kbhvn. 1796.

Forfatteren, der var født i Norge, blev 1790 prokurator ved over- og underretten i Trondhjems stift, 1795 kirkefogd og skriver paa Læssø, 1806 sorenskriver i Østre Raabygdelaget i Christians-

*) Jessens medarbeider, eller verkets egentlige forfatter, var dog Hans Steenbuch, senere prest i Melhus.

sands stift, 1810 ligeledes i Ryfylke i Stavanger amt og 1813 i Søndhordland i søndre Bergenhus amt. Han døde 1819.

Af ren topografisk karakter er ogsaa: *Geographie til Ungdommens Brug*. Kjøbh. 1776 af Christian Sommerfeldt (født 1746 i Totens pgd., alumnus ved Valkendorfs collegium; 1776 sekretær i økonomi- og commercekollegiets norske kontor, 1779 renteskriver i rentekammeret, 1781 amtmand over Christians amt, 1811 ridder af Danebrog, død samme aar.

Christian
Sommerfeldt.

Blandt de forfattere, der i det 17de aarhundrede behandlede emner, der angik Norges naturhistorie, maa ogsaa anføres den berømte Ole Worm, der 1653 skrev en afhandling: *Historia animalis, quod in Norvegia quandoque e nubibus decidit et sata ac gramina magno incolarum detrimento celerrime depascitur, Hafniæ MDCLIII* — senere indlemmet i det af hans søn Willem Worm udgivne *Musæum Wormianum* (1655). Hans svoger, biskop Schelderup, i Bergen havde nemlig sendt ham nogle lemæen, og det er disse, afhandlingen dreier sig om. Worm leverer en beskrivelse over dyrets ydre og tør ikke anse den gjængse mening, at lemænet skal være opstaaet af forraadnede skyer, for ganske urimelig; men den anden mening, at dyret skulde forplante sig paa sædvanlig vis og bortføres ved vindens magt, betegner han tillige som ikke usandsynlig. Selv er han mest tilbøielig til at antage en naturlig forplantning, da dyret af naturen er udstyret med kjønsdele. Hvad deres pludselige tilsynekomst og umaadelige udbredelse angaar, paapeger han, at deres talrigheid staaer i nøie forbindelse med vinterens temperaturforholde. I det næstsidste kapitel af afhandlingen, taler han om dyrenes ødelæggelser, og tilslut behandler han deres nytte. Han finder, at de er ganske unyttige skabninger, og at de udsendes af Gud til straf for vore synder. Om dette dyr har før ham ogsaa Olaus Magnus, Julius Cæsar Scaliger og Peder Claussøn skrevet; til disses autoritet støtter Worm sig. Senere skrev Linné derom i Det sv. vidensk. acad. afhandl. 1740.

Ole Worm.

Et lignende skrift fra næste aarhundrede er: *Disquisitio Physica vermium in Norvegia, qui novi visi, una cum tabulis*

Georg
Detharding.

Æneis quam Præses, Georgius Detharding*), facult. Med. et colleg. Med. Decanus, ulteriori eruditorum examini proponit, respondente Alberto Augusto Roggenkamp philos. Baccalaureo, ad diem. — Sept. Anni MDCCXLII Hafniæ.

Anledningen til dette skrift gav den omstændighed, at der i 1742 i Christiania omegn merkedes en stor mængde kaalorme, der ødelagde vegetationen.

Forfatteren udtaler først, at disse orme, som kaalorme ellers, udvikles til sommerfugle, og hævder, at de hverken, som den almindelige mening var, regnede ned eller var et tegn paa Guds vrede. De kunde ogsaa have sin nytte, idet de kunde tjene til føde for andre skabninger.

Ingen af de efter Ramus nævnte forfattere har dog nogen særlig betydning i naturhistorisk henseende, og vi vender os derfor til omtalen af dem, der har taget specielt hensyn til landets naturalier.

Først bør da nævnes den i fortalen til Pontoppidans *Naturlige Historie* omtalte:

Jens Christian
Spidberg.

Jens Christian Spidberg (f. 1684 i Skibtvad, student 1701, 1710 kapellan hos faderen, der var prest i Skibtvad, reiste nogen tid udenlands, blev 1723 magister og 1759 biskop i Christianssand, 1760 dr. theologiae, død 1762).

Foruden skrifter vedrørende videnes opkomst, nordlyset og jordskjælv skal han ogsaa have samlet stof til et arbeide, der skulde behandle *Norges naturlige historie*, men manuskriptet her til ødelagdes ved en ildebrand i Christianssand 1734. Pontoppidan citerer et brev af ham til sig, dateret Christianssand d. 10de decbr. 1750, hvoraf hidsættes: „Det er at beklage, at ingen til denne Dag har paataget sig *Historiam Norvegiæ Naturalem* at udføre, da jeg dog er forsikret, at intet Land i Verden *ex triplici Naturæ Regno* kand *producere* flere *Curiosa* end Norge og for en ret *Physico* være et bekvemmere *Objectum*“. Efter at have omtalt, hvilke observationer udenlandske naturforskere kunde have foretaget i Norge, og fremhævet landets merkværdigheder inden de

*) Georg Detharding, f. 1671 i Stralsund, studerede i Rostock, England, Holland, Frankrig, blev 1695 dr. med. i Altdorf, 1697 prof. med. i Rostock og 1733 i Kjøbenhavn, d. 1747. Se pag. 132.

tre naturens riger udbryder Spidberg: „*Sed quod dolendum! omnia hæc propter Incolarum negligentiam et ignorantiam adhuc in obscuro jacent.*“ Han omtaler derpaa, hvad Peder Claussøn, Worm og Th. Bartholin har skrevet af naturhistorisk indhold, men finder ei de af de sidste to omtalte *Curiosa Norvegica* for tilstrækkelige. Om Jonas Ramus siger han, at han var en stor mand *in historicis et antiquitatibus Patriæ*, men ingen *Physicus*. — Derpaa fortsætter han: „For 5 a 6 Aar siden blev alle *Litteratis* meddelt en Befaling ved Græv Reuss,*⁾ som paa den Tid var Stift-Amtmand her i Stiftet, at de skulle angive, hvad som fandtes rart i deres Egn, i Særdeleshed hvad *Oeconomien* og *Agriculturen* og Landets Forbedring angik; der blev og adskilligt derom indsendt, men af hvad Nytte det var, eller hvor det siden blev af, er mig ikke bekjendt. Det er at formode, samme er og skeet i de andre Stifter. *Mathesis* og *Studium Physicum* har været min *Delice* fra min Ungdom til denne Tiid. Jeg haver og ejet i mit forrige opbrændte *Bibliothèque* de fleste og beste *Physicos*, som vare skrevne i Italien, Frankerige, Tydskland og Engeland. Scheuchzers**⁾ Natur-Historie over Schweitzerland opmuntrede mig at skrive ligesaadan en over Norge: jeg havde og Leylighed dertil, at samle de allerbeste *Observationer* og *Experimenta*, da jeg af Baron Løvendahl, som i forrige Kriig var vores General i Norge, havde Ordre at forfærdige et Land- og Grændse-Carte mellem Norge og Sverrig, af hvilket Carte jeg og seer, at et *Copie* skal findes i Deres *Collegio Curioso* i Kiøbenhavn; hvorved jeg fik Anledning at igiennemgaa Christianssands Stift og der at *observere* alle Floder og Vande, Bierge *et omnia ad historiam naturalem spectantia*. Men da jeg siiden her i Christianssand fandt mere Tiid og Leylighed at udføre mine *Collectanea* i en tilbørlig Orden, mistede jeg i Christianssands ulykkelige Ildebrand 1734

^{*)} Henrik d. 6te, greve af Reuss, herre til Plauen — f. 1707, studerede i Jena og Halle, reiste siden til Holland, England og Frankrig, kom 1732 til Danmark og blev ansat i det tyske cancelli. 1742 stiftamtmand i Christianssand. 1746 oberhofmester ved det nye Sorø ridderlige Akademi. 1754 amtmand i Sonderborg. Gik 1765 i preussisk tjeneste og døde 1783 (Nyerup og Krafts lex.)

^{**)} J. J. Scheuchzer, 1672—1733, professor i Zürich.

tilligemed 6000 Bøger i alle Slags Sprog og Videnskaber, alle mine Mss.ter og Samlinger, saa jeg deraf beholdt ikke det ringeste tilbage, uden hvad Hukommelsen kunde bevare, og jeg siden har *observeret*. Forhen lod jeg dog tvende smaae *Tractater* i Trykken udgaae, den eene i Holland: *De Causa et Origine ventorum*, den anden i Tydskland til Halle: *Von dem Nordlicht*. Endnu er det mig en stor *Recreation* i mine Hviile-Timer at forlyste mig i en *physisk* eller *mathematisk* Bog.“

Efter at gave beklaget Spidbergs manuskripters ødelæggelse og omtalt de klagemaal Joh. Møller fører — i sin: *Isagoge ad Histor. Chersonesi Cimbricae*, kap. 11 p. 10 — og Henr. Løchstør*) i sin *Dissertatio de Medicamentis Norvegiae sufficientibus* over „den naturlige Histories Forsømmelse eller Mangel paa det Slags Arbeide i de nordiske Lande,“ tilføier Pontoppidan: „Villeman søge en naturlig Aarsag hertil, da kunde samme maaske være af det Slags, som mindst var at beklage, skjønt Virkningen altid er det, nemlig: Et Land saa sundt som Norge, behøver ikkun faa *Medicos*, følgelig haver det ikke mange *rerum naturalium studiosos*.“ Dernæst skal omtales Erich Pontoppidans eget arbeide, fra hvis fortale citatet af Spidbergs brev er hentet.

Erik Ludvigsen Pontoppidan

Erich Ludvigsen Pontoppidan, f. 1698, student fra Fredericia 1716, 1747 biskop i bergen, 1755 prokantsler ved Københavns universitet, død 1764). Foruden som theologisk forfatter (især bekjendt ved sin Forklaring over Luthers Katekismus (1737) og historiske arbeider, beskæftigede Pontoppidan sig ogsaa med naturhistorie. Titelen paa hans ovenfor omtalte verk lyder: *Det første Forsøg paa Norges naturlige Historie, forestillende dette Kongeriges Luft, Grund, Fjelde, Vande, Væxter, Metaller, Mineralier, Steen-Arter, Dyr, Fugle. Fiske og omsider Indbyggernes Naturel samt Sædvaner og Levemaade*, oplyst med Kobberstykker. *Den vise og almægtige Skaber til Ære, saavel som hans fornøftige Creature til vilere Eftertankes Anledning* — København 1752—1753 I & II. Bogen er tilegnet Grev Johan Ludvig Holstein, og i dedicationen berømmer han dennes interesse for videnskabernes fremgang.

*) Cfr. pag 139.

I fortalen omtaler Pontoppidan „tvende Hovedpunkter,“ der har bevæget ham til at tage fat paa arbeidet.

1. „Den bevægende Aarsag er først og fremst Skaberens Priis ved de skabte Tings Betragtning. Naturens lærerige Bog har mange Blade, som ingen Dødelig endnu har udstuderet, skjønt vore Tider har havt den store Fordeel, at see fra dette *Seculi* Begyndelse, Natur-Lærens Fremgang befordret ved flere vigtige Opdagelser, end mange foregaaende *Secula* i Samfund betragtede.“ Som theolog finder han at burde forsvare sin beskæftigelse med naturvidenskabelige sysler. I den anledning bemærker han: „Det siunes mig, at hverken jeg eller mine Medbrødre af geistlig Stand gaae uden for vort Embeds Grændser, ved at ransage og fremsette naturlige Sandheder om Guds Gierninger, hvilke, saavel som hans Ord, ere *Magnalia Jehovæ*.“ Han siger dernæst, at han under-skriver „den sinderige Hamborgske Poet Brockes' Ord derom:

Es ist Bedaurens wehrt, dasz auch Theologi
 (Denn viele nehm' ich aus, und spreche nicht von allen)
 Sich um des Schöpfers Werk nicht die geringste Müh'
 Zu nehmen angewöhnt. Wie kan dis GOtt gefallen,
 Dasz seine Diener so von seinen Wundern schweigen,
 Wenn sie von aller Herrlichkeit
 Macht, Majestät, Vollkommenheit
 Des Schöpfers in den Creaturen
 Uns fast nicht die geringste Spuren,
 Weil sie sie selbst nicht kennen, auch nicht zeigen.“

Han fremhæver dernæst, at indsigt i naturvidenskaben er nyttig for alle videnskaber: for lovkyndigheden dertil, at man kan „lære at forkaste det Umuelige og ikke at tilskrive en foregiven Aarsag det, som kand have langt rimeligere Grund i en anden ellers ube-kiendt Sag“. Hvad lægekunsten angaar, finder han, at her hører naturvidenskaben mere end andensteds hjemme, da „den gandske *Materia medica* er *Res physica*, hvilket vore fortræffelige Læger, Wormius, Bartholinus og Borrichius, som tillige vare ey mindre Naturkyndige, noksom stadfæste ved deres Exempler“. Derpaa omtales naturlærens nytte for prestestanden, hvorledes man ved at studere, hvad der foregaaer i naturen, opnaar en nøiere indsigt i Guds gjerninger til bevis paa hans væsen og egen-

skaber, og at saadan kundskab befordres ved bøger, der omhandler Guds aabenbarelse i naturen.

Derpaa kommer han med den karakteristiske udtalelse, der, som vi senere skal se, nok øvede sin virkning paa høiere steder: „Sandelig, jeg ønskede tilligemed den fortræffelige Hr. Carolo Linnæo, at endogsaa de af vore Studentere, som ikke just ville gjøre *Profession* af Læge-Konsten, eller noget deslige, men af GUDs Ords Randsagelse og Fremsettelse i et offentligt Lære-Embedede anvendte en Deel af deres *academiske* Aar mere, eller dog lige saavel til *Physicam* som *Metaphysicam* og *Logicam* at studere, da den virkelige Nytte og Brug af disse sidste Videnskaber bliver dem aldrig saa vis som Nytten af den første kunde blive, særdeles for de fleste *Candidatis*, som komme til et Præste-Kald paa Landet, hvor deres Fundamenter i Natur-Læren ey allene ville udbrede sig hos dem selv og deres Tilhørere i mange opbyggelige Betragtninger —, men de og kunde finde, foruden en ædel *Amusement* i Eenligheden, frem for mange Lærde i Stæderne, en beqvem Leylighed, af det som Naturen hos dem frembringer, at gjøre een eller anden nyttig Opdagelse, Forfaring og Forbedring, deres Fæderne-Land, i hvilket de og bør være gode Borgere, til megen Velfærd i Fremtiden“. Denne udtalelse er forresten at anse for en efterklang af Grams ord i hans forestilling angaaende forelæsningerne ved universitetet (se pag. 137).

2. Det andet „Hovedstykke“, som har bevæget ham til at skrive hans bog, siger Pontoppidan, er det, „at den, som har *oculos scientia plusquam vulgari armatos*, seer i de skjulte Afkroge mange Ting, som længe siden ville have givet Anledning til vigtig Eftertanke, dersom de før vare fremhentede og satte i Lyset til almindelig Prøvelse.“ — „De aarlige Omreyser undertiden af 100 Mile, som mit Geistlige Embede forpligter mig til at anstille i alle Egne af denne Provintz, har ladet mig møde snart saadanne troeværdige Fortællelser om naturlige Ting, snart saadanne Ting selv *in Originali*, hvis Ukyndighed hos mig har kommet mig til at spørge, om de ogsaa vare andre ubekjendte eller ey noksom bekiendte. Da jeg nu gemeenlig har fundet det sidste, saa var intet naturligere, end at ønske dets Forbedring. — Norge i Almindelighed be-

tragtet har, fremfor de fleeste andre Lande, mange *Singularia Naturæ et Providentiæ*, baade i de døde Elementer, Metaller, Mineralier og Væxter, saa og Dyr, Fugle og Fiske, ja allermeest i Henseende til de sidste, som knap nogensteds i Verden findes enten i større Adskillighed eller Overflødighed end her“.

Da landets indfødte ei forstaar at bedømme disse *Singularia*, efterdi *quotidiana vilescunt*, og landet paa grund af sin beliggenhed ikke besøges af andre end kjøbmænd og sømænd, finder Pontoppidan, at den adelige og studerende ungdom i Danmark, „som anstiller kostbare Reyser for at besee fremmede Lande, først burde forpligtes til at *perlustrere* i det mindste paa et halvt Aars Tiid dette med Danmark saa nær forenede Kongerige.“ Han finder ogsaa, at de derved bedre vilde „*habilitere* sig til deres Konges og Fædernelands Tieneste i offentlige Embeder“, naar de iforveien havde erhvervet sig et „rigtigt Begreb om det, som hører til *Idiotismum Norvegicum*, eller hvorved dette Lands Art og Egenskab aldeles viger af fra den Danske.“

Dernæst gaar Pontoppidan over til at omtale sine kilder, de ovenfor nævnte naturbeskrivende verker. Han havde, som han selv siger, ikke mange ældre kilder at øse af; men „de Opdagelser, som jeg selv har kundet gjøre, enten ved Siun eller Hørelse og nøye Prøvelse, maatte gjøre mig den beste Bistand. Hertil har jeg havt stor Leylighed og Anledning af mine aarlige *Visitations*-Reyser næsten i enhver Krog af det vidtløftige Stift“. Trondhjems stift siger han at han ei har seet; de øvrige kjender han ved gennemreise, og han har i nogen tid opholdt sig i „Aggershuus“ stift. Men de egne, han har havt bedst leilighed til at lære, er hans eget stift, Bergens. Herom siger han: „Et Par Maaneder eller 3 tilbringes undertiden med Reyser, og som disse skaffe mig flere ledige Timer end jeg ellers ønskede, saa pleyer jeg, som man siger, af Nøden at gjøre en Dyd, og passerer dem til Deels i Samtale med en Hob saa kaldede Flytnings-Folk, bestemte til min Reyses Befordring. Hvad disse svare mig paa adskillige Spørsmaal, derom *consulerer* jeg siden deres Præst eller nogen anden Mand, bekiendt i samme Egn, og hvis jeg hører det samme af mange bekræftes, men af ingen tages i Tvivl, ikke heller nogen

naturlig Modsigelse deri, da pleyer jeg at indføre det i mine *Miscellan-Observationer*, samt siden ved min Hiemkomst see mig om i visse, særdeles biergagtige eller og i anden Henseende med Norge overensstemmende Landes Beskrivelser. Dernæst har jeg og ved samme aarlige Omreyser fundet Leylighed til at gjøre en liden Samling i mit *Musæo* af Norske *Naturalier*, saasom Steene, Ertzer, Fossilier, Søe-Træer, Coraller, Snegle, Muslinger, særdeles Skabninger af Fugle, Fiske og deslige, hvilket for en god Deel har tient til Original af de Kaabberstykker, med hvilke jeg har stræbt at oplyse denne Beskrivelse, saavel som at forlyste Læseren“.

5te kapitel af Pontoppidans bog handler om 1: Medicinske eller andre Urter og Blomster. 2: Visse skadelige Vexter. 3: Sunde og velsmagende Bær. 4: Norske Skouge i Almindelighed. 5: Opregnelse af Norske Træer. 6: Mosser paa Træer og Steene. Som kilde nævner han fornemmelig Ramus og „visse gode Mænds skriftlige *Correspondence*.“ Det bedste hjælpemiddel siger han, at han har havt i „et *Herbarium vivum*, tilhørende Monsr. Gotfr. Henr. Lange, hvilken i adskillige Ærinder, dog fornemmelig til den Ende, at han vilde kiende Norske Urter, har giennemreiset nogle Provintzer, og en Tiidlang opholdt sig i det Nordlandske Amt 100 Mile oven for Bergen.

Saa vidt jeg har kundet faae de Norske Navne at vide, ere samme tilføyede, og hvor et eller andet *Singulare* siintes mig nogen Anmerkning værd, har jeg sat samme derhos, uden at opholde mig ved det, som er almindeligt eller desforuden bekjendt“.

„Dette *Herbarium vivum*“, tilføier han i en note, „har noget forud i den henseende, at alle Urter og Blomsters Farve er bedre *conserveret*, end jeg erindrer nogen Tiid at have seet. Om det kand tilskrives Luften eller Urterne selv, lader jeg staae derhen.

Derpaa lader han plantefortegnelsen følge p. 184—189. Den latinske nomenklatur ligner i det hele taget den, der anvendes i Ramus's fortegnelse. Hertil er i regelen føiet norske navne og bemærkninger om planternes anvendelse, f. ex. *Acetosa major, minor, fontana*. Syre (*Rumex Acetosa* et *Acetosella* L.). *Aconitum magnum Flore cœruleo*, Luus-Hat (*Aconitum septentrionale* Koll.). — *Alchemilla s. pes Leonis, item minor Mathioli, Foliis divisis*

et subtus albicantibus. Løve Fod, *Mariæ-Kaabe* (= *Alchemilla vulgaris et alpina* L.). Som eksempler paa anvendelsen af et enkelt navn kan tjene: *Agrimonia* Katte-Rumpe, Agermone (= *Agrimonia Eupaloria* L.) — *Acetosella.* Gøge-Syre (= *Oxalis Acetosella* L.).

Om *Angelica Archangelica* L. siger han: *Angelica vera officinarum sev Archangelica.* Quanne, Quanne-Rod, ialder i Dalene maadelig, paa høye Field ypperlig og overflødig, ligesom i Schweitzer-Land. Field-Bonden bruger den tørret ikke allene at bide paa om Morgenen, naar han gaaer til Skougs, men ogsaa til at *pulverisere* og blande i sit Nyse-Krud, eller Tobak. Biørnen æder og med stor *Appetit* af dens Stængler, indtil de bliver alt for store og seye.

Carophyllata. Fl. nutante, it. Fl. luteo, radice odorata. Nelike-Rod (= *Geum rivale et urbanum* L.) — *Cauda muris* Muse-Rumpe (= *Myosurus minimus* L.) — *Dens Leonis.* Løve-Tand, Præste-Krone, Monke-Hoved (= *Taraxacum officinale* L.)

Tussilago, s. ungula equina, fl. luteo, Heste-Hove. Efter D. Løchstørs Meening, har den samme Virkning som Tobak, og kunde i dens Mangel bruges, hvilket staaer derhen. Men foruden den almindelige Heste-Hove voxer her til Lands en anden Slags *Tussilago*, kaldet Heste-Skore, adskilt fra forrige ved Bladenes Figur, som næst ved Stilken ikke er breed, men gandske smal og spids nedad. Om denne sidste beretter mig Velærværdige, Hr. Morten Ruus en særdeles Kraft til at helbrede aabne Saar, da Bønderne, særdeles naar de ved Høst-Arbejd beskadige sig paa deres Lee, bruge intet andet end den at legge paa Saaret, hvilket i en Hast og ligesom øyensynlig løber sammen. (T. *Farfara & frigida* L.).

Ros Solis, Soel-Dug, findes i andre Lande med et atlangt, men her med et rundt Blad, særdeeles i de Nordlandske Moser (*Drosera rotundifolia* L.).

Af græsarter anføres ingen specielt, men kun *Gramina diversa.*

Nævnes bør ogsaa hans omtale af *Linnæa borealis* p. 193: *Numularia sylvestris repens, fl. albo* — Marisle. Penge-Blad.

Til samme Classe kand maaskee henføres en Norsk Urt, hvis Navn jeg ellers ikke kand finde, men fortæner dog at nævnes, da den efter nogles Forfaring er et herligt *Pectorale*, og bruges som Thee. Dens hartad Cirkel-runde Blade, som fortil have en saare liden *Inscision*, ere ikkun halv saa store som eeneste Skillinger, sidde 2 og 2 tilsammen paa en temmelig lang smal rund og haard Stængel. Blomsterne ere som smaa *Campanulæ* eller Klokker med 5 Blade, uden til hvide af *Couleur*, indentil overstrøede med røde Prikker. Forbemeldte Monsr. Lange, saasom temmelig vel kyndig og *curieux in Botanicis*, forsikrer sig ingensteds at have seet den uden i Norge, og holder den for meget sund for Brystet.

Allerede Ramus har omtalt Linnæa under det ovenfor omtalte navn (se pag. 178). Dens norske navn er ellers alm. Norisle ell. Narisle.

I Norge omtales *Linnæa* første gang af Peter Kylling 1673 (*Plantæ quædam domesticæ raræ* i Thomæ Bartholini *Acta medica et philosophica Hafniensia anno 1673. Vol. 2. Hafniæ* 1675. Pag. 346): „*Prope Christianiam Norwegiæ, ex communicatio Petri Flori, Numularia rara flore purpureo,*“ hvortil han har føjet en tegning af planten (se Schübeler *Viridar. Norv.* II p. 65).

Om moser og lavarter bemerkes p. 237: „Endnu bør til Landets *Vegetabilia* henregnes det, som mangen ikke anseer for andet end en Samling af ældgammelt Uhumskhed, men er dog i Sandhed, og sees særdeeles *per microscopium* at være en ordentlig Væxt med Roed, Blade og Sæd, jeg meener de adskillige Arter af Mosse, som særdeeles her til Lands i stor Mængde findes, ey alleene paa Jorden, fornemmelig paa Eng-Bund, hvor den giør stor Skade, men og især paa Træerne, og efter en Regn lettelig løsnes, men ellers sidder temmelig fast. Denne er nu ved Undersøgelse meget adskillig, dels af Farve, saasom hviid, graa, brun, guul, sort og spraglet, dels af Skabning, nemlig, enten indviklet som Uld, eller i lange Trevler, eller i ordentlige Blade af adskillig Skabning, og dels med smaa runde Knopper som har Sæd i sig.“ Han fremhæver dernæst, hvorledes disse „uanseelige, ja foragtelige Væxter“ er „ey unyttige,“ fordi de tjener til føde for rensdyrene. Tilslut bemerker han: „Endnu bruges en vis Slags guul Mosse, som henger i Trevler paa Stammen af Fyrre-Træerne, og er me-

get forgiftig, til at mænge i Grød eller i Aadsel og sætte for Ulvene, hvilke derved dræbes.“

Om soppene bemærker han:

„Af de svampagtige Væxter, som med et almindeligt Navn kaldes Skurve-Hatte, eller *Champignons*, findes her ey allene som i Danmark og andensteds adskillige, men ogsaa særdeeles de som tørres og sælges under Navn af Mørkler, hvilke falde i Egnen ved Buskerud og paa Hedemarken og flere Steder, hvilke af Liebhabere søges og forsendes til andre Steder.“ I en note tilføies: „Under Birke-Træerne voxer her gemeenlig den Slags Skurve-Hat, som er rødagtig med smaa hviide Pletter iblandt, og af nogle kaldes Flue-Svamp, fordi man kaager den i Melk og setter den for Fluerne, naar man vil dæmpe deres Mængde, thi den Svamp er heel forgiftig.

Pag. 200—211 handler om de skadelige planter.

Her nævner han da først og fremst den efter sit bekjendte voxested, Sel i Gudbrandsdalen, benævnte Selsnæpe eller Sprengeroed. (*Cicuta virosa* L.). I en note fortæller han, at hans ane, den trondhjemske biskop E. Pontoppidan (1616—1678), i et brev af 13. april 1675 til Sim. Paulli skriver: „*Exsiccatum mitto tibi herbam illam, quæ Sels-Næpe et Sprengeroed appellatur.*“ „Det sidste Navn,“ tillægger den yngre Pontoppidan, „har uden Tvivl Hensigt til dens Forgiftighed.“ Angaaende dens giftige egenskaber siger han: „Dens Forgiftighed er saa stor, at, dersom Creatureerne æde deraf, som de gjerne ville, da døde de strax. Deres Bug revner, og dersom Fuglene æde af det Aadsel, da falde de døde ned af Luften, saasom Ordene lyde i et Brev, skrevet til D. Simon Paulli af Hr. Oberste Reichwein, at læse *in Actis Medicis et Philosoph. Hafniens.* Th. Bartholin. vol. II pag. 128.“ (Videre angaaende denne plantes giftighed henvises til Schübelers *Viridarium Norvegicum* II. 213—214).

Dernæst anføres *Gramen ossifragum Norvagicum* (= *Narthe-cium ossifragum* Huds.), Sturgræs eller Storgræs. (Navnet skal efter Aasens mening komme af en sygdom i fødderne hos faarene, som man tilskrev virkningen af denne plante). Dens virkning, siger han, skal være den, „at særdeles Øxen og Køer, naar de æde deraf,

blive Been-løse, ja ligesom Been-brudne, eller saa bløde og løse i Beenene, at, hvis de ikke hielpes derved, at dem indgives Been af andre Køer, hvilke de tygge med *Appetit*, da maae de snart omkomme. Beskrivelsen herom findes, ligesom om Sels-Næpen, i forbemeldte Brev fra den in *Botanicis* særdeles *curieuse* Hr. Oberste Reichwein (i Christiania) til D. Sim. Paulli.“ — Pontoppidan finder dog ikke, at han „med fuld Vished kan bekræfte Sim. Paulis Meening, som gaaer ud derpaa, at i Grunden, hvor denne Urt groer, skulle findes enten Quægsølv eller Bly-Ertz, og at en *mercurialske Spiritus* igiennem denne Væxt øvede sin beenbrydende eller smeltende Kraft, hvorom andre bedre end jeg ere i Stand til at dømme.“ — Om denne vistnok ugrundede mening, at planten skulde bevirke benskjørhed hos kvæget, se Schübeler l. c. I. 320.

Den næste skadelige væxt, Pontoppidan nævner, er „Igle Græs, der er en Urt, som den Norske Bonde paa mange Steder, særdeles her i Nordfjords Fogderie, er meget bange for, og med Fliid stræber at udrydde af sin Eng, da det dræber mange Faar og Geder ved en stærk Krampe eller *Contraction*. Det har en maadelig Rod, og derpaa i Buskeviis mange, temmelig tykke Stengler eller Greene med smaa langagtige Blade fulde af *Incisioner*, og yderst paa Greenene blaae Blomster, efter hvilke setter sig mod Høsten en huul Knoppe, dobbelt saa stor som en Ert. Deri glemmes Sæden, og atter i den ofte nogle smaa Orme eller *Insecter*. — Virkningen af denne Urt bestaaer deri, at Faar og Geder, undertiden dog sielden ogsaa Køer, som æde den, faae den saakaldede Vild-Syge. Denne ytrer sig i en slags *Contraction* af Seenerne til een Side, saa at særdeles Hals og Hoved bøyes med Magt hen mod Bagdeelen, i hvilken *Position* Creaturet stedse løber runden omkring, indtil det endelig falder, og efter nogen Tiid dør. Undertiden, dog ey ofte, skeer det, at nogle Faar hielpes til rette derved, at man overskiaerer en Scene paa Halsen, saa at Hovedet ikke meere trækkes til Siden. Paa en Væder eller Koe borer man Hul i Hornet, da deraf udflyder endeel Vædske.“

Hermed menes rimeligvis *Pedicularis palustris* ell. *silvatica* L., der rigtignok har røde blomster, medens Pontoppidan siger, at „Blomsteret er blaat“; thi disse arter benævnes i Nordfjord ifølge

I. A. Kroghs Nordfjords Beskrivelse Iglegræs (l. c. p. 245, „fordi man indbilder sig, at det er af denne Faarenes Lever bliver fyldt med Iglér.“)

Dernæst nævnes „en skadelig Urt ved Navn Tour-Græs (maaskee for sin Virknings skyld *quasi* Tooer eller Zauber Gras, Hexe-Græs), bestaaende af lange smale Stengler, som ligge og udbrede sig over Jorden, men har paa Enderne nogle smaa rundagtige Blade af Storhed som en eeneste Skilling, ellers lignende nogenledes et Muse-Øre. Af denne Urt faaer Heste og Køer meget hastig en Slags usædvanlig Dorskhed og halv *Lethargie*, saa at den allermunterste Hest, som dermed befænges, straks bliver sig selv ulig, henger med Hovedet, og lader giøre med sig alt, hvad man vil, hvorfor mangen Samvittigheds-løs Heste-Pranger stielser sig til paa Markeds-Reyser, at putte noget Tour-Græs i Munden paa sin Naboes Hest, naar han frygter, at samme ellers ville gaae ham i Forkiøbet og sette hans Hest tilbage. Mod denne Tour-Syge, saavel som adskillig anden Skade paa Heste og andre Creature, bruger Bonden her til Lands, enten Bibergel eller et Stykke af en Snog indæltet i Dey og stoppet i Halsen. Er det ikke Hovedet, men et andet Stykke, da maa Snogen være dræbt før St. Hans Dag, og til saadan Brug bevaret.“

Hvilken plante hermed menes, tør jeg ei med bestemthed sige.*)

Derpaa anføres: „Paa nogle Steder, særdeeles i Hardanger, voxer paa Fieldene i temmelig Mængde en Urt til Anseende næsten saasom Rude, dog med mindre Blade. Dens Navn er Torbøe, *item* Heste-Spreng, fordi den er særdeeles Hestene en dødelig Forgift. Disse gaae den og gierne forbi, undtagen i stor Hungers-Nød. Æde de lidet deraf, da hielpes de ved en indgiven Purgantz af Bærme og andre drivende Ting, *item* ved at rides stærk, saa de faae Luft, men ellers ligge de straks med oppustet Liv ligesom en Tromme. Derimod skader denne *Herba maxime flatulenta* aldeles ikke Køer, Faar og alt, hvad som tygger Drøv, eller skyder sit Foer op igjen, følgelig derved skaffer sig Luft.“

Hermed menes rimeligvis *Osmunda crispa* L. (cfr. Krogh

*) Cfr. pag. 155 n. 49: *Auricula muris* (=: Museøre).

Nordfjords Beskr. p. 270, Schnabel: Beskrivelse over Hardanger Kbhvn 1781 p. 32, Schübeler *Viridarium* p. 234. Krogh antørrer l. c., at den af Pontoppidan aftegnede Torboe, *Herba Flautulenta*, har lidt for brede blade. Afbildningen synes dog at fremstille det gølge løv af *Osmunda crispa* L., der har omtrent ægdannede, bredere flige end det frugt bærende løv. Krogh mener, at det snarere er *Asplenium Ruta muraria* L., der er „Heste-Spræng.“)

Den sidste af Pontoppidans skadelige urter er „Mariæ Haand og Fandens Haand, begge skabte nesten som en Haand med 5 Fingre, men adskilte ved deres Farve, da den sidste er sort og uduelig, men den første hvid og tienlig til at læge Hoved-Saar eller anden Udslet paa Børn.“ — Hermed menes *Orchis maculata* L.

Desuden kan anføres den „underlige Historie“ han fortæller p. 177—181 (efter Oluf Bangs Samlinger 4. st. p. 508), hvorledes to brødre, studenterne Oluf og Andreas Engelbrechtsen, i 12 dage levede paa en ø i et stort vand „Refs-Søen“ ml. Guldbrandsdalen og Valdris af „et slags Græs eller Urt med smaa bredagtige Blade, som her kaldes af nogle *Viola canina*,“ men som han ikke kjender, „samt af nogle Syre Blade.“

Skjønt Pontoppidan neppe kan siges at have været andet end en dilettant i botaniken, har han dog indlagt sig stor fortjeneste derved, at han gjenoptog Ramus' arbeide og henledede opmærkningen paa den norske natur paa en tid, da sansen ellers var vakt for naturen i Norden. Hertil kommer, at hans bog, der var affattet i et selv for den almindelige mand letfattelig sprog, blev meget læst og bidrog til at give et rigtigere kjendskab til de norske forholde i det hele taget.*) Han kan i mere end en henseende betragtes som en forløber for Gunnerus. Begge var lærde biskoper, der paa sine visitationsreiser indhentede oplysninger om landets natur og samlede naturalier.

Om anden del (dediceret grev Adam Gottlob Moltke) af hans naturhistorie (hvori blandt andet Norges fauna omtales) heder det

*) Hans bog blev oversat paa engelsk (London 1755 fol.) og paa tysk (af Scheibe I del 1753). Recens. i Lærde Efterretn. 1753, Gött. Anzg. 1753 p. 753), *Relationes de libris noris. Vol. II. Fasc. IV.* 441—451. *Vol. IV. Fasc. I.* 163—178.

i det danske videnskabselskabs protokol 7de juni 1753 (cfr. selsk. historie af Molbech p. 66): „Biskop Harboe tog den anden Deel af Biskop Pontoppidans norske *Historia naturalis* til sig for at gjen-nemsee den, og siden leverede han den til Justitsraad Finkenhagen (Waisenhusets Direktør eller Inspektør) for at befordres til Trykken.“ Heraf slutter Molbech (l. c.) „at Manuscriptet i det mindste har gaaet igjennem Selskabets Hænder, da det nedsendtes af Forfatteren (hans Fortale til anden Del er dateret Bergen 24. April 1753), dels at Bogen formodentlig er bleven trykt uden Bekostning for Forfatteren og rimeligvis paa Waisenhusboghandelens Forlag“.

Ialfald har hans bog gjort ham bekjendt i Danmark, hvor han, som vi senere skal høre, blev prokantsler ved universitetet 1755.

N. M. Petersen siger om Pontoppidan i sin lith. IV. 132:

„Ved Pontoppidans naturhistoriske Arbejder er der ikke alene Samlingen, der tildrager os, skjøndt ogsaa den er en af Spirerne til Naturkyndighedens Dyrkning i Danmark, men især den Maade, hvorpaa Naturalismen i sin ædleste Betydning første Gang uden Tvivl med Klarhed gik op for Theologien, for hvilken Kristusbilledet hidtil var den hele Natur. „Altfor mange, siger han, ere de, som daglig misbruge Naturen til at vanære Gud; vel os, om vi kunde anvende dens Betragtning til noget bedre. Den aabner os Vejen til videre Indsigt i den store Skabers saa vise som kjærlige Husholdning hos os i Naturens Rige.“ Han vil kun nævne „*Ichthy-theologien* alene eller Guds Kundskab indhentet af hans Husholdning med Fiskene“. „Hvis nogen vilde undersøge den Materie grundig og tilgavns, saa vidste han ham ingen bedre Skole eller Bibliothek, end at tilbringe ett Aars Tid i det mindste ved Strandsiderne i Bergens Stift eller Nordland; sandelig hans Opdagelser skulde sætte hele Europa i Forundring, og dersom han havde Indsigt nok i Tingenes Sammenhæng til at kunne vise den og atter i den Guds underlige Raad og Hensigt, saavidt som vi usle Idioter kunne stave os til, da, siger han, tror jeg, han gjorde en priselig, ja hellig og opbyggelig Gjerning“ *)

*) Af fortalen til Pontoppidans *Glossarium Norvegicum* (Bergen 1749).

Der er dvælet saa længe ved Pontoppidans bog og hans virksomhed i Norge, fordi man deraf kan se, hvordan han opfattede forholdet mellem theologi og naturvidenskab, og fordi netop disse udtalelser i forordet til en bog, der var dediceret to saa indflydelsesrige og for naturvidenskabernes fremvæxt saa varmt interesserede mænd, som J. L. Holsteinn og A. G. Moltke, utvivlsomt, som vi senere skal høre, har været medvirkende til at give naturvidenskaberne i Danmark og Norge et betydeligt stød fremad. De fremkom nemlig paa en tid, da den danske regering indsaa, at der maatte gjøres noget for at fremme naturvidenskaberne.

Tillæg til kap. 2.

S. 141. Den fuldstændige titel paa Peder Claussøns bog er: „Norriges oc Omliggende Øers sandfærdige Bescriffuelse, Indholdendis huis vært er at vide, baade om Landsens og Indbyggernis Leilighed oc vilkor, saa vel i forðum tid, som nu i vore Dage; Korteligen tilsammen fattit Aff. H. Peder Claussøn, Sognepræst i Undal. *Cum Priv. Regiæ M.* Prentet i Kjøbenhaffin hos Melchior Martzan, Paa Jochim Moltken Bogførers bekostning. M.DC.XXXII.“ At Ole Worm har besørget udgivelsen, siges fleresteds i Worms breve. Denne skyldes tillægget „oc omliggende Øers“, medens Peder Claussøn skjelner imellem „Norriges Bescriffuelse“ og det omtr. samtidig udkomne: „Om Nogle Læns og Landes Bygning, som ligger under Norriges Krone.“ Se prof. G. Storms indledning (LXVIII flg.) til hans udgave af: „Samlede Skrifter af Peder Claussøn Friis. Kristiania 1881.“

I „Norriges Bescriffuelse“ tales om fiskerierne ved Norges kyster (haafiskeriet og sildefiskeriet Storm l. c. p. 272 flg., Nordlands fiskerier p. 381 flg.). I kap. XXVI tales pag. 387 flg. om „Hvad Diur der ere i Nordland,“ og pag. 392 flg. handler om „Skoufue i Nordland“

(„der som Skoufue er, voxte ofuerflødige: Fure oc Gran; somme-
 steds: Alm, Asp, Birck, Elle, Rønne, Assel, Rønnasel*), Hulfuer
 ell. Hylstorn*), Iuenholt*), Enebærtræ, Hassel (dog icke norden
 for Alsten), Heeg, Sælie, Vietræ, Hiubetorn*), Pors, Lyng“;
 Træer, der icke findes mangedes: Eeg, Ask, Løn, Lind, Brag-
 ved*), Krosved*), Piel, Hagtorn*), Slaaentorn*), Bøg, Viedvendel*),
 Hyld, Orbærtræ*), Kielderhalstræ*); oc ey heller nogen Træer i
 Haver, som ere Abeltræ, Pæretræ, Plommetræ oc Kirsebærtræ;
 huilcke Træer dog allesammen findis andensteds her i Landet“).

Worms udgave af P. Claussøns skrift var hele det 17de
 aarh. indtil Torfæus hovedkilden til kundskaben om Norge og
 dets bilande. De følgende forfattere som Wolff, Absalon Pedersøn,
 Arent Berentsen har havt det til forbillede eller endog gjort uddrag
 deraf. Det oversattes paa tysk af Steinkuhl (se pag. 142), og paa
 latin af Torfæus i hans *historia rerum Norvagicarum* 1711.
 Desuden bør her nævnes af Torfæus: *Grønlandia Antiqua* (1706)
 og *De rebus gestis Færøensium* (1695), hvori ogsaa P. Claussøns
 verker er benyttede. Conf. Jessen: Konger. Norge p. 104.

Blandt Claussøns kilder nævner Storm (l. c. LVII) Saxo
 Grammaticus og Albert Krantz (*Chronica regnorum aqui-
 lonarium Danicæ, Suetiæ, Norvegiæ per Albertum Krantzium de-
 scripta MDXLVI*).

Storm har i sin udgave (side 1—138) efter et haandskrift paa
 det kgl. bibliothek i Kjøbenhavn udgivet en række fragmenter, der
 rimeligvis har tilhørt Claussøns norske naturhistorie, sammen-
 fattede under titelen: „Om Diur, Fiske, Fugle og Trær udi
 Norrig,“ forfattede i aaret 1599 (se Storms indledn. LXI). Første
 stykke er overskrevet: „Om alle Slags Diur, som er udj
 Norrigh.“ Her omtales: „Biørnen, Huide-Biørnen, Wlffuen,
 Biørns-Jerff eller Fellefratz, Gouben eller Lossenn, Reffuen, Mar-
 denn, Røse-Katten eller Hermelin, Ickorn eller Egern, Greffling eller

*) Ved Rønnasel forstaaes *Sorbus hybrida* L., ved Hylstorn *Ilex Aquifolium*
 L., ved Iuenholt rimeligvis *Taxus baccata* L., ved Hiubetorn *Rosa canina*
 L., ved Bragved *Rhamnus Frangula* L., ved Krosved *Viburnum Opulus*
 L., ved Hagtorn *Crataegus Oxyacantha* L., ved Slaaentorn *Prunus spinosa*
 L., ved Viedvendel *Lonicera Perichlymenum* L., ved Orbærtræ *Ribes ru-
 brum* L., ved Kielderhalstræ *Daphne Mezereum* L.

Suinsax ell. Brock, Rotter, Muus, Lømminger ell. Leminger. Andet stykke (p. 53) er overskrevet: „Om alle wscadelig Diur“ og omhandler „Elss-diur, Hiorte och Hinde.“ Tredje stykke (p. 60) er overskrevet: „Om Fische. Om attschillige Slaugs Fische, som findes i Norrige och under Norrigis Side“ saasom: „adschillige Slaugs Huale, Siøormen, Rosmar och Sæle, Helle-Flønder, Rocker, Størren, Mackrell oc Mackrell-Størien, Sield, Torsk, Lange, Kollie eller Huitling, Lysse eller Lyrblege, Sæy, Haa, Haabrand oc Haaskierding, Brugde, Ouwer, Smellt, Quabso eller Rognkiexe, Siøcock eller Knude, Bergylte, Blaastachen och Høriaaderen, Hummer, Krabber, Skielfisch, smaa Kraber och Kuffunger.“ Fjerde stykke er overskrevet: „Om de Fische, som saa vell ere udj ferske Vande som udj dett salte Haff“ („Lax, Øredt oc Bleege, Aall“). Femte stykke (p. 122) er overskrevet: „Om Fugle, huor mange Slags Fugle udj Norrig findes, baade 1) Skouff-Fugle, 2) Haff-Fugle og 3) Husfugle.“ Der er kun bevaret et stykke om „Ørnen.“ I sjette stykke (127—138), der er overskrevet: „Om Skouffue oc Thræ i Norrige“ nævnes: „Eegh, Bøegh, Furre eller Furrethreer, Gran Asch, Skouff-Abell, Alm, Bierch, Aspetræ.“ Hertil har rimeligvis ogsaa sluttet sig et afsnit om „Urter og Blomster,“ som mag. Michael Tyrholm, fader til den oftere i forbindelse med Gunnerus nævnte botaniker, presten Nils Henrik T., omtaler som „nichtswürdig, særdeles i disse oplyste Tider.“ (Se L. Daae i „Illustreret Nyhedsblad“ nr. 7: „Nye Bidrag til Peder Claussøns Biographi“).

Som kilder til P. Claussøns naturhistorie kan anføres: Kongespeilet (især til afsnittet om hvalerne), Olaus Magnus: *Historia de gentium Septentrionalium variis conditionibus*) og botanikeren Hieronymus Bock (se pag. 146). Mange meddelelser spec. om Nordland har han ogsaa faaet af Jon Simonssøn, lagmand i Mandal, død 1575 (se Storm l. c. LVI). Men størstedelen skyldes vistnok hans mangesidige lærddom, hans omgang med folk i alle stillinger og personlige kjendskab til store dele af landet. Fornemmelig hvilende paa hans reiser omkring i stiftet har ogsaa hans „Stavangers Stifts Beskrivelse“ været, hvoraf Storm har udgivet nogle brudstykker (l. c. 438—456). Dette arbeide har gaaet

forud for hans Norgesbeskrivelse (1608—9) og et vistnok foranlediget af biskopen Laurits Scavenius, der paa sine visitatsreiser gjorde samlinger til et kart over Stavanger stift. P. Claussøn har ogsaa skrevet beskrivelser over Island og Grønland. Tyrholm siger om ham (i de ovenfor efter et haandskrift paa Christiania universitetsbibliothek af L. Daae offentliggjorte meddelelser): „Han har været en Mand, som kunde samle Materialier, af hvad han kunde opsørge og udsøge, men var selv ingen Mester til at bygge og beskrive. Den curiosité, der har været hos ham, har dog gjort ham berømmelig, og han var et Orakel i hans Cirkel.“

Peder Claussøns virksomhed paa disse omraader kan jevnføres med Pontoppidans, Gunnerus's og Strøms i den senere tid, hver inden sin kreds.

Kap. 3.

Botanikens tilstand i Danmark fra Linnés tid indtil Martin Vahl (1750—1780).

„Ved Midten af dette nærværende *Seculo*“, siger Rottbøll (i den oftere citerede afhandling p. 419), „fik saavel Naturhistorien som i Besynderlighed Urtelæren overalt et andet Udseende; Een hos vore Naboer opgaaet og endnu skinnende Soel begyndte med sit klare og igiennemtrængende Skin at opklare alle de mørke og dunkle Vraaer i denne Videnskab og tillige saaledes at opvarme og antænde de Lærdes Hierter over hele Europa af Kierlighed til Planterne, at vi have seet og endnu see Skrifter allesteds fra at udkomme, som udvide *Floræ* Grændser og Herredømme, og opdage alt fleere og fleere af dens Undersaattere.“ —

Hermed sigtes selvfølgelig til den store svenske botaniker

Linné. Linnés *) fremtræden (f. 1707, d. 1778). Dennes betydning for botaniken og zoologien er velkendt: Han dannede et system, grundet paa befrugtningsorganerne (*sexualsystemet*), gennemførte en *binær* nomenklatur med et ord til slægtsnavn og et til artsnavn (ved sit berømte *Species plantarum*, 1753.) og beskrev paa en kort og treffende maade saavel slægt som art. Den bekjendte naturforsker Julius Sachs siger herom: „Zu seinen besten Talenten gehörte ohne Zweifel die Gabe, die Species und Gattungen des Pflanzen- und Thierreichs mit wenigen Merkmalen schlagend zu charakterisiren, die Diagnosen mit einem Minimum von Worten herzustellen; in dieser Beziehung wurde er das unerreichte Vorbild aller späteren Botaniker.“ Men ved siden af sexualsystemet lagde han ogsaa grundvolden for inddelingen i naturlige familjer (et fragment i hans *Philosophia botanica*, omfattende 67 familjer, og i sine forelæsninger 1764—1771). Han gennemgik hele den foregaaende tids botaniske literatur og studerede ikke blot naturaliesamlinger, men de levende planter i ind- og udland, saavel dyrkede som vilde **). Paa grund heraf kunde han i sin *Genera plantarum* beskrive de paa den tid fuldstændig kjendte slægter.

Straalerne fra dette lys begyndte at beskinne Danmark paa grund af den interesse Fredrik V (konge fra 1746) og hans ministre Moltke, Holstein og Bernstorf havde for naturvidenskaberne (se herom Rottbøll l. c. p. 421 flg., Brünnich l. c. XXII, Didrichsen l. c. 75 flg.).

J. L. Holstein. Om grev Johan Ludvig Holstein siger Rottbøll: „Der er ingen af os alle, som have kiendt denne salige Herres utrættelige Fliid og store Hengivenhed til Videnskaberne, som tvivle i mindste Maade paa det, som Eftertiden vil have ondt for at troe, at han nemlig under saa høye og vigtige Embeds Forretninger i en Alder af 66 Aar fandt Behag i Planterne, lod sig om denne Videnskabs Grunde underrette og anlagde paa sit kiære Ledreborg en Botanisk Have.“

*) Cfr. den korte og treffende udredning heraf i Högrells „Botanikens Historia“ p. 58 og om Linné og hans skrifter sammesteds p. 94—105.

**) Cfr. hans udtalelse i indledningen til *Spec. plant.* 1753: *Peragravi Alpes Lapponicas, totam Sueciam, partem Norvegiae, Daniae, Germaniae, Belgii, Angliae, Galliae* etc.

Geheimeraad grev Adam Gottlob Moltke besad en meget stor naturaliesamling, der bestod af „de rigeste gediegne Metaller og Mineralier, af Steenarter, Forsteninger, Konkylie, Koraller og andre Søe-Væxter, og eier i det hele saadan Fuldkommenhed, at den fyldestgjør Kienderes Øie indtil Beundring“ (Brünnich l. c. XXVI). A. G. Moltke.

Ogsaa om geheimeraad grev Otto Thott siger Brünnich, at han havde stor interesse for naturvidenskaberne: „Ingen Privat Mand i Dannemark, og faa i Europa, have eiet større og prægtigere Samlinger af Bøger, Naturalier, Kunststykker, Oldsager, Mynter og Medailler. Udi en stor Bygning, som dertil er opført, har den lærde Eier indrømmet et Værelse for den meget fuldstændige Samling af alle Arter og sieldne Stykker gediegne Metaller, Mineralier, Steenarter, Konkylie, Koraller tilligemed endeel udstoppede Dyr og tørrede Insekter.“ En slægt *Tottea* er benævnt efter ham. Otto Thott.

Denne interesse for naturvidenskaberne var fremkaldt ved Linnés optræden. Danmark fandt, at det ikke gik an for det længere at staa tilbage for de øvrige lande, specielt naar det laa saa nær det land, hvorfra bevægelsen udgik. Under 25. apr. 1750 udstedtes der da et kongeligt reskript: „Som os elskelig Balthasar Johan von Buchwald etc. haver i Skrivelse til vores Geheimeraad — Johan Ludvig Holstein — anmeldet, hvorledes — det til Medicinens Fremme var fornødent og meget gavnligt, at en bequem Person, som forud havde appliceret sig til Medicinen og Botaniken, blev tillagt nogen Hjelp til at reise udenlands for, paa det han sig derudi udenlands videre kunde informere, forestillende derhos, at der — — — af Communitetets oplagde 1000 Rd. — maatte udgives til 11. Juni næstkommende 200 Rd. til en Person, som kunde foretage sig en Reise til Sverrig, for at frequentere Linnæum til Upsal og udi det af hannem udgivne *Systemate Botanico* at profitere, give Vi Eder hermed tilkjende, at Vi allernaadigst ville have bevilget“ (nævnte Summa) (se Nyerups universitetsannaler 342—343, og Didrichsen p. 90, hvor reskriptet er excerperet).

Valget til denne sendelse faldt paa en alumnus ved Borchs collegium: Jørgen Tyge (Georg Tycho) Holm. Denne var født Jørgen Tyge
Holm.

paa Fyen 3. januar 1726 og skal tidlig have havt lyst til at sysle med naturgjenstande. Didrichsen anfører*) nogle verslinjer:

„Saa kiendte jeg din Ungdom grandt

 Jeg saa din spæde Haand at plante
 Hver Blomster gav Du Navn og Pind

 Og skjød en Muldvarp i Haven op
 Da anatomeerte Du
 Den fangne Røvers Krop.“

Han blev student fra Odense 1743. Efter at have taget philosophisk eksamen (1744) og theologisk eksamen (1746) med bedste karakter besluttede han at ofre sig for medicin og botanik, blev 1748 alumnus ved Borchs collegium og fandt en beskytter og vellynder i prof. Buchwald. Det var ogsaa denne, der anbefalede ham til at nyde understøttelse til reisen til Linné. Den 2den mai reiste han, og efter Linnés derom udtalte ønske blev hans stipendietid forlænget — (se det af Didrichsen anførte reskript af 14. aug. 1750: — — — — — „da det af Linnæo er bleven forlanget, at bemeldte Studiosus Holm maatte forblive udi Stockholm til næste Aar, paa det han sig imidlertid desbedre kunde habiliteres — — — giver vi allernaadigst tilkjende, at Vi ville have bevilget, at meerbem. Studiosus Holm paa et Aars tiid maa forblive, uden sin plads eller stipendium af Borrichii Collegio Mediceo at tabe.“)

Allerede under dette sit første ophold hos Linné vandt Holm dennes anerkjendelse som en dygtig botaniker; thi i „Egenhändigiga Anteckningar af Carl Linnæus om sig sielf“ s. 50 bemerkes (ifølge Didrichsen l. c.) om ham, at „han resar efter ett åhrs information tillbakas till Linnæi nöje och sin Nations heder.“ Linné skal endog allerede dengang have tilbudt ham doktorhatten „umsonst“. Han forlod Upsala 1751 og blev da ved en „Cammer-Collegie Foranstaltning“ sendt til Kongsberg for at virke som læge under en der udbredt sygdom. Samtidig har han maaske ogsaa faaet i opdrag at indhente kundskaber om Norges botaniske og økonomiske forhold; thi paa det St. kgl. bibl. i Kjøbenhavn skal der findes et

*) Efter „Rygtet om den af sit Fæderne-Land saa vel fortjente G. T. Holm.“ Ved H. Chr. Biering 1760.

manuskript af ham (Kalls saml. 4°. Nr. 595), der er dateret 1751 og har form af en indberetning. Den første del af dette, der er af økonomisk indhold, blev trykt 1760 i Thaarups magazin I. 85—101: *Nogle oekonomiske Optegnelser paa en Reise i Sandsværd, men meest i Nummedalens Fogderi, 1751*. Den anden del derimod, der er af botanisk indhold, er endnu utrykt.

Under sit ophold i Norge blev han i marts 1752 af det medicinske fakultet (hvoriblandt hans velynder Buchwald var) „foreslaaet til at tages i Betragtning,“ om der skulde blive tale om at oprette et nyt medicinsk professorat.

Da han sidst i aaret 1753 kom tilbage til Kjøbenhavn, søgte han og fik paany reisestipendium til atter at høre Linné og opholdt sig da i Sverige 1754—1757. Linné ønskede før afreisen at meddele ham doktorgraden; men Holm maatte først skrive hjem for at indhente tilladelse til at modtage denne. Hans brev til universitetspatronen Holstein er aftrykt hos Didrichsen (l. c. 94—95). Holm frygtede for, at det theologiske fakultet skulde fratage ham reisestipendiet, da det *stipendium Hopnerianum*, som var ham tilstaaet, efter fundatsen egentlig skulde tilstaaes en „*theologiæ et philosophiæ studiosus*“ (se Didr. p. 92—95). Der blev dog ikke lagt ham nogen hindring i veien, og den 2den juni 1757 disputerede han under Linnés præsidium (*Disputatio inauguralis sistens Prodrumum floræ Danicæ*. Upsaliæ 1757. 4 —, ogsaa optaget i Pontoppidans *Danske Atlas* og Linnés *Amœnitates Academicæ* vol. 5.).

Om hans ophold i Sverige siger Rottbøll i sin afhandling om „Urtelærens Tilstand“ p. 419: „han var et opvakt Hoved, havde i fem fulde Aar været en flittig og lærbegierig Tilhører af den største og beqvemmeste Lærere, hvilken fast ikke havde talt eller skrevet noget af Betydenhed, som jo af ham var opsnappet, hvorfor han og agtede ham saa høyt, at han tog ham i sit eget Huus til Lærere og Selskabsbroder for sin unge Søn, i Tanke, at han betimelig ved hans Omgang kunde opmuntres til at faae Hue for Naturhistorien“. — „Linné ansaa ham saasom een af hans allerypperligste Discipler“ (Pontoppidans *Danske Atlas* I. 594).

I sin doktorafhandling havde han, som Rottbøll udtrykker sig,

„iført P. Kyllings *Viridarium* en systematisk Klædning og føyet til hans saavel de Danske, som forefandtes i Bursers Urtesamling, som og de af ham selv i sit Fæderneland samlede.“ I oktober 1757 kom Holm tilbage med en rig skat af naturalier, og i det følgende aar blev der tilstaaet ham et stipendium til at undersøge Englands agerbrug og økonomi*). Dog fik han udsættelse med at tiltræde dennè reise i to aar. Sommeren 1758 benyttede han da til at gjøre en reise**) omkring i Danmark (Sjælland, Fyn, Jylland indtil Skagen) og flyttede senere ind paa Charlottenborg, hvor der var tilstaaet ham bolig. Hans samlinger fra alle 3 nordiske lande maa have været meget betydelige for hin tid, da de angives at indeholde foruden modeller og haandskrifter 5000 numre. De blev grundlaget for det saakaldte „*Theatrum*“ paa Charlottenborg — (Kbhvns. Adressecont. Efterr. 1765. Nr. 131: „Grunden til denne Indretning lagde Holm ved en ypperlig Samling af Svenske og Norske Mineralier, af Urter og Insecter“). Den 14de septbr. 1759 blev Holm udnævnt til *prof. Oeconomiae* ved *Amphitheatrum Oeconomico Naturale* paa Charlottenborg***). — 8 dage efter vilde han tiltræde sin stipendietur til England, men allerede den 25de i samme maaned bortreves han af en farlig blodgang.

I Linnés vidnesbyrd om ham, der er aftrykt hos Didrichsen l. c. 99—100 (efter en afskrifts afskrift, der ligger i et expl. af hans *Floræ Danicæ Prodrromus* paa det St. kgl. bibl. i Kbhvn.) heder det om ham:

„*Talem itaque nunc remittimus virum, in omni naturæ cognitione doctissimum, qualem non facile recuperabit Patria; Animalia enim, Aues, Amphibia, Pisces, immo minutissima Insecta et Vermes ac Conchilia propriis notis distinguere et genuinis no-*

*) Først havde man bestemt, at han skulde deltage i ekspeditionen til Arabien, hvorom nedenfor.

**) Paa denne reise var han ledsaget af den unge grev Frederik Ludvig Moltke. Denne opholdt sig hos Linné 1764 (Didrichsen l. c. 97).

***) Allerede tidligere synes han at have havt offentlige botaniske hverv. I Lorks *Nachrichten* heder det iflg. Didrichsen, at han (januar 1759) var bestemt til at være demonstrator med en aarlig løn af 400 daler. Han afgav betænkning angaaende Oeders arbeide og blev udset til at være dennes medudgiver af *Flora Danica*. Sommeren 1759 skal han have ledet botaniske ekskursioner i Kjøbenhavns omegn. (Didrichsen).

minibus indigitare potest; nec non Plantas europæas et exoticas vero ex fundamento novit; Lapidem demum ex solidis principis Minerologiæ callet non tantum, sed et hæc omnia in usum Medicum ac Oeconomicum vertere novit; ut vix par sit, qui hæc omnia vel horum singula in Academia Patriæ publice profiteatur.

Reportat Stupendum rerum naturalium Thesaurum, collectionem Lapidum vere eximiam, et Insectorum usque minimorum tantum numerum, quantum nullus nostratum, vix exterorum ullus umquam obtinuit; ut taceam Herbaria reliquasque Naturæ gazas plures.

Spero itaque hunc ex merito Suis fore acceptissimum, utpote qui novit hæc in Patriæ suæ ornamentum et usum conferre; Sin minus eas eruditionis divitias sibi comparavit quæ in quacunque terra extera eum reddant gratissimum. Dabam Upsaliæ d. 9. Sept. 1757. Cur. Linnæus Eques.

Ministeriet havde dog ikke havt stunder til at vente paa en regelmæssig udvikling af det naturhistoriske studium i Danmark, idet man følte, hvor langt universitetet stod tilbage og vilde gjerne straks overtrumfe Sverige. „Man greb da“ som Nyerup (l. c. p. 315) udtrykker sig, „til at betjene sig af Drivhusvarme og indkaldte Fremmede.“

Georg Christian Oeder (f. i Anspach $\frac{3}{2}$ 1728, dr. med. i Göttingen 1749) blev indkaldt 1752 og 1754 udnævnt til kongelig professor i botanik, og Kratzenstein 1753 for at foredrage experimentalphysik, og det blev en slags mode for den fornemme verden at høre deres forelæsninger (cfr. N. M. Petersen lith. Vb. 12).

En af Oeders modstandere, I. Chr. Fabricius (dengang i Kiel), revser strengt denne indstrømning af fremmede i perioden før 1772 i et skrift, udgivet paa tysk i Kiel 1781: „Von der Volksvermehrung,“ hvor han siger*): Diese Gelehrten lebten unter sich, bildeten einen kleinen Cirkel, aus welchem sie auf jeden Ei.ugebohrnen, als auf halbe Grönländer wenigstens, herabsahen. Unsre Gelehrten mussten nothwendig muthlos, unsre Genies unterdrückt werden, wenn sie alle Fremde in Sonnenschein des Mini-

*) Se N. M. Petersen l. c. V. a. 44—45.

sters sich ausschliessend wärmen sahn. So musste Holm Oedern weichen, der ihm damals gewiss an botanischer Kenntniss, wenn gleich nicht an Genie, weit nachstand. Oeder ward erst in Norwegen Botanikus, und Holm ward genöthigt seine Lieblingswissenschaft, der er sein ganzes Leben gewidmet, mit einer andern zu vertauschen, von der er nichts verstand und die er erst erlernen musste; aus Ueberdruss und Unmuth ward er krank und starb als ein Märtyrer der Nation für die Fremden in der Blüthe seiner Jahre.“

Holsteins fore-
stilling til
professorerne.

Paa disse tider var det ogsaa, at universitetspatronen Holstein under 27de febr. 1754 skrev til professorerne i medicin Buchwald og Friis og professorerne i matematik Ziegenbalg og C. Horrebov og den ovenfor nævnte prof. Kratzenstein at „det var Kongens Villie, at de matematiske og især physiske Studia skal være mere almindelige og excoleres med mere Iver i Hans Majestæts Riger og Lande, end hidtil er skeet, paa det derved kan gives Lejlighed til nyttige Opdagelser, som kunde geraade til Landets Bedste; og da man paa nærværende Tid ej finder noget bedre Middel til at gjøre disse Studia mere almindelige, end om en Del af dem, der lægge sig efter Theologien, dels bleve opmuntrede, dels imponerede til at lægge sig efter Physiken tillige, og deri lade sig examinere, ligesaavel som i alt det, der henhører til *Studium Theologicum* — saa ville de gode Herrer overlægge denne Sag, og med forderligste give mig deres Tanker og Forslag tilkjende desangaaende.“ — Man kan heraf se, i hvilken god jordbund Pontoppidans udtalelser i fortalen til den Holstein dedicerede „Norges naturlige Historie“ faldt. —

Professorerne svarede 30te juli samme aar, at de var enige i, at de matematiske og physiske studier var høist vigtige ikke blot for theologer, men ogsaa for jurister, og at alle burde aflægge en prøve deri, og at „det vilde blive til stor Opmuntring for Studenterne i Almindelighed, om det blev bekendtgjort, at Hans Kongl. Majestæts allernaadigste Villie var, at *Studiosi Theologiae et Juris* skulde lægge sig efter de forhen recenserte Videnskaber, og at de, som havde ladet sig examinere enten af alle eller nogle *Professoribus Medicinæ Matheseos et Physicæ*, og fra

dem erhholdet gode Attester, skulde fremfor Andre nyde Befordring, saafremt de fandtes dygtige i deres Hovedstudio.“

Der blev nu i den anledning nedsat en kommission, bestaaende af etatsraaderne Luxdorph, Hjelmstjerne, Stampe, biskop Harboe og prof. theologiæ Holm, der skulde afgive sin betænkning om sagen.

Harboe mente, at det theologiske studium var af alt for vid en omfang til, at en studiosus theologiæ tillige kunde have tid til at sysselsætte sig med fysik.

Holm var enig heri og skrev en hel afhandling paa tre ark imod forslaget, navnlig mod det punkt, at de theologiske kandidater, som kunde skaffe sig attester fra de physiske eller mathematiske professorer, skulde være fortrinsvis berettigede til befordring. — Forresten havde ingen af dem noget imod, at „nogle Studenter med gode Hoveder ogsaa en lille Smule opmuntres til „at excolere disse Studia.“

Hjelmstjerne var for forslaget. „Lad os“ — heder det i hans betænkning — „see til vore Naboer, de Svenske; der lægger ej alene Borgere og Militaire sig efter Physiken, men Bisperne ialmindelighed ere Physici, og søge saa meget muligt at opmuntre hele Geistligheden til at lægge sig derefter.“

Stampe slutter sig til Hjelmstjerne.

Han udtaler, at der findes mange dygtige geistlige embedsmænd, der tillige er „vel verserede i en eller andan smuk og nyttig Videnskab,“ og at man vistnok kun kan opvise faa eksempler paa prester, hvis „Ignorance i Theologien“ skulde skrive sig derfra, at de havde anvendt for megen flid paa en anden videnskab. „Jeg haver i min Ungdom kjendt en 3 a 4re Præster, af hvilke een var stærk i *Philologia latina* og *antiquitatibus Romanis*, en anden i den almindelige og Fædrelandets Historie, den tredie i Physiken, som han daglig applicerede paa Landvæsenet; men de samme holdtes tillige for de dueligste og opbyggeligste Præster i den ganske Egn. Jeg har siden kjendt en Barrhov*), som var vel verseret i Physiken og Mathematiken,

*) Lars Barrhov, f. 1707 paa Kvernæs prestegaard, 1731 kapellan til Vedøen, 1740 sognepræst til Orlandet, død 1754. Paa Orlandet forfærdigede

og skal have været en af de bedste Præster i Nordlandene, der, uden at forsømme noget af det, ham tilkom som Præst, fik Tid til at gøre adskillige physiske Observationer.

Den nylig afdøde Hr. Jens Schov til Kippinge i Falster roses for hans Nidkjerhed i hans Embede, og Bønderne takke ham i hans Grav, da han som en god Physikus har lært dem i adskillige Tilfælde at gøre sig deres Jord mere nyttig end tilforn. Vi kjende alle Studiosus Tødslev*), som blandt vore *Theologiæ Studiosos* nok er bedst verseret i *Physiken*, og tillige holdes for at være bedst grundet i *Theologien*.“

Luxdorph mente derimod, at „i slige Ting, som angik Sjælene og det Aandelige, der var Theologerne, Harboe og Holm, de eneste competente Dommere.“

Dog var der endnu en mand, der i embeds medfør skulde udtale sig, nemlig den nye prokansler. Denne var ingen anden end — den forrige bergenserbiskop Erik Pontoppidan selv. Under et ophold i Kjøbenhavn var nemlig denne 2den mai 1755 bleven udnævnt til prokansler ved universitetet. I sin vanskelige stilling finder han det nu fornuftigst at gaa en middelvei, idet han i sit votum udtaler, at „man ej bør lokke *Studiosos Theologiæ* til *Studium Physicum* med Løfte om Promotion,“ især da „Skolebetjenterne havde gjentagne kongelige Løfter om at være prioritere rede til det nærmere Haab om Præstekald.“ Imidlertid var det dog godt,“ lægger han tilslut til, „at Sagen skete undertiden, at En *in Physicis* distingueret *Candidatus Theologiæ* blev befordret til et godt Kald, hvilket strax vilde være et Signal, som opvakte Attention.“ (Smlgn. hermed hans udtalelser ovenfor pag. 210).

Resultalet blev, at sagens akter henlagdes, og at der ei udstedtes nogen ny forordning i anledning deraf. Men saavel Holsteins forslag som disse vota fra nogle af Danmarks indflydelses-

han en smuk grotte af konkyljer, der efter hans død blev nedbragt til Kjøbenhavn og skal være bleven opsat ved slottet i Hirschholm. (Erlandsens Efter. I. 252). Han skrev en afhandling om Nordlyset (*Observationes vom Nordlicht*. Frankf. u. Leipzig 1751. 8.

*) Nils Bjørn Tødslev, f. i Aalborg, alumnus paa Walkendorfs collegium, 1751 decanus paa klostret, prest paa forskellige steder i Sjælland, d. 1769 i Mariager.

rigeste mænd paa den tid er betegnende for opfatningen af geistlighedens forhold til naturvidenskaben.

Pontoppidan var bleven revet ud af sine naturhistoriske undersøgelser i Norge. Der havde ingen prokansler været i Kjøbenhavn siden Nils Hemmingsens tid*). Da han som saadan skulde danne et mellemlid mellem universitetets patron og rektor, optoges hans tid nu meget med kjævelier med professorerne, navnlig med den ovenfor nævnte, myndige theolog Peder Holm. Hverken de nye forslag om skoleembedernes besættelse med theologer eller om de naturvidenskabelige studiers forbindelse med theologien førte til noget resultat. Pontoppidan holdt sig dog i denne „slibrige“ stilling til sin død ²⁹/₁₂ 1764 (se Nyerups universitetsannaler 322, N. M. Petersen lith. IV. 130). Ogsaa i dette sidste tidsrum af sit liv fortsatte han sin literære virksomhed (som theolog, historiker og naturkyndig). Som en følge af hans indflydelse udstedte Fredrik V. 1755 „en kongelig Indbydelse til alle, uden Hensyn til Rang eller Stand at indsende almennyttige, økonomiske og fysiske Afhandlinger til Grev Moltke, hvilke derpaa med en Belønning til Forfatteren og uden Omkostning fra hans Side, naar de dertil fandtes værdige, vilde blive udgivne i Trykken“ (se N. M. Petersen lith. Va. 220).

Pontoppidan samlede alle indkomne meddelelser til et stort verk: *Danmarks og Norges økonomiske Magazin*. 8 bd. med 23 kob.tavl. Kbhvn. 1757—1764 4. (En del af de der optrædende forfattere er opregnede hos N. M. Petersen l. c.). „Iveren gik saa vidt,“ siger N. M. Petersen, „at de studerende, der havde nydt Kommunitetet i to Aar, bleve (1761—62) forpligtede til at høre de offentlige økonomiske Forelæsninger i Modersmaalet fire Timer om Ugen“ (H. Bechman: *Communitatis reg. Havn. hist.* 94). Pontoppidan selv udgav derhos i sin „*Økonomiske Balance*“**) „det første Forsøg paa at fremstille ikke den offentlige Økonomi, men den private, at give enhver Patriot et rigtigt Begreb om Fædrelandets Producter og Afgrøde, hvad der deri ved Kunst og Flid forhværes imod det, som Landet behøver og daglig forbruger af fremmede Landes Varer“.

*) Udnævnt 1572 til vicekansler, afsat 1579.

**) *Eutropii Philadelphii oeconomicae Balance*. Kbhvn. 1759.

Endelig maa nævnes Pontoppidans storartede verk:

Den danske Atlas eller Konge-Riget Dannemark med dets naturlige Egenskaber, Elementer, Indbyggere, Vexter, Dyr og andre Affødninger etc. 7 bd. 1763—81 (de 4 sidste er, til dels efter Pontoppidans samlinger, udgivne af hans svoger Hans de Hofman). Heri findes (ifølge Warming l. c. 59.) fortegnelse over danske planter, forfattet efter Tycho Holms „Flora Danica“, og væsentlig forøget ved capitain Teilmand og forsynet med danske navne af Jens Bang.

Om Pontoppidans korrespondance med Gunnerus, navnlig i anledning omsenden af subskriptionsindbydelse til „Den danske Atlas“ skal tales i følg. kap.

Georg Chri-
stian Oeder.

Den forøgede sans for naturvidenskaberne havde jo, som vi ovenfor hørte, ledet til 1752 at indkalde tyskeren Oeder. Det var Bernstorf, der 1751 var bleven udenlandsk minister, der fik ham indkaldt til universitetet, efter anbefaling af general, grev Schmettow. Oeder havde dog ikke studeret under Linné, men under Haller i Göttingen. Som fremmed mødte Oeder adskillig modstand især fra den medicinske professor Buchwald og Chr. Fr. Rottbøll (den samme, hvis afhandling oftere er citeret); men han støttedes af Bernstorf. Dertor fandt man det raadeligst ikke at knytte ham til universitetet, men give ham ansættelse ved det nye kongelige botaniske institut, der blev oprettet i Kjøbenhavn med grev A. G. Moltke som direktør. I 1754 maatte dog det danske parti finde sig i, at han blev udnævnt til kongelig professor*). At valget ikke var faldt paa nogen uværdig, viste sig snart. Oeders navn er nemlig knyttet til udgivelsen af det berømte verk, *Flora Danica*, der til fremme af det botaniske studium skulde levere nøiagtige afbildninger af alle danske og norske plantearter. Ideen hertil var rimeligvis udgaet fra Oeder, og meningen var „ved mægtige Regjeringers og kyndige Botanikeres Forening at frembringe en samlet Flora over Europa, eller saa at sige et botanisk Kort over denne Verdensdel“, saaledes at hvert land ydede sit bidrag. (Se J. W. Hornemann: *Histor. krit. Bemærkn. over*

*) Oeder synes derimod under hele sin botaniske virksomhed at have staaet udenfor universitetet (se Didrichsen l. c. 56). Se dog N. M. Petersen (l. c. Vb. 28) og Molbech (l. c. 117).

Flora Danica i Skandinav. Liter. Selsk. Skr. 1809). For at kunne samle materiale hertil var det nødvendigt, ledsaget af en tegner, at foretage reiser, og Oeder, der blev *Flora Danica*s første udgiver, valgte fornemmelig at bereise Norge, der som mindst undersøgt kunde love den rigeste botaniske høst. I 1755 reiste han did, og i de 6 aar, han, understøttet af sine velyndere, Bernstorf og Moltke, foretog botaniske reiser, var det foruden en mindre del af Danmark især Norge, han undersøgte.

Sommeren 1755 botaniserede han ved Christiania og Kongsberg; derpaa reiste han den følgende sommer gjen. nem Gudbrandsdalen over Dovre til Trondhjem og tilbage over Røraas til Christiania. I den tredje sommer (1757) bereiste han Christianssands stift paa søsiden samt bjergstrækningen Hekfjeld og Telemarken. I den følgende sommer (1758) reiste han langs med kysten fra Stavanger gjennem Bergens stift til Trondhjem, og endelig bereiste han sommeren 1759 en del af Nordlandene. Som et eksempel paa, hvor begjerlig han var efter at undersøge fjeldfloraen, kan anføres, hvad rektor Dass engang svarede Suhm, „at Oeder var krøben saa høit op paa de norske fjelde, at han ei kunde komme ned“. (Flor: Bidrag til Kundsk. om Naturvidsk. Fremskr. i Norge. 1813 p. 18—19). Han udgav i det hele 9 fasc. af *Flora Danica* (1761—1770), og allerede det første hefte indeholder 44 nordiske alpeplanter (se Hornemann i Krøyers Nath. Tidsskr. I. p. 111). Oeder var tillige bestyrer af den nye botaniske have, der 1754 anlagdes paa Amalienborg. Han beskjæftigede sig ogsaa med statsøkonomiske sager, og da det nye botaniske institut ophævedes, og den botaniske have blev henlagt til universitetet 1770, gik han over i landvæsenets og finansvæsenets tjeneste*). Paa sine reiser i Norge havde han ved fortrolig omgang med folk af alle stænder samlet vigtige og paalidelige bidrag til kundskaben om dette lands politiske og økonomiske tilstand saavel som om landets naturlige beskaffenhed, optegnelser, som han tilsendte Moltke og Bernstorf (ifølge Molbech: Vidensk. Selsk. Hist. p. 117). Han ivrede, som bekjendt, især for en forbedring i bondestandens vil-

*) 1770 blev han medlem af en landvæsenkommission, 1771 af finanskollegiet. 1772 udnævntes han til amtmand i Trondhjem, men entledigedes straks efter derfra. 1773 landfoged i Oldenborg.

kaar (*Libertatis rusticorum strenuus vindex assertorque*“ Suhm) og døde 1791 som landfoged i Oldenburg.

En planteslægt *Oederia* blandt Synanthererne opkaldte De Candolle efter ham.

Oeder fik til medhjælper en prestesøn fra Tønder, Johan Zoega. Zoega (f. 1742), der 1762 kom til Kjøbenhavn og 1762—1764 studerede navnlig moser under Linné samtidig med den som entomolog bekendte Johan Christian Fabricius (1770 professor i statsøkonomi og siden professor i samme videnskab og naturhistorie i Kiel). Linné skal engang spøgende have sagt: *Quando Dominus Fabricius ad me venit cum insecto et D. Zoega cum musco, tunc ego pileum detraho et dico: magistri mei estote* (Zoegas levnet i Minerva mai 1789). Fra 1765—1770 var Zoega lektor og Oeders medhjælper ved den botaniske have. Han forlod botaniken omtrent samtidig med Oeder og blev 1771 finanssekretær og døde som deputeret i finanskollegiet 1788. Han har skrevet en *Beskrivelse af nogle Planter i Linnés Mantissa plantarum altera. Holmiæ 1771*, samt *Flora islandica* paa grundlag af arbejder af O. F. Müller og Kønig. Han havde dog ogsaa selv foretaget botaniske reiser paa Island og desuden paa Bornholm. Linné opkaldte en planteslægt blandt Synanthererne *Zoegea* efter ham. Om hans efterladte herbarium se Hornemann i Krøyers Nath. Tidsskr. I. pag. 112.

Christen Friis
Rottbøll.

Ved siden af disse bør nævnes Oeders modstander Christen Friis Rottbøll (f. 1727). Han reiste til Sverige for at høre Linné og siden til Tyskland, Frankrig og Italien, fra hvilken reise han kom hjem 1761. Allerede 1756 var han bleven professor medicinæ, men først 1776 blev han professor ordinarius deri og bestyrer af universitetets botaniske have*). Da det nye botaniske institut 1770 var bleven nedlagt, og Oeder bavde opgivet botaniken, var han nu eneraadende paa dette omraade og holdt i den botaniske have forelæsninger over *Botanikens udstrakte Nytté* 1771. Dog havde han allerede tidligere gjort sig bekendt ved sin afhandling i Kjøbenhavnske Vidensk. Selsk.***) Skr., bind X (1766—1767) p.

*) 1778 flyttedes denne til Charlottenborg, hvor slotshaven indrettedes dertil.

**) hvoraf han blev medlem 1763.

393—468: „om en Deel enten ganske nye eller vel forhen bekiendte, men dog for os *rare Planter*, som i *Island* og *Grønland* ere fundne, tilligemed *en kort Indledning om Urtelærens Tilstand i Dannemark*,“ en afhandling, der indeholder mange vigtige oplysninger angaaende botanikens historie. Af hans mange skrifter, der anføres i Warmings Oversigt over den botaniske literatur (p. 68—69) kan nævnes: *Descriptionum et iconum rariores et pro maxima parte novas plantas illustrantium liber I. Hafn. 1773*. Prof. Schouw siger om ham (anført i Molbed: Vidsk. Selsk. Hist. p. 119: „Beskrivelserne“ (i hans afhandling om „Urtelærens Tilstand“) ere gode, Synonymerne behandlede med Kritik, Afbildningerne for den Tid gode, og forsynede med bedre Analyser af Plantedelene, end man finder i mange nyere Skrifter. Hans Fortjenester bestaae fornemmelig i, at han med Nøiagtighed har undersøgt og beskrevet endeel sieldnere Planter, som var ham tilsendt bl. a. fra Indien (navnlig fra I. G. Koenig). De nye Slægter og Arter, han har opstillet, have for største Deel holdt sig.“ Linné opkaldte efter ham en slægt (*Rottboellia*) af græsarterne paa grund af hans store fortjenester af denne familie. Cfr. Hornemann. l. c. p. 118, 566—567.) Han døde i Kjøbenhavn 1797.

Den, der efterfulgte Oeder som udgiver af *Flora Danica*, var Otto Friederich Müller. Han er født i Kjøbenhavn 1730, student fra Ribe 1748, studerede først theologi, senere jura og naturhistorie, reiste udenlands til Tyskland, Schweiz, Italien, Frankrig, Holland med grev Schulin, hvorfra han kom hjem 1767. 1771 blev han arkivar i det norske kammer, levede som privatmand fra 1782 med titel af konferensraad og døde 1784 (cfr. Molbech: Vidsk. Selsk. Hist. p. 113). Mest bekjendt er han som zoolog, især ved sine arbejder om infusionsdyrene. (*Animalcula infusoria* 1786). Tyge Rothe siger om ham, at „det oplyste Europa kaldte ham med Ærbødighed Linnéen i Kundskab om Ormene, ligesom den Kielske Fabricius Linnéen i Videnskaben om Insekterne.“ Han omtales som den berømteste nordiske zoolog efter Linné og var en af de første, der beskjæftigede sig med mikroskopiske undersøgelser (cfr. Krøyers karakteristik af ham i Molbech: Vidsk. Selsk. Hist. p. 115—116). Som botaniker havde han ogsaa

Otto
Friederich
Müller.

specielt sin opmærksomhed henvendt paa de lavere planter, men udgav dog en *Flora Friderichsdalina etc. Argentorati 1767*, hvori han ikke blot giver en fortegnelse og beskrivelse af de i Fridriksdalseggen voksende planter, men ogsaa af det øvrige Danmarks flora, et arbejde, der staar fuldstændig paa høiden af sin tid og langt overgaar de tidligere planteopregninger. Som udgiver af *Flora Danica 1771—1782* leverede han 6 hefter (Fasc. 10—15) og gjorde i den anledning et par reiser til Norge, saaledes til Christianiafjorden (ved Drøbak) og til Telemarken.*) Han fandt dog ikke saa meget som Oeder, hvilket Hornemann dels tilskriver hans mangel paa udholdenhed til at taale en alpinsk reises besværligheder dels den omstændighed, at Oeder havde botaniseret i Norge i forveien. Hornemann, der ved Müllers eftermand Vahls død blev udgiver af *Flora Danica*, er maaske for ubillig i sin bedømmelse af ham som botaniker (cfr. Krøyer. Nath. Tidsskr. p. 121.) Han stod i botanisk bytteforbindelse med den norske botaniker, biskop Gunnerus (cfr. min Oversigt over Det kgl. norske vidensk. bot. samlinger p. 78**). Hans skrifter anføres hos Warming l. c. 65—67.

Den yngre Linné benævnte en slægt *Müllera* blandt *Leguminosæ* efter ham.

Af andre danske botanikere paa disse tider skal her blot nævnes:

Theod. Holm

Theodor Holm (f. 1732, professor i medicin, naturhistorie og botanik i Sorø 1762, døde som geheimeraad 1793; han blev adlet 1781 under navnet Holmskjöld; især bekjendt ved sit verk *Beata ruris otia fungis danicis impensa s. Coryphæi Clavarias Ramariasque complectentes. Hafn. 1790—1794*), som Hornemann (l. c. pag. 569) anser for „det brillianteste botaniske verk, som til den tid var udkommet“. Foruden dette verk har han ogsaa udgivet en „*Afhandling om nogle Cryptogamer* (Vidsk. Selsk. Skr. Ny Saml. 1789. I. 279—302). En planteslægt *Holmskiöldia* blandt *Verbenææ* er af Retzius benævnt efter ham.

*) Se hans „Rejse igjennem Øvre-Tellemarken og tilbage 1775.“ Kbhvn. 1778.

***) Her bør ogsaa nævnes Johan Pauli (f. i Nykjøbing paa Falster, tog 1763 den medicinske doktorgrad i Büzow, levede som læge i Kjøbenhavn), der udgav: *Dansk økonomisk Urtebog, hvori endeel vilde Væxter og Urter beskrives, og deres Nytte vises.* Kbhvn. 1761. 8. 510 p. Denne bog citeres hyppig af Gunnerus i hans flora.

Morten Thrane Brünnich (f. i Kjøbenhavn 1737, 1769 ^{Morten Thrane Brünnich.} professor i *Historia naturalis* ved Kjøbenhavns universitet, reiste 1784 til Norge, hvor han var ansat ved bergvæsenet 1789—1814 (berghauptmand paa Kongsberg). 1814—1827 opholdt han sig i Kjøbenhavn. Foruden som zoolog er han navnlig bekendt ved sin: *Historisk Afhandling om Naturvidenskabernes Fremgang under de danske Konger siden Universitetets Stiftelse* Kbhvn. 1782 Fol. (cfr. Nyerups „M. T. Brünnich, Naturvidenskabens Senior i Danmark“ (Hesperus 1819 p. 193). En planteslægt *Brynnichia* blandt *Polygonæe* er af Banks benævnt efter ham.

(I denne forbindelse bør ogsaa nævnes Peter Ascanius (f. 1723 i Aure i Nordmør, hvor faderen var prest), der havde studeret under Linné i Upsala og 1759 blev professor i naturhistorie og mineralogi ved Amphitheatrum oeconomicum paa Charlottenborg. Han bereiste Norges kyster for at samle materialer til sit verk: *Icones rerum naturalium*, der er af betydning for den nordiske ichtyologi. 1776 blev han berghauptmand i Norge (Brünnechs forgjænger). 1778—1803 opholdt han sig i Kjøbenhavn).

Nils Tønder Lund (født i Trondhjem 1749, student ^{Nils Tønder Lund.} 1765, blev deputeret i generaltoldkamret, omkom 1809 ved det skibs forlis, der skulde føre ham til Norge som medlem af den interimistiske regjeringskommission).

Af hans botaniske skrifter skal anføres:

Noget om den botaniske Have i Anledning Gartner Baches: Et Par Ord til Publikum etc. Kbh. 1788. 4.

Videre om den botaniske Have i Anledning af Svaret for Gartner Bache om det tilforn om Haven udgivne. Kbh. 1788. 4*).

Hornemann siger om ham: „Han var Naturhistoriens og især Insectologiens ivrige Dyrker og beskjeftigede sig ligeledes med Botaniken. Han havde stor Deel i Organisationen af det første her oprettede Selskab for Naturhistorien, som paa en mærkværdig Maade blev til, uvidede sig og fik en gavnlig Indflydelse paa Naturhistoriens Fremme i Danmark, men ved Vahls, Abildgaards og Lunds Død atter opløste sig.“ (Smlgn. nedenfor under Abildgaard).

*) Om denne strid se Steffens l. c. 361. Sammenlign ogsaa Warming l. c. 76, under Niels Bache.

En planteslægt *Lundia* er af Vahl benævnt efter ham (= *Analectis* Jussieu).

Johan Christian
Fabricius.

Johan Christian Fabricius (f. i Tønder 1745, blev 1770 professor i økonomi i København, 1775 prof. i økonomi, kammeralvidenskaberne og naturhistorie i Kiel, hvor han døde 1807).

Han er berømt som entomolog og har skrevet en reisebeskrivelse: *Reise nach Norwegen mit Bemerkungen aus der Naturhistorie und Ökonomie*. Hamburg 1779. 8.

samt: *Forsøg til en Afhandling om Planternes Sygdomme*. (Norske Vidsk. Selsk. Skr. V. 431—92).

Fabricius havde studeret specielt entomologi i Upsala under Linné (se pag. 235).

Peder Christian
Abildgaard.

Peder Christian Abildgaard (født i København 1740 student 1760, studerede 1763—66 udenlands veterinærvidenskab, dr. med. 1768, oprettede veterinærskolen 1770. Professor ved denne fra 1773. Død 1801).

Han udkastede planen til Naturhistorieselskabet 1789: Indbydelse til et Selskabs og en Nationalstiftelses Oprettelse for Naturhistorien. Kbhvn. 1789.

Forresten har han af botaniske arbejder kun skrevet en afhandling „*Om Meeldrøier*“ (Naturh. Selsk. Skr. I bd. 2 h. s. 52—67). Han skal dog have været Rottbøll behjælpelig med undersøgelsen af de af ham beskrevne græsarter (*Descriptiones plantarum rariorum* — i fortalen), hvorfor Vahl har opkaldt en planteslægt *Abildgaardia* blandt Cyperaceerne efter ham.

Erik Nissen
Viborg.

Til denne noget senere tid hører ogsaa den mere praktiske botaniker Erik Nissen Viborg (1759—1822, 1783 lektor ved Københavns botaniske have, 1797 professor i botanik ved universitetet), samt Danmarks berømteste botaniker Martin Vahl (f. i Bergen 1749, studerede under Linné i Upsala 1769—75, 1779 lektor i botanik ved Københavns universitets botaniske have og 1801 professor i samme videnskab ved universitetet, d. 1804).

Martin Vahl.

Tyge Rothe.

Af forfattere, der skrev mere populært for det hele folk, kan nævnes den som filosofisk forfatter bekendte Tyge Rothe (1731—1795), der (1791—1794) skrev: „*Naturen betragtet efter Bonnets methode*“ og Esaias Fleischer (1732—1804): „Om

Esaias
Fleischer.

Naturhistoriens Nytte“ (se N. M. Petersens lith. V b. p. 21 flg.) samt „Forsøg til en Natur-Historie, indeholdende vor Klodes Udvikling ved Adams Skabelse og den derved ved Syndfloden forgangne Forandring, samt den historiske Astronomi (10 dele. Kbhvn. 1786—1804).

I forbindelse hermed kan ogsaa mindes om **Ulrik Green** Ulrik Green. (f. i Skien 1720), der havde faaet sin uddannelse under Snedorf i Sorø, hvor han senere lagde sig efter naturvidenskab og matematik. Efter først at have taget theologisk attestats var han i nogen tid klokker og skolelærer ved Næs jernverk. Derpaa tog han juridisk eksamen, men da han ingen ansættelse opnaaede, drog han 1760 til London, hvor han yderligere studerede naturvidenskaberne. Efter sin hjemkomst til Sorø holdt han forelæsninger for den menige mand og bidrog ved det mundtlige foredrag til naturkundskabens udbredelse især blandt den lavere klasse (se N. M. Petersens lith. I. c. p. 23 flg.) — Han døde 1773.

Hvad Danmarks bilande*) angaar, havde allerede den bekjendte **Hans Egede** (f. 1686 i Trondenes pstgd., fra 1721—1736 mis- Hans Egede. sionær paa Grønland, død i Stubbekjøbing 1758) skrevet: *Det gamle Grønlands nye Perustration eller Naturalhistorie*. Kbhvn. 1729 (og 1741).

Saa vel dette skrift som sønnens **Paul Egedes** (f. i Norge 1708, Paul Egede. 1734—1741 missionær paa Grønland, titulær prof. theol. 1761, titulær biskop 1779, død 1789) *herbarium vivum samlet i Grønland ved Colonierne Christianshaab og Godthaab* (1739. 4) benyttede Rottbøll til sin afhandling om „en Del rare Planter etc.“ Til denne benyttede han ogsaa tilsendte planter og meddelelser fra **Johan** Johan Gerhard Koenig. **Gerhard Koenig**. Denne var født 1728 i polsk Lifland, kom 1748 til Danmark, hvor han en tid var paa apotek i Sorø og Viborg, men studerede senere i Upsala under Linné. Han var tillige en elev af Rottbøll og reiste efter hans anbefaling 1764 med kongelig understøttelse til Island for at studere dettes flora. I 1767 blev han ansat som læge ved den danske mission i Indien. Herfra

*) Angaaende Lucas Debes: „Beskrivelse over Færøerne“ se pag. 200—201.

korresponderede han med Rottbøll, samt med den svenske prof. Retzius i Lund (1742—1821) og Joseph Banks (1743—1820 præsident i det kongelige videnskabselskab i London, deltog i Cooks jordomseiling, forresten mest bekjendt som mæcenat). Han døde i Tranquebar 1785. Linné opkaldte efter ham den plantslægt *Koenigia* (hørende til familien *Polygoneæ*), som Koenig opdagede paa Island. Hans „*Enumeratio stirpium in Islandia sponte crescentium*“ er optaget i *Nova Act. Acad. Nat. Curios.* IV. 203—215 samt som tillæg i andet bind af Olafsens og Paulsens reise i Island.

Nils Horrebov.

Bjarne Paulsens & Eggert Olafsens Islandsr.

Island*) var forresten ogsaa bleven undersøgt af Nils Horrebov (1747—1751) og af Bjarne Paulsen (f. 1719 paa Island, deponerede 1746, alumnus paa collegium regium, landphysikus paa Island 1760, d. 1779 og af Eggert Olafsen (født paa Island 1726, deponerede 1745, 1767 vicelagmand paa Island, død 1768). Disse bereiste 1752—1757 Island i naturhistorisk-økonomisk hensigt paa kongelig bekostning. De indsendte fra Island planter til det danske videnskabselskab 1753 (se p. 135 og Didrichsens afhdl. i Nath. Tidsskr. 3 r. 6 b. p. 67).

Paulsen udgav: *Observationes de plantis quibusdam maris islandici speciatim de alga saccharifera. Disp. Havniæ* 1749. 4. og Olafsen: *Enurrationes historicæ de Islandiæ natura et constitutione. Hafn.* 1749. 8, samt *Disputatutiones duæ de ortu et progressu superstitionis circa ignem Islandiæ subterraneum. Havniæ* 1751.

Deres reisebeskrivelse blev udgivet og forsynet med fortale af Gerhard Schøning (*Reise gjennem Island.* II dele), Sorø 1772. 4. (ogsaa oversat paa tysk: *Reise durch Island.* Kopenhagen 1774—75. 4, og paa fransk ved Gauthier de Lapeyronie. Paris 1802. 8.

Desuden blev Island noget senere, 1775—1777, paa kongelig Olaf Olavius befaling bereist af Olaf Olavius (f. 1741 paa Island, deponerede 1765, 1779 tolder i Skagen, 1788 i Mariager, død samme aar).

Af den sidste skrifter skal nævnes: *Islandsk Urtegaardsbog*

*) Om disse Islandsreiser se Molbech. Vidsk. Selsk. Hist. 59—63, 66 anm.

sofnud og samannteken Bændum og Alþydu aa Islande til reynstu og nota. *Kaupmannahöfn.* 1. 1770. 8.

Termini botanici, som Grunden til Plantelæren, paa nye i en alphabetisk Orden udgivne. Kbh. 1772. 8.

Oeconomisk Reise igjennem de nordvestlige, nordlige og nordøstlige Kanter af Island. 1, 2, Kbh. 1780. 4.

Nogle Islandske Urte-, Fiske- og Fugle-Navne med hosføjede latinske Navngivelser efter vore Tidens Brug. (Islandske Literaturselsk. Skrift. 1 bd.)

Græs og Foderarter i Island (sammesteds 8 bd.)

Ja endog til Arabien udsendte den danske regjering en expedition i aaret 1761 for at indsamle naturalier. Som botaniker blev udsendt Peder Forskål (f. i Upland 1736 — havde studeret naturhistorie under Linné i Upsala), der før sin afreise blev udnævnt til professor, og som geograf Carsten Niebuhr (f. i Lüdingworth 1733 — d. 1815). Desuden medfulgte ogsaa prof. von Haven, doct. Cramer og som maler Baurenfeind. De samlede mange naturalier, hvoraf de sendte en del hjem, men saavel Cramer som Forskål døde i Arabien (den sidste i Yemen 1763). Niebuhr drog dog omsorg for at faa de øvrige samlinger hjemsendte og udgav Forskåls optegnelser (*Flora ægyptiaco-arabica* etc. *Hafniæ* 1775., se Warming l. c. 72). Samlingen paa Charlottenborg modtog ved denne anledning et betydeligt forraad af konkylier, koralter, urter, samt fiske, slanger og insekter (Brunnich. l. c. XXVII). *Forskålea* en slægt blandt *Urticeæ* er af Linné benævnt efter Forskål.

Peder Forskål
og Carsten
Niebuhr.

Slægten *Niebuhria* blandt *Synanthereæ* er af De Candolle benævnt efter Niebuhr.

Man kan heraf se, hvorledes den danske regjering med en næsten febrilsk iver søgte at gjenhente det forsømte. Det gjaldt ei at staa tilbage for Sverige; naturvidenskabelige og økonomiske undersøgelser blev tidens løsen; det pragtfulde illustrerede kongelige verk „*Flora Danica*“ skulde overstraale „Linnés simple oktavbind“. (Se Didrichsen l. c. 52).

Men hvordan forholdt det sig nu med det med Danmark forenede Norge? Skulde det vente paa, at de danske botanikere fra dets fjelde hentede stof til *Flora Danica* eller lade sig nøje med,

at den store svenske archiater Linné og hans disciple undersøgte Finmarken (*Flora lapponica 1732 & 1737*)? Var der ingen i landet selv boende botaniker, der vovede at optage konkurrencen og beskrive dets flora og fauna overensstemmende med de nye tiders krav?

Jo samtidig, noget over midten af det 18de aarhundrede, fik Norge to saadanne, der uden selv at have studeret under Linné i Upsala eller uddannet sig i læge- og naturvidenskab i Danmark eller udlandet som autodidakter undersøgte hver sin del af landets fauna og flora og opnaaede ry blandt Nordens naturforskere.

Disse mænd var biskop Johan Ernst Gunnerus i Trondhjem og presten Hans Strøm paa Søndmøre. Begge var geistlige embedsmænd, der ei helt kunde ofre sig for naturvidenskaberne og først i en senere alder begyndte at sysle dermed, vistnok væsentlig paa grund af den stærke interesse for naturvidenskaberne, der var vakt i denne oplysningens tidsalder.

Tilføielser og rettelser.

Pag. 86. Da den her som samleren betegnede Joachim Halling ifølge Bruun (l. c.) døde 1737, kan han ei være den samme som den, der nævnes i Worms leksikon. Efter at have gennemgaaet herbariet, anser jeg det nu for at være sandsynligt, at det ikke er samlet af ovennævnte Joachim Halling, men at samleren har forsynet det med et indledningsdigt, hentet fra et andet herbarium, samlet af Joachim Halling, medens denne var lærer for Oligerus Jacobæus's børn. I bogen er der 170 sider med fastklæbede planter, 4—5 paa hver side. Nomenclaturen stemmer med Kyllings *Viridarium Danicum*, og planterne følger som i dette verk efter hinanden i alfabetisk orden. Af de faa tilføielser, naar og hvor planterne er samlede, fremgaar, at de er fundne 1695—1738 i forskjellige dele af Danmark (Sjælland, Fyn, Jylland).

Pag. 113 l. 12 fra oven. Angaaende de ældste apothekere i Bergen se J. Flood: „Norges Apothekere“ — Kristiania 1889 — pag. 12 flg. De ældste apothekere i Bergen var kjøbmænd, der efter anmodning af lægerne tog med sig hjem apothekerverer og fik privilegium til at sælge dem for konkurrencens skyld. Det ældste apothek i Trondhjem, Svaneapotheket, oprettedes 1661.

Pag. 117 l. 1 fra neden. Efter: *Viridar*. Norveg. II 351) er udfaldt: = *Viola tricolor* L.

Pag. 121 l. 2 fra neden. *Lilium silvestre* anvendes hos Dodonæus og Camerarius som navn paa *Lilium Martagon* L. (cfr. Simon Paulli: Fl. Dan. 76), men da denne rimeligvis betegnes ved *Martagon* nedenfor, menes maaske snarere en anden (forvildet?) art af *Liliaceæ*.

Pag. 124 l. 9 fra oven: *Verbascus Thapsus* er trykfeil for *Verbascum Thapsus*.

Pag. 126 l. 9 fra oven. I Simon Paullis *Flora Danica* afbildes 397 planter. Plantenavnene er i regelen korte, udtrykte ved et eller to ord (f. ex. *Euphrasia* = *E. officinalis* L., *Sempervivum* = *S. tectorum* L., *Filipendula* = *Spiræa Filipendula* L., *Illecebra* = *Sedum acre* L., *Dulcamara* = *Solanum Dulcamara* L., *Hepatica alba* = *Parnassia palustris* L., *Lysimachia galericulata* = *Scutellaria galericulata* L., *Chrysanthemum segetum* & *Veratrum album* = samme navn hos Linné, *Rhodia Radix* = *Rhodiola rosea* L., *Ros solis* = *Drosera rotundifolia* L. I teksten anføres dog altid tillige C. Bauhins navne, og ved afbildningerne ogsaa de mere bekjendte botanikeres benævnelser paa planterne.

Pag. 129 l. 5 fra oven. I Kyllings *Viridarium Danicum* nævnes i alfabetisk orden 1103 planter. Navnene svarer i regelen til Caspar Bauhins *Pinax*. Ofte anføres dog ogsaa et par navne fra andre botanikeres verker. Som eksempel paa anordningen kan tjene (pag. 3):

Lat.	Dan.	Germ.	Loc. & Temp.
<i>Aconitum racemosum</i> , C. B. Christophoriana, Dod. Clus. etc. Napellus racemosus, Lugd.	Drue-Munke Christophers-Urt Faarelorte.	Wolffswurzel Christophels-Kraut Eysen-hütlein mit Traublicher Frucht.	ved Frideriksborg Soer Charise Birkerød etc. <i>Mai</i> .
<i>Acorus verus</i> sive <i>Calamus Aromaticus officinarum</i> C. B.	Calmus vel lugtendis flæe.	Calmus Ackerkwurtz.	Ved Assens i Fyen udi Falster. <i>Julius</i> .

Med den første menes *Actæa spicata* L., med den anden *Acorus Calamus* L.

Pag. 129 l. 19. De fuldstændigste efterretninger om Kylling skal (ifølge Didrichsen i Nath. Tidsskr. 3. r. 6 b. pag. 102³) findes i L. P. Næraaes udgave af Blochs Den fynske Geistligheds Historie (II. 1. Pag. 191—199).

Denne Laurids Næraae, der havde været huslærer for den bekjendte botaniker Jørgen Tyge Holm (se pag. 225), synes at have

havt stor interesse for naturhistorien*) og har vel øvet indflydelse paa Holms udvikling. Af hans efterretninger om Kylling, som han indskyder efter prester og rektorer i Kyllings fødeby, Assens, skal anføres følgende ligvers:

Den Danske Flora og Urte-Gudinde sørgelig fremstillet udi et ringe Begravelses Vers ofver den Viitberømte Hans Majest. Botanico, Hæderlig og Vell-erfarne nu Sal. hos Gud Peder Lauridsen Kylling, da hans Liig med Hæderlig og Høyanseelig Følge blef fra Collegio Valkendorphiano til sit Hvilested i vor Frue Kirke ledsaget Aar 1696 den 23de October.

Til Amindelse og sidste Æris Beviisning af hans Pligtskyldigste

Imprimatur Friderich Andersøn
Caspas Bartholin. Klyne.

Ach! hvor hastig blegned dog Narcissens faure Blade!
Ach! hvor falmed Valdrian, Pionen og Natskade.
Der Amager, Gyldenlund udsurgde Kyllings Død
Hver Kleurblad i Vartous Eng krøb udi Jordens Skiød.
Danners Flora stoed i Floer saalænge Kylling lefde;
Simons Pauli Floram hand med Fliid og Kunst handhefde.
Mens nu kaster hun sit Frøe, sit Blomster, Stilk og Blad.
Fordi hendes Mester er henfulden til en Rad,
Hun ei mere venter sig Herbatum at skal komme
En sort lyndet Clercke-Flock, naar Vinteren er omme;
Thi borte er Borrichius, Kyllingius er Muld,
Derfor lar hun sin Græsrod opløie udi Smuld.
Inden Stadens Porte see, hvad? os møde fire Sorte
Hver med sit forandret Skilt, som klage, borte, borte,
Peder Kylling borte er fra voris Apothec,
Som med Engeblomme tit har fyldt vor Urte-Sæk.

1. Elephanten Snablen har bedækt med Sørgeklæder
Og for sin Botanico sit huule Øie væder,
Færdig snart at kaste Taare, og tar mod Kyllings Baar
Var hans Ryg ei ubeqvem og skrubbet uden Haar.
2. Salomon i ald sin Pragt reef af sin gylden Kaabe,
Der han spurgde, denne Død, og raabte: Jeg en Taabe
Blifver effter denne Dag, hvis jeg ei Urter faar,
Tar mig hid et svertet Floer, i Sørgedragt jeg gaar.

*) Han har skrevet: Om Enge, Tørvemoser og Skove (Økon. Magaz. VI. 375—86). Om Spurvers Skadelighed (smstds. VII. 367—74). Om Biers Behandling. Kbhvn. 1761. Han blev 1762 sogneprest i Svendborg og døde 1794.

3. Svanen var tilforne hvid; men nu er alle Feire
 Dypte udi Sverten, see! hand hænger som en Heire
 Paa sit Skuur med Vingerne, fordi hand ikke meer
 Kylling Hiem fra Marcken her med Cannabinis seer.
4. Esaïæ dobbelt Vacht, som hidtil pleier vaage
 For hans Dør og Apothec med luckte Øinelaage
 Støttede staar op til Muur af Harm, Fortred og Væ,
 Jeg spaar, at de blefne er til Steene eller Træ.
 Bartskiernis*) Sophia sig nu ned i Mulden lukker,
 Men mod Vaarens deilig Tiid med Ære dog opdukker,
 Naar altingist blomstris skal efter Guds viise Ræd,
 Da skal komme frem, det vi mod Vinter har nedsaad.

Herefter anfører Næraae følgende:

Af de tvende skiemtsomme Gravskriver, som Hr. Dr. C. F. Rottbøll (smlgn. citatet pag. 129) har havt og meldt om, er maa-ske een af dem, som jeg for mange Aar siden er kommen over og her vil anføre; da jeg ei seer at den gjør nogen Skaar i Kyllings Fortienester, men allene viser Forfatterens lunefulde Indfald:

Posthuma Kyllingio Sacra.

Gravskrivt over Peder Kylling.

En moersom Knart
 Her sover hart
 Fra Kyllingsorg og Møde,
 Som voxte snart
 Men uden Art
 En gammel Kylling døde.
 Han bar ei Duun,
 Men hans Fasuun
 Var baldet, lang og maver.
 Hos Han og Hun
 Som en Kapuun
 Han stampet om i Haver
 Og Marken med;
 Han var ei ræd
 For Hønsetyv og Falke,
 Slog Ørnen ned,
 Og Mikkell beed,
 Han skogred ad de Skalke

Gik for sin Flok,
 Som modig Kok,
 Den Hand og kunde vende,
 Hvor Ærteskok
 Og Padderok
 Og Urter var at kiende;
 Thi han var klog
 I Urtebog
 Som Mester Fix at sige;
 Men døde dog
 O Graven tog
 Hans Konst og ham tillige.
 Det skrev jeg kort
 Paa Hvidt med Sort
 Lad Læser Dig det tækkes.
 Trods nogen Ort
 Et Æg er giort,
 Hvoraf slig Kylling klækkes.

*) *Sophia Chirurgorum*, dansk: Barberer-Forstand (Kyllings *virid.* p. 154
 = *Sisymbrium Sophia* L.

Næraae anfører ogsaa Kyllings bestallingsbrev som botanicus regius, da dette i original er i hans eie.

Pag. 130. I margen ret ud for l. 4 fra oven er Oligenes trykfeil for Oligerus.

Pag. 130. I margen ret ud for l. 18 fra oven er Jacobi Jacobæi trykfeil for Jacobus Jacobæus,

Pag. 130 l. 21 fra oven: herbarum er trykfeil for herbarium.

„ 139 l. 9 „ „ *Illustri* „ „ „ *Illustris*.

„ 140 l. 16 fra neden er det sidste bogstav udfaldt i ordet Kongespeil.

Pag. 141 l. 15 fra oven. *Physica Norvegia* (norsk Naturhistorie), læs: *Physica Norvegica* (norsk naturhistorie).

Pag. 146. Blandt de her nævnte forfattere burde ogsaa være anført:

Fabius Columna (1576—1648, italiensk adelsmand og jurist: *Phytobasanos* 1592, *Ekfrasis* 1616).

Gajus Galenus (131—200 e. Chr., græsk læge fra Lilleasien, der skrev om medicinske planter).

Pag. 147 burde ligeledes være anført:

Johan Christian Buxbaum (1694—1730, professor i Petersburg: *Buxbaumii Plantarum minus cognitarum Cent. V. Petropol.* 1728. 4to).

Pag. 147 l. 12 fra neden. *Veridarium* trykfeil for *Viridarium*.

„ 150¹³) l. 2—1 fra neden udgaar: (alm. i det sydlige Norge). Den anførte *A. arenarium* L. er *A. Scorodoprasum* L. β minus Hartm.

Pag. 151 l. 3 fra oven. Euphrusia er trykfeil for Euphrasiae.

„ „²²) l. 3 „ „ *ædhærentibus* „ „ „ *adhærentibus*.

„ 153 l. 1 „ „ *Athusa* „ „ „ *Æthusa*.

„ 155⁴⁹) l. 14 & 18 fra neden *angustifolia* er trykfeil for *angustifolia*.

Pag. 156⁵³) l. 3 fra oven. *Ophris ovata* L. læs *Ophrys ovata* L.

„ 157⁶¹) l. 1 „ „ *foliso* „ *folioso*.

„ 158⁶³) l. 2 „ „ *arperior* „ *asperior*.

„ 161 l. 13—16 fra oven. *Corallina* etc. Søkoraller regnedes af de ældste botanikere med til planteriget.

Pag. 162⁹⁵) l. 3 fra oven. *agretis* læs *agrestis*,

Pag. 166 l. 10 fra oven bør *bovinus* rettes til *edulis*.
 „ „¹²⁴) l. 2 „ „ „ *Phallus esculentus* L. rettes til
Boletus edulis L.

Pag. 172 l. 16 fra oven: *album* læs: *albus*

„ 192 l. 10 „ „ *uibique* læs: *ubique*.

„ 201 l. 1 „ „ *referata* „ *reserata*.

„ 201—202: Et stykke af Martinieres reisebeskrivelse er i oversættelse indtaget i Pontoppidans Norges nat. Historie I. p. 320 flg.

Pag. 208 l. 9 fra oven: gave trykfeil for have.

„ „ l. 22 „ „ bergen „ „ Bergen.

„ 212 l. 3 fra neden er efter *Acetosella* udfaldt et digynus.

Pag. 213 l. 4 fra oven. *Eupaloria* er trykfeil for *Eupatoria*.

Pag. 218 l. 12 fra oven. Blandt „Adskillige Bær“ (§ 3) omtales: Kirsebær, Hægebær, Ribs, Soelbær, Hindbær, Stikkelsbær, Brambær eller Bjørnebær, Hyben (Klunger), Blaabær. Blaakebær, Krækebær, Jordbær, Øxel- eller Asald-Bær, Tegebær eller Teye-Bær, Trane-Bær, Krykke-Bær, Aaker-Bær, Tyltebær og Meelbær, Molte-Bær. (Blommer, Æbler, Pærer).

Af norske træer opregnes § 5: Alm, Asald eller Øxel, Ask, Barlind, Beened, Birk, Bøg, Eeg, Elle, Enebær-Træ, Esp, Fyr, Gran, Hage-Torn, Hassel, Hyld, Ivenholt, Lind, Løn, Piil, Rosen-Træ, Rønne, Tindveed.

Pag. 220. I „Tillæg til kap. 2“ kunde ogsaa være omtalt nogle af de af N. Nicolaysen i Norske Magazin I—III. udgivne skrifter, nemlig:

Absalon Pedersøns *Norges Beskrivelse*. 1567.—1670 (I. 71—141, tidligere aftrykt 1781 af Sandvig i Suhms Nye Saml. t. Danske Historie II. 1. 33 flg.), hvor der p. 110—11 tales om Norges naturalier, særlig med hensyn til den nytte, man kan have af produkter fra dyre- og planteriget. Eksempelvis skal her blot anføres: Dernæst [er Norige] begavet med allehaande slags skove, ek, furu, gran, hasseltræ, barlind, ask og lind og andre saadanne gode skove. — Her vokser og gode urter, angelica, gentian og mange andre, som ofte nævnes ul lægekunst, og føres af riget

og sælges; her faar man og det slags mosse, som i fordum tid førtes af Norge og endnu dagligen bruges, af hvilke kongerne have en stor told, og man gjorde purpur af, hvilket vi efter græsk kalder korch.

Den norske So. 1584. (II. 1—50, tidligere trykt af Sandvig i Suhms Saml. til Danske Hist. II. 1). I første del sammenlignes her Norge med en hønsekurv. Landets beskaffenhed skildres i kap. III. (forskrækkelige vildnisser og skove, som har overflod paa vilde dyr og fugle, elger, rener, hjorter, bjørne, gauper, ræve, harer, hermelin; aarhaner, tiur, raphøns og deslige). Som kilde nævnes Olaus Magnus (*De gentibus Septentrionalibus.* 1555). I kap. VI. sammenlignes Nordmændenes indtægtskilder med hønsenes æg, og der nævnes særlig de produkter fra dyreriget, indbyggerne af Nordland og Finmarken kan erhverve sig.

Braems *Reise i Norge.* 1673—1674 (II. 464—488 efter Corfitz Braems Reisebog; forfatteren var født i Danmark 1639 af hollandske forældre og foretog i det hele 6 reiser 1659—1674, hvoraf kun den sidste gjelder Norge). Han beskriver særlig Bergen.

Edwardsens *Bergens Beskrivelse.* 1674—1694 (II. 493 flg.), hvor der i II. kap. 4—5 (Nicolaysen l. c. 650 flg.) nævnes, hvad slags fisk der fanges ved Bergen og det vildt, der bringes til byens torv.

Claus Fastings *Bergens Beskrivelse.* 1772. (III. 1—102).

B. C. de Fines *Beskrivelse over Stavanqer Amt.* 1745. (III. 107—243).

De to sidste skrifter vil forøvrigt nærmere blive omtalt i slutningen af næste kap.

Pag. 230 l. 9 fra oven: Naar man betænker, hvorledes Holm var bleven understøttet til sin uddannelse, og hvad der anføres 228***, har man vel neppe ret til at tale om noget martyrium. Oeder havde som den ældre utvivlsomt mere praktisk indsigt, og en fordeling af arbeidet kunde vel heller ikke være til nogen skade.

Pag. 234*): Didrichsens afhandling, der særlig skulde behandle dette spørgsmaal, naaede ei saa langt. N. M. Petersen og Molbech lader Oeder 1754 blive udnævnt til professor ved universitetet.

Indhold:

Indledning. Kilder	p. 102 flg.
Kap. 1. Botanikens tilstand i Danmark og Norge indtil 1750	- 106 flg.
Henrik Harpestreng, Kristjern Pedersen, Henrik Smith	- 106
Claus Urne, Europas ældste botaniske haver, Johan Fransen, Peder Sørensen, Peder Oxe, Tyge Brahe	- 107
Henrik Rantzau, Johan Domitzier, Henrik Høyer, Petiver og Dillen faar sig tilsendt norske naturalier, Christian IV skjænker plads til en botanisk have og forordner undervisning i urtevidenskab	- 108
Ole Worm, Musæum Wormianum	- 109
Joachim Burser, Jørgen Fuiren	- 110
Otto Sperling	- 111 flg.
<i>Plantarum que circa Nidrosiam reperiuntur nomina</i>	- 118 flg.
Caspar Bartholin, Thomas Finke, Henrik Fuiren, Thomas Fuiren	- 124
Simon Paulli	- 125 flg.
	(og 246)
Thomas Bartholin, Ole Borch	- 127
Andreas Borch, Pedèr Kylling	- 128 flg.
	(og 246—49)
Nils Stensen, Caspar Bartholin	p. 129
Oligerus Jacobæus, Johan Adolph Jacobæus, Jacobus Jacobæus, Joachim Halling (smlgn. 245)	- 130 flg.
Magnus Halling, Willum Worm, G. F. Frankenau, Georg De- tharding, Frans Mygind	- 132
Johannes de Buchwald, Balthazar de Buchwald	- 133 flg.
Jens Gram	- 136 flg.
Botaniske forfattere i Norge 1700—1750: Kristian Gartner, J. F. Marschalck, Joachim Irgens, Henrich Løchstør, R. S. Henrici	- 139
Kap. 2. Topografisk litteratur indeholdende meddelelser om norske naturalier indtil 1750:	- 140 flg.
Kongespeilet, Others Reise	- 140
Peder Claussen	- 141
	(og 220—23)
Christopher Steinkuhl, Martin Zeiler, Rutgerus Hermannides, Jens Lauridsen Wolff	p. 142
Arent Berentsen, Jonas Ramus	- 143 flg.
Ramus' plantefortegnelse	- 148 flg.
Anders Arrebo	- 197
Peder Dass, Dietrich Brinck	- 198

Gerhard Schøning. Claus Ursin Schøning. Ivar Leganger	p. 199
Gert Henriksen Miltzow. Christen Stephenson Bang. Lucas Debes	- 200
Martiniere	- 201
Friederich Martens. Henrik Paulsen Pflug. Johan Hübner den ældre & yngre	- 202
Anton Friederich Büsching	- 203
Peter Kalm. E. J. Jessen. Lars Hess Bing	- 204
Christian Sommerfeldt. Ole Worm	- 205
Georg Detharding. Jens Christian Spidberg	- 206
Erich Ludvigsen Pontoppidan og dennes Norges nat. Historie	- 208 flg.
	(og 250)
Tillæg til kap. 2 (P. Claussøns skrifter)	- 220—23
Tilføielser til kap. 2: Absalon Pederson. Den norske So. Braem. Edvardsen. Claus Fasting. B. C. de Fine	- 250—51
Kap. 3. Botanikens tilstand i Danmark fra Linnés tid indtil Martin Vahl	- 223 flg.
Linnés fremtræden	- 223
Johan Ludvig Holstein	- 224
Adam Gottlob Moltke. Otto Thott	- 225
Jørgen Tyge Holm	- 226 flg.
Oeders og Kratzensteins indkaldelse	- 229
Holsteins forestilling 27. 'cbr. 1754 til professorerne	- 230 flg.
Erik Pontoppidans virksomhed i Danmark	- 232 flg.
Georg Christian Oeder	- 234 flg.
Johan Zoega. Christen Friis Rottbøll	- 236
Otto Friedrich Müller	- 237
Theodor Holm. Johan Pauli	- 238
Morten Thrane Brünnich. Peter Ascanius. Nils Tønder Lund	- 239
Joh. Chr. Fabricius. Peder Chr. Abildgaard. Erik Nissen Viborg. Martin Vahl. Tyge Rothe. Esaias Fleischer	- 240
Ulrik Green. Hans Egede. Paul Egede. Johan Gerhard Koenig	- 241
Nils Horrebov. Bjarne Paulsens & Eggert Olafsens Islandsreise. Olaf Olavius	- 242
Peder Forskål og Carsten Niebuhr	- 243
Tilføielser og rettelser	- 245 flg.